

EXACTISSIMI
DISCVRSVS

DE REBVS GALLICIS,
Anno 1588. editi,

CONTINVATIO,
HOC ANNO GALLICE CON-
scripta, nunc primùm La-
tine reddita:

Qua

DE TOTIVS EVROPAE
præsente statu accuratè
disseritur,

&

REGES AC PRINCIPES
Orbis ad viuum depinguntur.

E X

Speculâ Halcyoniâ.

ANNO CLQ. IO. XCII.

EXACTISSIMI

DISCVRSVS

DE REBUS CAPITALIIS

anno 1588.

CONTINVATIO

HOC ANNO GALICE COM.

scriptum.

DE TOTIS REBUS

propositis hunc tractat

diffinit

et

REGES AC PRINCIPES

Opus ad vnam doctrinam

EX

Specula Philosophica

Anno cl. 1588.

3

DISCVRSVS DE
REBVS GALLICIS
CONTINVATIO.

MEMINI me, Iuste, tibi aliqua-
do mittere Gallie nostre *σκιὰ
χαφίαν*, eiusq; vultus adum-
brata lineamenta, qualē pau-
lo ante proximi regis obitum præ se fer-
ret. Opus sanè & otio abundantis, & pro-
cul à publicis malis & calamitatibus po-
siti. Meū quidem studium, quātum enit
& contendere potui, fuit, tibi omnes ci-
rugas, vulnera, cicatrices, & vibices, hoc
toto flagrante bello acceptas, ad viuū
effingere. In summa, mihi in meo opere
ad blanditus sum, nimis audax, nimis so-
lers. Depinxi insuper *ὑπερλαΐκη*, nec an-
tè audita mala, quæ tantū aut cōiectu-
ra nossem, aut diuinans exararem. *Μάνης*
sanè parētis meæ *δυσυχῶν δυσυχῆς*. Sex-
centies me facti & conatus mei pcenituit,
cum corpisset tempus illos recessus καὶ α-

ποτήματα in lucem proferre. Nunc verò, si
 tuorum Belgarum πολυπραγμοσύνη ani-
 mo succurrat, amicorum viuos & adhuc
 spirantes vultus, inter stratū & sandapilā,
 singultientes, effigiantium, hoc in nume-
 ro me, iuste, ponito. Ego moribūdā Gal-
 liae tabellam, non minus lataliter quā
 olim, decumbentis, adumbratam cupio,
 si possum, posteritati tradere. Exorietur
 fortē, qui centones istos confutos in au-
 lāum historiae sui temporis compingat.
 Hoc igitur meum opusculum (vt prius
 illud, quod à nobis exijt, rogatu meo fe-
 cisti) aut in Musæo tuo sepone, aut, si ita
 videtur, intimis tuis imperti. Equidem
 mihi tibiq; scribo. Omnia ista Guisij cō-
 filia & ingentem illum ac planē purpura
 dignū ambitum, ipsi congenitum, non a-
 liter quā vnā cum eo intermori posse,
 cuius obuium ad iudicandum fuit. Vbi
 tandem gētium & terrarum suas colum-
 nas terminosq; fixisset, indignis accepto
 modis rege, & ex regni metropoli turpi-
 ter exacto, profligatoq; ? Nec sanē ab eo
 tempore fuit nemo, qui non obijceret in
 istius Rubiconis transitu aut plura, aut
 ceterē

certe non tam multa factò opus fuisse, ita
 offensis Gallorum, in primis verò nobi-
 lium animis hoc regis sui dedecore, vt pa-
 rum absuerit, quin malè tensum hoc *π-
 εβόλαιον*, tanquam spongia palimpsesto,
 sic coloribus ijs omnibus, quibus elima-
 tus ille spiritus vitæ suæ tabellam hacte-
 nus laruare studuerat, vnam lituram in-
 duceret. Vtut sit, ariolati multi sunt *αἰδ-
 χρηματισμοῦ*, aut Duci à Rege, aut Regi à
 Duce perniciem imminere. Tantum e-
 nim vulnus restitutum iri, rursusque coi-
 turum, nullas spes, nulla rerum externa fa-
 cies spondebat.

Insanis igitur quibusdam substructio-
 nibus, (quas Barricadas vocabant) res
 transacta, reuera *ἐμπότισμοῖς*, qui po-
 stremo velut obice iniecto magno Du-
 ci aditus obstruxerunt. Ab illa fatali die
 Barricadarum quicquid molitus est, illud
 cum sine matura prouidentia cœptum,
 tum sine recto iudicio administratum,
 exitum tādē habuit miserabilem. Post
 egregie sic initum opus, quum malis qui-
 busdam auibus & sinistro Hercule ad de-
 stringendum in dominum suum ense

instigatus, vaginam (quod aiunt) in profluentem abijcere debuisset, parum à penitentia facti absuit, ratus, alià se vià defunctum regem in nallas suas pertracturū. Vacors, dū aperto Marte summū suorum tentaminum fastigium attigisse videtur, ad inum repentē relabitur. Requirit igitur denuò rancidam illam *περόφασιν* regiae auctoritatis & gratiae, quò animos Fracorum, quos à se alienatiores, suaq; illa audacia offensiores putabat, reconciliaret.

Enimuerò (ut dementat Deus homines) credidit offensum principem reconciliari, rationeq; inueniri posse, qua Monarchae diadematis simul & regni renuntiatio persuadeatur: sin minus, populorū saltē credulitati hāc imaginaria persuasio obtrudatur, ne cui nouum & insolens foret, si illum deinceps volentem & consentientem in monasterium cōcluderet. Rex vice versa penitus & tenaciter consilium arripit, firmumq; propositum iniuriæ vlciscendae. Ac sanè verè regia illa, quę consecuta est, Adraſtea, reipsa pateſcit, quā semper soleat Deus hominum, adeoq;

adeoq; magnatum consilijs illudendo,
ei in cōtrarium planè finem præter om-
nem expectationem conuertere. Festinat
gnomon debilibus fretus libramentis ad
horam & momēta sua, quæ, si digito mo-
uere horologii magistro visum est, in al-
teram circuli extremitatem inclinantur.
Ita est de hominibus. Cogitat rex de con-
uocandis regni Ordinibus, plus satis se
penes illos tū fidei tum auctoritatis na-
ctum esse ratus ad Guisij condemnatio-
nem. Hic dementior se mirificè & expe-
tere & expectare nō obscure innuit, ratus
apud delegatos Ordines sibi satis & gra-
tiæ & presidij paratū esse ad sceptrum Re-
gi de manibus extorquendum. Hic qui-
dē delusus, ille ferè spe excidit. Alter qui-
dem vix transuersum (quod aiunt) digitū
eos laqueos declinare potuit, quos hosti
intenderat: hosti (inquā) quem vnus die-
culæ spatio anteuertit. Deniq; donec est
patefacta Dei de utroq; voluntas, ne hore
quidem momento potuisset alter ipsoru
prædicere, vter prius fufum absolueret.

Hac concussa, versaq; ingenti arbore,
qui in eius vmbra delitescabant, ad tēpus

occultari non potuere: & vt verum dicā,
quod & à me dictum aliās, vnus ille fuit
instar omnium coniuratorum: vnus ma-
iores amplitudinis gradus, quàm coniu-
rati simul oēs, obtinebat. Quod si ratum
regi fuisset, non dimidiatū, (vti solebat)
sed integrū opus perficere, si expedito ne-
gotio altera post hora, equo cōscenso, suū
tum præsentiā, tū vires coniuratarū vr-
biū terrori hoc Heroico facinore penē cō-
sternatarū, superinieciſſet, probabile est,
illum tantum infortunium, in quod po-
ſtea incidit, euasurum fuiſſe. At quemad-
modum alterius conſilia Deus irriſit, vi-
ciſſim quoq; alterius irrita remedia elu-
ſit. Princeps, qui alioqui tum animi tum
cōſilij in reliquis compos, vix extinctum
perduellem vidit, vt ſimul cum illo reli-
quorum perduellium numerum periſſe
conſideret. Certumq; eſt inter familiares
ab illo auditam hanc uocem fuiſſe, HO-
DIE SVM REX. Contra autem ab il-
lo die rex eſſe deſijt. Hac fiducia fretus ita
negligēter rem geſſit, vt Aureliā eodem
tempore amitteret, quam urbem vel ſolo
nutu indicioque ſeruare poterat: Duci
Ma-

DE REB. GALLICIS.

Mænio tum reditum, tum copiarum & virium redintegrationem permittit: eos ridet, qui consilium darent, exercitum, quem in Pictonib. habebat, cōfestim euo candi indignatur alijs, qui vt eodem tempore eius opera, qui nunc regnat, & copijs Huguo notticis vti vellet, suadebant: tandem ea sic neglexit omnia, ad quæ tas men sequentis mensis necessitas adegit, vt intra sesquimestre spatium se in regnū, quod Turonibus, Blæzio, Baugentio circumscribitur, redactum videret.

Non absimili quidem *προφάσει* ab ea, quam olim Antonius & Augustus i. Cæsaris Dictatoris neci ad euertēdam remp. Rom. obtenderūt: quorum alter ante id facinus tam paruo in honore fuit, vt religio esset tyrannicidis illum cum Cæsare interficere, alter ipsius ex sorore nepos vix ex ephebis excefferat, tantum abest vt ijs viribus diffideretur, quas postea in collegæ sui, & inimicorum perniciem, libertatisq; reip. deminutionem collegit. Ita Dux Mænius, & tota illa Lotharingica familia, quam ne idoneam quidem credidisses ad vnus viculi vel oppiduli expu-

gnationem, plebeculam hoc facto (quam
fratrum natu maximus iam pridem ad se-
ditionem instruxerat) ita ad tumultum
compositam, ita ad ἀπειθείαν natam na-
cti sunt, ex eoque numero tenuissimos
quosq; qui in tumultu solent esse antesi-
gnani, sic sapientissimorum & locuple-
tissimorum quorumq; prædæ inhiantes,
vt dicto citius ad hanc regis oscitantiam,
cuncta rebellaret Gallia. Hoc scilicet
tulit operæ suæ pretiū ex opere dimidia-
to: culpa sanè paucis principibus euitata.
Sic certatim commota in eum Gallia pe-
nè tota, in tanta consilij inopia, rerumq;
instabilitate, desideratis alijs omnib. me-
dijs, R. Nauarraum fratrem, hodie impe-
rātem, ad se tandem euocare coactus est.
Sed ita serò, vt improborum arctissimè
coniunctis opibus viribusq; eos nisi a-
perta iam vi frangendi facultas nulla su-
peresset. Dabo tamen operam, hoc veluti
nostræ historiæ δ᾿ᾱγμα proponens, ne-
potibus nostris vt ostendam, quid in tāto
casu notabilius acciderit, atq; illustrius.
Nemo vnquam limpidiorem luxisse so-
lem credidit, quàm quo die lucentem vi-
det,

der. Mundanos casus & *ἀνυπαρκτά* omnia in nos transferimus, & quicquid prioribus factum est seculis, ad nostra tantum tempora putamus pertinere: quasi nunc demū sapiēs, sagax, puidus, admirādus, suæ deniq; gloriæ æmulus Deus esse cœperit. Error. Hoc tamen plebeio motus errore adduci non possum, quin credam infinitam illam, incomprehensibilem & inimitabilem *ἐστὶν ἡ ἐστὶν*, mentem illam æternū agentem, & ea quidem duntaxat agitātem, quæ ipsius gloriæ inseruiūt, earum virtutum notas hoc nostro sæculo quā vnquam antea, expresseiores ostēdere voluisse. Dum vltionum Deum sese nuncupat, negat certē ad alium quempiam vindictam pertinere. O notas! ô insignia Deitatis! Quotusquisq; reperiatur, qui iustiore examine nouerit merita quæ, quæ mercede siue pœnæ siue præmij cōpensare? Quis ab illo secundus poterit tū patiētiæ habenas laxare, tū adducta catena compedes ferreos constringere? Nos homunculi, pecuniæ nostræ usuram metimur ex mutuatiōis tēpore, ille iustorum suppliciorum suorum tarditate grauata-

uitatem compensat. Præclare cum illis agitur, in quibus statim culpam poena sequitur. Sed qui tarda & sine senio con-
nescentia ridet nomina, ante supremum
vitæ suæ diem sentit se in magno nexu.

Triginta abhinc annis iam præfaga
Gallia Guisianam in domum declami-
tabat, atq; adeo antè, quàm insedisset Gal-
licis animis vlla rebellionis suspicio:

*Hoc velut ex tripode est auditum Regis
ab ore*

*Defuncti verbum, quondam sua pignora
râ chara*

Expoliaturos Guisios, nudumq; popellâ.

Quampridem id à pueris decâtatur: Cui
non audita illa Mesnilauberienſis pro-
mantica vox typis excusa anno 1560.

*Stringentur caligæ Franci thoracibus
olim*

*Quando Lothringenses, stringētibus heu
malè vinclis!*

Cui non auditi commentarij, qui inter-
cepti fuerunt rabulæ illi Dauidi capto
anno 1577: Cui non auditum aliquando,
genus ducere Lotharingicâ illam gētem
inde à Carolo magno, qui moliebatur,

— *Antiquum exscindere regnum,*

Et magno gentē deductam rege Capeto?

Tricesimus plus minus annus est, ex quo hac voce Gallia personat. Is tamen fuit illorum Genius, ut nec regi, nec populo id ad finem usque potuerit persuaderi. Cōtrā nihil istis regijs Gnathonibus fidelius, quin albam crucem præferret, Lilio certe (si Deo placet) Borbonio fideliorē. Quo tēpore interfectus est Princeps Condus, O Rex, (inquit Cardinalis Lotharingus, Carolum IX. alloquens) *feliciter hoc mane viuas & valeas: bonam enim caecochymi tui sanguinis partē hodie amisisti.* Erga regiam maiestatem obsequium, fidem perpetuò domi suæ occinebant. Hęc illorum tessera fuit, *Deus vnus, vna fides, vna lex.* Nihil quàm maledicta in facinorosos hæreticos iactabantur, à quibus vestigalia regia compilarentur, qui rebelarent, qui arma patricidialia contra patris patriæ maiestatem ferrent. In summa, tertio quoque verbo, aut Regis aut obsequij erga Regem mētio erat. Adde quòd ipsorum familiæ fauens fortuna mōtes ipsorum non minus quàm vitas popula-

res

res redderet. Hic ad Aureliam, ille ante
 Rupellam præclaram mortē oppetebat,
 alius in fortuito occurſu aut inſultu oc-
 cumbebat, alius in acie cadebat, alius in
 præſidijs obſeſſus. Hæc verò omnia ſolo
 regem promerendi ſtudio fiebant: quod
 pulchrè docuit euentus. In hac interim di-
 ſceptatione artificioſè potuerunt à plu-
 rimis, qui luminib. ipſorum officerēt, ſe-
 ſe expedire, nec cunctanter odium multi-
 tudinis, & criminis labem, quo flagrabāt
 ipſi, innoxii, ac nihil tale cogitatibus a-
 ſpergere. Hypocrite, ita Deo illudere in a-
 nimum induxeratis. Nunc poenā talio-
 nis animaduertite. In Euangelicos aſſidua
 aliquā & anſam præſumpſiſtis, quod im-
 manitate veſtra ac nefaria vi coacti arma
 cepiſſent, & ciuilib. bellis Galliam inflā-
 maſſent. Hoc certè ſpecioſæ prolepticoſi
 & prætextus vobis in illos fuit. Nullum e-
 nim violentiæ, nullum crudelitatis, nul-
 lum tyrannidis genus, nulla tam ſpecioſa
~~πρόφασις~~ aut ratio poteſt ſubditum con-
 tra principem arma occupantem à per-
 duellionis reatu abſoluere. Ac ſanè licet
 nullis quidem in prælijs de regū ſuorum
 impe-

imperio & maiestate ab illis fuerit controuersum, licet animi submissione, obferuantia, facilitate satis superq; omnem scelerati animi & peruersi consilij suspicionem eluerent, eoq; necessitatis durissima lege magis quàm voluntate & consilio tractos se multis argumentis probarent, nunquam tamen illis conatibus, illis armis diuina fauit clementia. Ab hominum & fortunæ inclementia cæsi, fusi, profligati semper cesserunt, nisi si hanc catastrophē vltimi actus exceperis, quo illorum defensionis æquitatē vestræ coniurationis temeritas comprobauit, quo (inquam) de imperio lis & controuersia, ei quæ de religione prætexebatur, annexa, arma quidem eo respectu, in primi omnium à regio sanguine principis, & regni magistratus manibus auctorauit. Principia igitur ipsa videamus, & illorū historia cum vestra, quid simile habeat, attendamus. Coloris non nihil illorum commotio habuit. vstulabantur, proscribebantur, eijciebantur. quid autē vos? Primum (quæso) caput vestri illius fœderis anno 1577. & 1585. publicati producite. quid similes

mile? Agnouerunt illi constātissimè suū regem, nunquam illi litem intenderunt, nunquam illum sunt aggressi. De vobis idem affirmate. Nec verò nos, inquietis, Dux enim Guisus die illo Barricadarū errauit in persona. Regē enim ferè in scius, atque aliud agens occupauit, cui minimè tamen infensus erat. Illud verò facinus, cui non solū interfuit, sed præfuit Mænius, verbi gratia de processu criminali in regē, de sacris ipsius insignibus per compita raptatis, ductisq; in triumphum, de nefaria tandem ipsius cæde, prætermittamus. Iusta suasit ira, iustus dolor. Hoc nō minē iure vestro excidatis? Nequaquam. Ex Regijs enim satellitib. & ministris, nūc Coronæ & regni Satrapæ, Legatīq; facti estis. Nōne perinde est? Hypocrita, nisi verū impudenter negare visum est, habēt Huguonotti quo iure vobiscū talionis agant. Illorū puta plagiariorū manes, qui Meldis & Ambosiæ summouisse & in suas partes rapuisse regem dicebātur, audita cæde quā in proprio Rege patraastis, passim signa gaudij apud inferos extulerunt. Ita solet Deus laruas detrahēre, ita

pec.

peccatorum pudenda retegere. Quumq;
 tolerabilibus illorum armis non fuerit
 propitius & fauens, quos tamē in gremio
 & sinu gestabat, pœnam tamē (mihi cre-
 dite) vt iam cœpistis, detestabilium ve-
 strorum scelerum, seditionū ac perduel-
 lionum sentietis.

Quid tandem, vt ad alia transeam, ac-
 cidit? Ita Deo visum est, vt qui alios læsæ
 maiestatis reos fecissent, ipsi damnarētur:
 vt qui falsò Regi obsequiosos seruos ia-
 ctarēt, eius eadē & sanguine dextrā cruē-
 tarent: qui tantum obedientiā, obsequiū
 sonabant, tantum tumultus & seditionis
 aduersarios insimulabant, ipsi publicatæ
 comprobatæq; rebellionis probrum in
 sua capita accerferēt, ipsi palam & publi-
 cè defenderent, concluderent, approba-
 rent, sancirent, licere Gallis à fidei & feu-
 di sacramēto, quo Regi iure diuino & hu-
 mano obstringūtur, esse liberis ac immu-
 nibus: vt, quorum sentētia damnata sunt
 læsæ maiestatis Euangelicorū arma pro
 conscientiæ libertate suscepta, illi vel san-
 ctissimos heremitas, sacratissimos capu-
 sianos, & abstrusissimos monachos ar-
 marint,

marint, & primos auctores esse populò,
ac signa rebellionis præferre cõpulerint:
vt, qui defenderent esse quiduis à princi-
pe quàm libet ethnico perferendum, qui
euincerent vnã religionis causam non
esse idoneam & sufficientem ad subditos
à debita Principi obedientia liberandos,
qui eò etiam referrent commemorabilia
multa & verissima tot veterum Christia-
norũ sub ethnicis Imperatoribus exẽpla,
ipsiusq; adeò D. N. I. Christi, qui Cæsari
qđ Cæsaris esset, reddere non dubitauit,
qui regnũ suũ ex hoc mundo non esse cõ-
stanter affirmauit, qui ab infideli magi-
stratu non prouocauit, qui etiam Ange-
licas legiones exautorauit, exarmauit, p-
hibuit, ne vel tantillum obedientiam il-
lam, in qua nasci voluit, turbarent, aut
impedirent, effecit (inquam) Deus, vt
illi ipsi manum agricolæ ad arma expe-
ditam facerent, vt eius pedo hastile fer-
rum præfigerent, vnas lanceis, incudes
& malleos ephippijs bellicis commuta-
rent, & ex furiosa multitudine iustũ con-
tra patriam, contra leges, contra summũ
magistratum exercitum conflarent. Qua
finis

fini? ne, videlicet aliquāto pōst tempore,
 prāsumptiuus aliquis regni successor, in-
 certus hāres religionis catholicæ noua-
 tionem faceret, neve in pōsterum qui illā
 profitentur, in persecutionē incurrerent.
 Quid amplius? concludam? nō ita faxo.
 at Deus ille Deus, ô hypocritæ, scelerum
 iustissimus vltor ipsos tot cædium vnā cū
 maioribus suis artifices, arte sua quoque
 perire voluit: qui mille vulneribus vene-
 rabilem senem confossum viuum, loquē-
 tem, orantem, totum sanie & cruore con-
 spersum reliquissent, de fenestra præcipi-
 tassent, ipsosmet pectus vltori pugioni
 obijcere, ipsosmet eodem fato præcipita-
 ri dedit & permisit. Quid præterea? qui
 tot dissensionum inter nos faces accen-
 dissent, tot infantes cineres respersissent:
 vt ipsi illi forcipibus candentibus perusti,
 flammis extincti, in cineres cōuersi nihil
 de se post mortem, præter tragicam me-
 moriam, reliqui facerent, Deo visum est.

Alteram paginam verto, & iam Regi
 paulisper, cui seruiō, assentari propositū
 est, non vt philosophus ille Alexādro post
 mortē Clyti, perluasurus omnia illi per

secundam fortunā licere: sed vt doceam quouis tempore (iam inde à puero) tantam ipsius curam numini fuisse, vt nullus vnquam Rex tam manifestis opem diuinam indicijs senserit: concludat ipse.

Tricesimus contrā nunc annus excurret, ex quo bellorum omnium, dissidiorū, motionum fontem tum reges nostri, tū qui ipsis sunt à cōsilio, in Euangelicos deriuant. Quo iure, quāve iniuria non statui cōtendere, veteris & auiti illius erroris pertinax, à Deo esse principis potestatem, eius iugum esse diuinum, quod quacunq; excusatione, causa, specie, aut ratione cuiquam excutere, sit nefas. Sed illud extrā controuersiam est positum, nūquam de maiestate regia, imperioq; ab Euangelicis fuisse disceptatū, semper propensissimam voluntatem & obediētiam præstitisse, nunquam boni publici, nunquam ad meliorem formam reuocandæ reip. vt quarum rerum nulla ad ipsos cura pertineret, mētionem *ἐδ' ἐ γγυ*, iniecisse, & si à partibus suis principes sanguinis regniq; primores haberent, quorum magis, quam Lotharingicæ domus interes-

set.

set. Saltem quamprimùm ipsorum conscientia tantilla ratio habita est, saga deposuerunt, exercitus dimiserunt, vrbes restituerunt, domos suas reuersi sunt securi, imò ad securim in aula iugulos suos ἀφελῶς obtruserunt.

Non tulit tandem Deus hanc ingenuitatem calumnie esse obnoxiam: quin imò contentus pœna ipsis inflicta ob armorum aduersus Vnctum suum quàmlibet iustam susceptionem, non tamē est passus illis iniuste iniusta rebellionis notam remanere; vtq; (si reges illos spectes) contra quos mouerant arma, non paucis argumentis præcox illud consilium Deus improbauerit, aliorum tamen habitartione, qui Principum aures calumniarū facibus inflammabant, ipsi millies tamē sceleribus, ambitu, perduellionis reatu notabiliores, factum excusauit. Hoc priuatim dicere mihi liceat: quod & effecta manifestissima prodiderunt. Credo, Principis huius, qui cum illis erat, personam, ceu sacrum aliquod, ipsi speciali curæ fuisse, cuius procul dubio sibi manus ad diuinius aliquod opus tatum consecrarat.

Post multa igitur ultro citroq; in foel-
 cissima Euangelicis bella, Rex defunctus
 tandem in regno suo pacem illis anno
 1576. concessit, ijsq; conditionibus, quas
 seruauit immutabiles. Isq; dici potest po-
 stremus diuinæ visitationis & fauoris an-
 nus, quo illorum obtectis peccatis, aduer-
 sariorum scelera ex tenebris in lucē pro-
 ferre voluit. Sequenti enim, 1577. anno ia-
 eta sunt prima foederis fundamēta, duce
 Guisio defuncto: / quo quidem tempore
 coeperunt tum princeps ipse, tum optimi
 quiq; & fidissimi eius ministri huius gen-
 tis artes & consilia toties per *Cassandras*
Huguonotticas, quasi tubarum voce pu-
 blicata, patefacta, detecta, nunquam ad
 hodiernum vsq; diem credita, subodora-
 ri. Perdurat pax aliquātisper nulla inter-
 ruptione, præterquam quæ accidit anno
 78. & 80. Sed stupeum incendium fuit tā-
 ta facilitate restinctum & sopitum, quan-
 ta fuerat accensum, cuius ad flammā ma-
 nifestum fuit ægrè ac inuitos Euāgelicos
 commoueri, quorū etiam melior & po-
 tior pars duabus illis vicibus ab armis
 temperauit.

Pax

Pax tandem stabilitur, decernitur, passim integra seruatur anno 1581. iamq; ferme erat nemo, qui ab illa societate sibi tutam omnia non sponderet: mox tamen ecce aliunde minatur seditionis tempestas. Deo interim nondum satis erat factum, cui nihil *ἡμιέλεσον* relinquitur, eorū insuper approbari innocentiam volenti, sicut & aliorum simulationē publicē dānare statuerat. Ineūte igitur anno 85. moræ impatentia Ducis Guisij animum inuadit, cætera patientissimum, in regnandi desiderio impotentissimi & impatientissimi spiritus. Non pacata, sed sopita iacebat Gallia: dicūt rei nauticæ periti summam quandā *γαλέωλεω καὶ νλωεμίαν* prognosticum esse breui futuræ ingentis tempestatis. Ad *ἀπισίαν* vsque *εν μεγάλῃ ἀμνηστει* vivebant Evangelici. Veterani duces sementem & arationem faciebāt: Tyrones, quod Gallicorum inceptorum illos tæderet, in Hispaniam nouas res moliebantur. Pace ad auctoritatem regiam reductæ vrbes, nullos nisi regios magistratus habebant, & per lustrum vnum hæc mutatio intercidebat: Hoc ita nomina-

tim dirigente & decernēte diuina prouidentia, vt in tanta tempestatis serenitate perspicuū foret omnibus, vndēnam primus nimbus exoriretur.

Illicō media in serenitate & tranquillitate publica consurgit atra & horribilis toto Regno à domo Lotharingica coniu ratio. Vt penitus essent *αἰετολόγητοι*, non eò quāpiam iniuria, non publica offensione impellebantur. Inter ea firmamenta, quibus illos causæ bonitate vincimus, inter præcipuos, quibus ipsorum causa laborat, nauos ac defectus, nō est postremus, quòd suæ *μεμψιμοιρίας*, & querelæ nullam idoneam rationem inuenire potuerunt. Veram si quæras, turpissima est. Nemo hostiliter infestabatur, nemo cremabatur: de exilio, de proscriptione nullum verbum. Atq; hoc illud est inter Dei opera, & Satanæ Dei simiæ debiles imitationes, discrimen. Quod ille exequitur, iustitia, fundamento, ratione nititur: quibus iste quidem vice versa in factis omnibus destituitur. Quis anno illo Lotharingos armauit? Ne ipsi quidem sciunt: atque hæc in prima reconciliatione pœna

non leuissima fuit, *μεγάλη* scilicet *Φαντασία*, & parturitio speciosæ alicuius querelæ. Nondum enim in rationem veniebat causa religionis: illa tantum persona, quòd speciosior non occurreret, illis assumpta. Allegare parant regni instaurationem, quod postea ab illis factum: cui bono? A se ipsis illam ordiri debuerant, qui domi haberent omnium *κατασκευῶν* quandam epitomen, omnigenæ munerum & honorum venalitatis exempla, dona immensa, iniustas bonorum proscriptiones, indignas Ecclesiasticorum beneficiorum collationes. Deniq; nullius mali, quod in regni corruptela iustam querelam habeat, non aliquis titulus & monimentum in illa familia extabat.

Nihilo secius, quo iure qua iniuria, qua vi, qua fraude, arma contra Regem rapiuntur, quorum vnà cum prætextu acie & mucronē in hūc nostrum Regem conuertunt, tam insulsè tamen, tam inartificiosè, ac incautè, vt res iam non esset obscura, non quòd Huguo notus esset, sed quòd in Regem posset euadere. Adeò vt conatus iste primusq; impetus nō solum

luci exponeret τὸ κρυπτόν τῆς καρδίας, Guisianæ, verum etiam præterita omnia Hu-
guonottorū ἀμαρτήματα absolueret, inij-
ceretq; omnium animis eam sententiam,
sæpius iustam illis arripiedorum armo-
rum, & rebus suis in tanta ἀπιστία maturè
consulendi, causam non defuisse.

Eodem tempore Deus, qui huius no-
stri Regis saluti singulari quadā cura per-
petuò inuigilabat, mirificè illi ὡς ἀπὸ μη-
χανῆς sapiēs consilium suggerens adfuit:
quod quidem tanto verius diuinum esse
agnosco, quanto video magis ab eo tum
indolem eius abhorrere, tum omniū stu-
dia & voluntates, quos secum tum tem-
poris habebat, dissensisse. Enimuerò si ad
primam famā tumultus à Guisianis ex-
citati, ipse statim iuuenili quodā ardore
& impetu ad arma prorupisset, quibus ta-
men quū regis tum sui ipsius tutela pro-
pugnatioq;, satis idoneam πρόφασιν an-
samq; præbebant, quis vel remotissimis
Suediæ, Aegyptiq; regibus persuasisset, in
hoc tumultu Regem Nauarræ cum Hu-
guonottis bellorum ciuiliū criminis
per calumniam accusatos ab hac seditio-
ne

ne puros esse? Quis in tam repentina armorum correptione distingueret, vtra partium contrariarum prior mouisset? Pia illæ, quas Regi faciebat, pollicitationes testatum orbi Christiano faciebant verum obsequij studium: patientia inter hostium arma nusquam abiecta: dolor ex afflictæ patriæ miserijs conceptus: certum deniq; partium aduersariarum propositum ipsum adoriendi, solum, exarmatum, nudum, imparatū, vix à Rege digressum cū hac blanda salutatione, *Hem præstò sum, Here, morem vt tibi geram*, domū etiam eiusdem iussu inermem, data fide publica reuersum: hæc verò singula tantam candori innocentia & ipsius lucem attulerunt: illa contra perfidia tam Deo exosa & abominabilis hominibus fuit, vt hanc Gallicam fidem Europa decantaret vniuersa.

Quid tum accidit? Nihil Deus imperfectum reliquit. Suam gratiam aliquo cū refundit, effundit. Aliter se habent regulorum mundi munera: si opes conferūt, non vnà tamen honores impartiuntur: aut si vtrunq;, non tamē sanitatem & vi-

tam

tam largiuntur. Huic florente adhuc iuuenta Principi nato ad laborem, parentis morte ad sufferendam crucem preparato, senioris Thalassiararchæ Castillionæi progymnastico ludo ad belli munia instructo: multorum iactura præliorum, quibus iuuenis non solû adfuit, sed præfuit, exercitato ad varios fortunæ casus perferendos; nondum tamen periculorum & disciplinæ fuit satis. Præteritorû tantum spectator, nihildû suo pte Marte hæctenus designarat. Tandem in stadiû è carceribus à Deo euocatur. Nec verò cõtemnendos illi antagonistas opponit. Commissum acribus colluctatorib. explorat: sic tamẽ labores & ærumnas admittitur, vt quicquid bellorû primis annis gestum est, præludium tantum diceret, quasi sensim & paulatim velitationum, ac leuiculorum præliorum fœlici successu decoratum, nollet tamen ad maiora reseruatum, extremæ tunc fortunæ committere.

Ad hæc omnia, ecce, bellum illi indicitur, & quadriennij euentus hoc perfecit, vt in quem altera Christianismi pars
tota

tota coniurauerat, quem perditum omnes iudicabant, quem altera pars desperata salute & successu iam lugebat, & lachrymis prosequeretur, is non solum resistat, sed tanta quidem defensionis cum laude, ut in plurimis duellis palmam referat, 50. munitissima loca propugnet, ingentem aciem debellet, denique Ducis totius Europæ inuictissimi, fortissimiq; nomen reportet.

Coincidit Lotharingici morbi ingens illa ~~negotio~~ in Blæsiensis ordinibus, ubi certe illius patrocinium strenue Deus suscepit. Homines ad ipsius condemnationem velut iam contestata lite conueniunt: ex omnibus Gallie locis delecti, non Oratores & Legati ad Ordines cum schedis & diplomatis, sed accusatores criminalibus articulis in illum instructi. Iudex sedere Deus voluit: exorsus primum ab aliorum condemnatione, & supplicio, effectis ipsis secundum istius innocentiam pronuntiavit. Ipso igitur quiduis potius expectante, Rupellæ cum esset, partim cæso, partim fuso ingenti illo Germanorum exercitu, ope omni humana destitutus ad amolien-

moliendam ingentem tempestatem, quæ illi à Blæsiano Orione imminabat, vertit in illum oculos clemētissimus Deus, hostilia omnia consilia nec formidato, nec sperato, nec opinabili aut præuiso casu dissipat. Parua loquor. Vt numerum expleam, Rex qui nescio qua imbecillitate bellum inuitus illi inferret, maiore & urgentiore quadā necessitate adductus in oculis Galliæ vniuersæ, cū eo de pace agere, ad subsidiumq; aduocare cōpellitur: tātę scilicet Deo curæ fuit vel in minimis rebus huius principis desideria & conatus omnes luculentissimè secundare. Ita momento temporis, amant, qui oderāt: omnibus officijs prosequuntur, qui hostiliter persequabantur: reuocant, qui expulerant. Ille exosus, profligatus, profugus, ad primam fraternæ inuitationis significationem redit, ad fratris pedes se proijcit, auxilia quæcunque potest conuocat, tanta celeritate, vt citius Regi à capite esse, eiusque exercitui præesse audiretur, quàm de medijs reconciliationis rumor in Galliam perueniret. Illam duorum Regum conuentionem quæ conse-

cuta

cūta sunt, quomodo illorum actionibus
 Deus fauerit, quomodo Turonibus Rex
 antea conclusus, subito campestrium do-
 minus factus hostem in castra compule-
 rit, quòd hæc gloria toti Gallicæ Nobili-
 tati cum hoc nostro Rege sit communis,
 non cōmemorabo. Vnum audacter pro-
 fitebor, quoties ea meminit, quæ ipsius
 aduentum ad regiam dignitatem ante-
 gressa sunt, nisi toties in genua supplex
 corpore & animo procidit, nisi cōfitetur,
 nullum Principē regnare Deo opt. max.
 pro tot tātisq; beneficijs obligatiorem,
 nulli sceptrā gerēti principi ingrata men-
 tis turpitudine cessurū. Quid? si Rex mor-
 ribundus ad subsidium & opem laboran-
 tis regni nō accersuisset, hoc facto ipsius
 innocentiam amplissimè testificatus, ni-
 si muneribus & dignitatibus in eum col-
 latis tum quo gradu, qua cōditione esset,
 satis oculis totius Gallicæ Nobilitatis cō-
 probasset: nisi postremis verbis populi cu-
 ram, & parricidij vindictam illi moriens
 credidisset, quomodo putamus tot natio-
 nes, tot principes, tantam ex patritio &
 equestri ordine multitudinem in tātum
 con-

consensum conuenturam esse, quos maiore ex parte superioris domini mandato, hostes infestissimos habuisset: Nisi Deus hanc fati sortē Regi defuncto destinasset, vt monachi manibus trucidaretur, quis huius mortis suspicionē & probum animis exterorum, linguæ inimicorum ademisset: Nisi eodem tempore, eodem loci à regni proceribus stipatus, nisi idoneo exercitu ante biduum illuc appulso circumseptus fuisset, quibus manibus ponderosum illud sceptrum sustulisset: quo brachio proiectā collapsamq; hanc coronā humo surrectam capiti imposuisset: Obstabat totus penè Christianismus: Hispanus pro sua patte, pro sua Pontifex Rom. pro sua Lotharingici, finitimi ppè omnes, omnes subditi. Hæc vna formidinis ratio in illum tantum bellum excitarat: tot excommunicationes, tot fulmina, tot censuras pepererat: hic metus Ordinibus, Principibus, Regi ipsi orationis modum præscripsit, leges sanxit, non ad stabiliendum regnum, sed funditus euertendum positas: hæc in illum omnia ferebantur. Tandem inuitum (ita Deo

Deo suæ potentie patēfactioni viam apertē) omnibus facultatibus hominibūſque exhaustum, ingenti auxiliari exercitu fracto, in angustias & angulum regni coēgerant. A' solis desperatis hominibus dominus agnoscebatur: ad ferendam in illum damnatoriam sententiam, ad eripiendam non hæreditatem, sed spem adhuc remotissimam futuræ successionis, concursus totius regni fiebat. Non ita, nō (inquit summus ille Rex regum) ludificabimini me, nō illudetis, hypocritæ. Infontem accusatis, insectamini: peribitis ipsi, accusatum absolvam, iustificabo, reuocabo, vobisq; tandem inuitis & vestris omnibus conatibus elusis, in oculis regni totius, ante metropolin ipsam Regem coronabo.

Hæc memineris, ô Princeps, nō ad inanem iactantiam aut superbiam. Hæc enim si ritè perpendis, tuum istic nihil est, non ipsa media humana, quæ tanquam apud sequestrē Deus depoluit eo sanè consilio, ne tibi istorum vel tantillum arrogares, sed tantorum potius beneficiorum munificum largitorem gratanter agnosceres,

sceres, potentem satis ad opus suum integrum in te perficiendum, ni obicem ponas ingratae obliuionis, & ex selectissimo organo te tuorum merita peccatorum in vas *δυσωδίας* conuertant.

Longius verò ab instituto nostro sapiusculè hæc nos *θεολογοειδής* abripit oratio. Vt ferè vix aliter fieri potest, quin ex crebra istorum commemoratione in *οὐθυσιασμός* minimis *ἀπὸ τῆς πίθης* interual-
lis dissitum incidam. Eò nūc reuerti animus est, vnde digressa oratio mea. Nunc, Iuste, docturus te, qualis sit Gallia, lupum (quod aiunt) auribus teneo. De illa *ὑποθέ-*
σει cum nuper ad te scriberem, eius *ὑλη*, quantumvis *ὑπερβολικῶς*, putre, gāgræna & carcinomate exesum, itabat tamen, monarchia illa (quæ forma est) adhuc perdurante. Vtraq; collatis, coniunctisq; viribus hoc agrū corpus sustentabat. Sed paulo post nata est horribilis illa secessio, quæ apertè maximam prouinciarum & urbium huius imperij partē ad excutendum summi Magistratus iugū impulit: cuius sacrosancta persona non ita multo post tempore violata est. Hoc execrabile parri,

parricidium καθολικῶν ἀποξίαν peperit. lū-
 stitia, primarius regiae maiestatis ramus,
 subtracto intrinseco stipitis succo statim
 emarcuit. Ecce mōx altari oppositum al-
 tare, diademati diadema, Parlamēto Par-
 lamentum. Fiscus omnium πολιτεῶν ner-
 uus, subitō exaruit. Canales enim, quibus
 fundebatur, in tanta violentia confracti,
 cōquassatiq; sunt: modò hac modò illac
 saliens ipse difflebat: armis vndiquaque
 regnum totum circumsonat. Excepta v-
 na militari arte, cæteræ omnes functio-
 nes, munia & exercitia deserunt. Hic vl-
 timi moribundæ Gallix quasi singultus
 exauditi: tūc effœtis viribus, sanguine, spi-
 rituq; sensim exhaustis, nō sine omnium
 stupore & præter opinionem mēbra om-
 nia pro naturali motu & facultate, distor-
 queri, distrahi, diduci, distendi horribili-
 ter cœperūt: ibi vitā cum forma perdidit.

Dum autem spiritum trahunt Indivi-
 dua, tantum εἰ ὅλα, & in integro conside-
 rantur: vbi amiserunt, in primam mate-
 riam resolvuntur: quod vitæ absentiam
 manifestò arguit. Sic status iste nostri im-
 perij, forma, quæ esse dabat, amissa, in

principia reuersum est, ex quibus constabat: *πικρὴς* certè vitalis spiritus absentis. Omnis corruptio principium est generationis. Ex tauro apes, ex equo cāthari, ex humano cadauere serpentes generantur. Sed antequàm fiat noua hæc propago, cadauera nostra quo nomine appellabimus? Regnum nostrum, proh dolor! vitam amisit: regnum non est inter eos qui regiam auctoritatem à se abdicarūt. Quò tamen nomine appellemus, donec extā venusti Colossi ruderibus mōstrum aliquod reip. vicus aliquis, satrapia, cineritium quoddam fœdus, aut quid simile natum sit?

Tibi, Iuste, difficilimum foret parentis tui cadauer siccis oculis distentū in mensa videre: quòd si teipsum Anatomistē esse oporteret, si latera illius nouacula aperire, quā hepar, quā iecur, quā pulmones, quā mammam, quā renes, quā intestina diffecare, si post mortē, causas morbi latētes rimari cogereris, mi Iuste, quid faceres? Puta in hac me tristi narratione eadem matri meæ iusta persolvere; hoc modo parentare.

Regnum

Regnum Gallie (quantum ex veterum monumentis colligimus) ex duabus constat partibus, Principe, & Subditis. Vna Principis persona sola in se & per se auctoritate munita, quam antecessoris defuncti legitima successione induit, nec cogitur in aditu ipso imperij ad villā, præterquam legis Salicæ, conditionem, nec eligi, nec exauctorari potest, nec ulli disceptationi subiacet: nullum habet in summo principatu collegam, nullum dominatus sui arbitrum. Eum iudico primū omnium mundi Principum, hosce sibi iure titulos arrogare posse, DEI GRATIA REX, non solum quod regni sui, nemini, præterquam DEO, *ὁ πᾶσι θεός* est, sed etiam quod nullum credam principatum magis absolutum, magis sui iuris, magisque summam illam Dei omnipotentis monarchiam representantem vnquam extitisse.

Subditi ex tribus hominū generibus constant, quorum primi omnium sunt Ecclesiastici, quos primario loco propter diuini, circa quem se exercent, cultus venerationem, statuimus: alij sunt Nobiles,

feu Equestris ordinis viri, penes quos sunt imperij honores, dignitates, munia, feuda, iurisdictiones, præturæ, quarum omnium rerum nomine speciali fidelitatis sacramento Regi obstringuntur, neminẽ secundum illum purẽ, simplicitet, aut immediate agnoscunt. Hi corpus in regno separatum habent, nemine in ordinem illum adscito, nisi qui aut re, aut famã talis existat: postremus deniq; ordo est plebeius, in quo ruricolæ omnes & colonos, vrbium incolas, mercatores, ciues, artifices, reliquam denique promiscuam plebem complectimur.

Populus est vnus in Gallia nostra, qui vt maiori iniuriæ obuius est, sic minori in pretio haberi vulgò solet: qui alijs diuitias plures, sibi minus gloriæ & libertatis obtinet. Agnoscit non solum Regem summi magistratus loco, sed alios quoq; de ordine Equestri & Ecclesiastico dominos inferiores colit: quod imperium nõ raro durius experitur, nec tamen ab eorũ iniuria aliò perfugium & asylos patet. Nobilis enim & Prælatus, quibus ob conditionem suam, ad Principem patet accessus,

sus, apud illum quoque favore & gratia
 præponderant. Hic ordo omnium popu-
 losissimus est, opulentissimus quoque fu-
 turus, si parcius cum eo, mitiusq; in exi-
 gendis vectigalibus ageretur. Sed quum
 nulla à Rege munia soleat capescere, cer-
 tum est multò minus dispendij, Eccle-
 sia, multò etiam minus Ordine Eque-
 stri, accipere. Illa Monarchia *sepē aqua*
 & firmamentum est, illa dexterum Re-
 gis brachium, illa sceptri fulcrum, illa re-
 gni decus & robur, illa denique pars o-
 miniū præstantissima. Nobilitas vnicum
 Regem agnoscit. Neque ab Ecclesia, neq;
 à plebe natales repetunt Principes nostri,
 sed eos vna sibi Nobilitas vendicat, cuius
 primarij quidem furculi existunt. Hic or-
 do & numero hominum infrequentissi-
 mus, & omnium est egentissimus. Ab eo
 autem vnicum Rex gladij ministerium,
 reposit; reliquorum ordinum spolijs
 locupletat, cæteris placet anteferri, & ferè
 ad omnia belli munia vnicum adhiberi.
 Hinc perpetua populi in Nobilitatē in-
 uidia: cui propterea, sese contra iniuriam
 muniendi causa, quouis tempore regum

quodammodo lateri hærere fuit necesse, quorum obsequio rarò defuerūt. Sin autem interdum ab eorum latere discesserunt, nunquam tamen alium ordinem induci præter monarchiã patiuntur, quippe quibus nihil dominatu populari magis aduersetur.

Florente verò adhuc nostro imperio, meritò certè præstâtissima obseruari potuit trium istorũ sub eodem capite membrorum compages, & coalitio: quæ tanta quidem fuit; vt nõ facile fuerit discernere cuiusnam magis faueret, aut quã in partem Princeps esset procliuior. Amabilem se præbebat ob conscientię religionem (vinculum sanè omnium arctissimum) Ecclesia: adeò vt pio Principi honori, Atheo formidini esset, nec vllam fuisse à nato Christianismo fauoris & propensionis in eam principum intermissione constat ex immensis in Ecclesiasticos muneribus, ab eorum liberalitate deriuatis. Populus sudore suo dominum alens, necessariò illi gratus nec inuisus fuit. Nam (verum vt fateamur) Rex præter dona & munera populi nihil habet in Gallia: Nihil

hil erogat Nobilitas, pauca Clerus, & grauè quidē confert, Sola plebs inexplebiles oculos & loculos auari Principis implet, profusi largitionibus & sumptibus nihil parcit. Quæ causa quondam fuit, cur in Curia licet aut Patritij alicuius, aut Abbatis aduersus rusticum in singularibus causis partes plerunq; susciperentur, in genere tamen, & in vniuersalioribus Nobilitate aut Ecclesia plebeios impetente, non eo semper sese modo res haberet.

Nobiles, Principis sui deliciæ, eius omnium actionum socij, robur, splendor, ornamentum imperij & decus, ab eo peculiaris quædam beneficia & priuilegia consequuebantur, nec erat locus querelæ de reliquis ordinibus hilariùs & lautiùs acceptis, quorum potius succus & sanguis sensim ac sine sensu, ὡς ἐξ ἀφαιρέσεως expressus in istum vnum redundabat.

Atque (quod amplius est) inter membra, mutua voluntas & gratia tam arctè & sanctè colebatur, vt capitis sui exēplo Nobiles Clerum venerarentur, populo indigerent, Clerus vtrinq; emolumentum eliceret, populus vtriusq; fauore, fide & tutela

tela in rem suam vteretur, adeò vt in serie
 tot sæculorum nulla tam manifesta dis-
 fidia aut æmulationes, quàm hoc infelici
 sæculo, conspiciere licuerit. Dispereas, in
 malam rem abeas, aut, si mortuus es, ma-
 ledicti, inquieti sint Manes tui, ô, quis
 quis ille es, qui tam sanctam membrorũ
 cum capite compagem primus dissolui-
 sti, & pro cõcordia, quam in illis tuis *Φα-
 νεοῖς* *Φαντασμασι* prædicas, tãtam, & tam
 florentem *μνησιν* membratim discer-
 plisti. fac quod vis, ô Satanæ minister, di-
 stractionis, non concordie; corruptionis,
 non generationis; dissipationis, non con-
 gregationis artifex, & organum non con-
 seruationis, sed ruinæ: fragmẽta certè, aut
 scopæ illæ tuæ dissolutæ (credat contra-
 rium qui volet) nulli vnquam vsui sunt
 futuræ. Hæ sunt igitur illæ diuites colum-
 næ, ex quibus nostrũ quondam Tem-
 plum constitit. Post eius cadauera & ru-
 dera, materiem, agẽ, ceu maceriẽ saltem
 rimemur, & quis fuerit lapsus & ruinæ
 modus, attendamus.

Principatus illi, quibus accidere solet
 mutatio, si populares fuerint, mutantur
 ferè

ferè in μοναρχίαν: si sint vnus, in δημοκρατίαν.

Perspicua est ratio. Nunquā enim res nisi in contrarium mutantur, alioqui nulla foret mutatio. Vnius autem & pluriū imperium sunt opposita. Non illud dico, quæcunq; inter se discrepant, eadem continuò pugnare ex aduerso. Interdum enim ab vnus dominatu non fit in popularem trāsitus, neque à populari in vnus principatum: sunt & aliæ quædam intermediæ principatus formæ. Vt quum (verbi gratia) pro eo quòd in vnus arbitrio posita erant omnia, non statim ad arbitrium cōfusæ multitudinis deuoluimur, sed pauci numero deliguntur, quibus rerum summa demandatur: aut quum loco multitudinis ad paucorum numerum consilia deferuntur. Vt sit, affirmo, illi, qui μοναρχίαν mutare velit, necessatiò multorum principatum esse subrogandum: à quibus tandem per eundem mutationis gradum ad δημοκρατίαν descendatur: cōtrà verò δημοκρατίαν, seu statum popularem euertere cupienti, istunc in εὐνοκρατίαν, id est, paucorū dominatum, & hunc

& hunc deniq; in vnus principatum, qui *μοναρχία* dicitur, contrahere. Dicendum illud amplius est, *διχνοσασίας*, siue seditio-
 nes, quæcunq; tandem in principatu ali-
 quo nate sint, hoc inter se simile habuisse,
 vt earum caput ferè semper è nobilium
 esset ordine, mèbra verò de plebeio cor-
 pore ducerèt originem. Populus magnū
 est illud (vt cum Poeta loquar) inane, va-
 stūq; pelagus, intumescere, agitariq; qua-
 cunq; rapiūt venti, atq; vt plurimū cō-
 tra manifestam vtilitatem, facillimum.
 Romanum imperium fuit populare: pe-
 nes populum summum erat ius, summa
 potestas. Cēsar, quò facilius euerteret, & se
 populari in vnus principatū cōuerteret,
 vnā populi gratiam captauit, quam no-
 bilitati opposuit. Iudeorum *πολίται* à lu-
 dicibus administrabatur, quos ipsi, popu-
 lusq; nominarēt: ijdem, vt ius illud amitterent,
 regem postulauerunt. Populus
 ad id tantum, quod præsens est, sese ac-
 cōmodat: ex hominibus enim constat. Si
 ab vno principatu opprimūtur, si aucto-
 ritas, quæ inter eos colitur, minus arridet,
 dant manus, tradūt vltro sese primo cui-
 que

que eam commutare volenti, vnumq; illis satis est, in vno acquiescunt, dummodo fiat mutatio, parum attēdentes, illudne quod factam mutationem consecutum est, deterius sit malum priore.

Verum enimverò, reliquarum omniū turbarum & seditionū popularium, quæ prætoriorum sæculorum memoria contigerunt, maxima est cum hac nostra dissimilitudo, nec tam multæ sanè causæ tūc extiterunt, atq; nunc nobis suppeditatur, cur meritò in populum auctore deriuentur. Nam præter cōmunes illas, quas iam suprà commemorauī, tertia quædam in nostro hoc principatu venit attendenda, quæ sola pessimos illos fœtus, quos vidimus, enixa est, rerum videlicet nostrarū momentis in eam partem inclinatis, vt vniuersus populus, præsertim verò vrbanus, qui à monarchia munera tantum & onera capiebat, vnā quidem libertatem ei tūc nō haberet: corde verò eos demum complecteretur, & in sinu foueret, qui expeditissimam illis viam ad eam obtinendam inuenirent. Ad hoc κέλδσμα repente (quod mireris) vt qui ad triremes damnati

nati sunt, sic omnes Gallia ciuitates remos officij & obedientia abiecerunt. Ego verò humani praesertim ingenij prauitate perspecta, aliquam eorum furori veniam darem, si consilio aliquo directum animaduertentem, & si rectam viam instituerent sibi popularem constituendi formam reip. Sed quemadmodum perpetuo falluntur, quum vnus imperio renuntiant, vt mille dominorum iugo ceruices ultro subijciant, quum pro iusto & legitimo Rege, videam in sua illa *συγχύσει* tot tyrannorum seruitutem admittere, hinc coticesco, tacitusq; Dei iustitiam, ita stultitiam, improbitatem superbiamq; generis humani iustissimè vlciscentis exosculor & agnosco. Sed hæc infra planius explicabuntur. Atque hæc quidem de tertio nostro, infimoq; ordine.

Ecclesiastici quoq; nostri, qui ad integram domus regie contignationem pars non contemnenda coeunt, culpa non vacant in vltima hac tumultuatione. Cui ansam sanè Imperij forma non dedit. Quòd enim ad fratres illos minores, qui minimi sunt in Ecclesia, quòd ad fratres

(quos

(quos vocant) mendicantes, quòd ad populi concionatores attinet, qui populari auram & aurem ambiunt, eiq; in cōmotionibus adblandiuntur, illos flagrantē seditione, & manente penes imperitā multitudinem potestate, maiori esse in gratia quis miretur. Sin autem amplissimos illos Cardinales, Episcopos, Abbates, opima Monasteria, Collegia, ordines monachorū spectes, longè maiorem tum vtilitatem, tum honorem sub regia, quàm sub populari reip. administratione consequuntur. Illis enim facilius est vnius Principis conscientia, quàm vniuersi Senatus, quàm totius populi in nutum & arbitrium suum cōuertere. Testes sunt Italorum, testes Germanorum respublicæ, testes omnes prouinciæ, quibus populus præest, vbi hæc conclamari solēt, FORAS, FORAS, ROMANENSES. Si querimus, Clerum nostrū quid pertraxerit in furoris popularis cōsensum, præter causam illam *ὑπερφυσικὴν*, quæ est in lucis & tenebrarū *ἀντιθέσις*, hæc quoq; accedit, metus scilicet mutationis & emendationis. Malus tamē & turpis metus,

qui

qui non tam intimè illos (profectò) tangeret, si de lingua & doctrina tantum, de loculis & culina non item, ageretur.

Officium in tantis turbis (vt dixi) sola Nobilitas non deseruit: sola sanè in hoc negotio maximè petitur, cum rege ^{disputat} ~~disputat~~ ^{pétas}, & cum regia potestate coalescens. Quæ causa fuit vltimarum seditionum coryphæis, vt notas omnes monarchiæ confundere ac permutare cogerentur, populares conuentus & comitia passim ferè, quibus præter ordinis sui dignitatē, parerent, erigendo. Sed vt Nobilitati fucum facerēt, ne sibi exiguus ille Patritiorum numerus, quem penes se haberent, elaberetur, necesse fuit nomina illa *Regij status & Corona* retinere. Cæteroqui nūquam tam nefarij & atrocis facti speciem gustassent. Extincto in Gallia regno, eodem die Nobilitatis funus effertur. Populus enim, cui summi magistratus iugum excutere licuerit, sine cunctatione ignobilis vici dominum recusaturus est, si miliones auri vestigales persolvere recusabit, à triobolari certè censu, quem domino glebæ solvere tenetur, facile se absoluet,

uet. Nobilis in Gallia iurisdictionis titulo erga glebe addictitios, ensilatione, immunitate ab omnib. oneribus, quæ Summo magistratui præstantur, insignitus, ijs tantum exceptis, quæ in persona sua præstare tenetur, qui distinctam habet à mercatore, ab opifice, à colono cōditionem, quam proculdubio honoratiorem cēset, nec ferre illos, nec ferri ab illis, nec prædicta omnia priuilegia tueri sub illorū dominatu posset. Huius rei fidē faciunt Helueticorū, & Belgarum exēpla: apud hos Nobilitas postquā defecisset, odium, proditiōis inuidiam, fauitiem & tyrannidem Hispanici sui principis, quiduis deniq; ab illo, quāuis alienigena, maluit experiri, quā sui ordinis contemptum, deminutionemque sub noua & inusitata illa populari reipub. administratione sustinere. Hic sublaxatis audaciæ habitibus, in hæc verba liberè nunc erumpam, neminem vnquam Galliæ Regem tanta fide, tam ἀπαυῶς ab Equestri suo ordine, atq; noster hic sit, cōsilio, viribusq; adiutum. Sed simul nostra Nobilitas, regiæ maiestati tam arctē se deuinctā, saxo, in-

D tel-

telligat, vt quo die Regis sui capiti pacatum diadema imposuerit, eodem se credat honores, libertatem, immunitates, iura, priuilegia, quæ maiores ipsi tot vulnerebus, tot laboribus, tot periculis quæsiuerunt, recuperasse. Sin euertetur ^{more p-}
^{xiæ}, hæc illis omnia eodem casu sciat esse peritura: iacturam autem cū iactura comparanti, Nobilitatis certè præponderet. Si Regis sententia sola momētum in sui Senatus cōfessu haberet, existerēt fortasse Sophistæ à consilijs, qui tantorum discriminum, & laborum plenum Imperium, Imperium (inquam) quod plus minus in 20. aut 30. annos (de vetustissimo loquor) prorogetur, suaderent, quieti, tranquillitati, otiosæ vitæ, delicijsq; posthabere. Quod si faceret, probum & vituperationem fortè nullam in se sustineret: exempla sunt, quæ posteritas laudat & admiratur. Sustineret autem, si subducens sese, tacitè in mutationem imperij consensisset, & Nobilitatis causam prodidisset, quæ nonnisi in eius iactura, iacturæ aleam pati, nonnisi in eius salute salua esse potest.

Quum

Quum hoc modo se habeat status nostri partes, & plus minus monarchiæ obstringantur, accidit ab hinc annis 30. insolens quoddam *obusitwua*, turbæ scilicet Religionis causa concitata, ac nescio qd' preposterū studium cultus diuini à veteris sinceritate multum degeneris ac deuū ad meliorem aliquā formam reuocandi, per omnes Regni partes sensim diffusum atq; peruagatum. Si hæc cura solam multitudinem remorderet, res fortasse eò non forent prolapsæ. per se enim *αλφ* plebecula minimum fuerat notitura: ipseq; Clerus, siue pudore victus, seu vi adactus, reliquorum ordinum auctoritate uerbi diuini gladio ceruicēs præbuisset. Sed ecce statim hæc febricula Nobilitatem corripit, quæ portinacioribus quibusdam & cacochymis alta humoribus, dissimilia prius in corpore dissimili effecta peperit, quàm in plebeio ordine peperisset. Sic in controuersia de Religione, magnates alij aliarum partiū cliētes comperti sunt: vnde pro ratione, cum armis insanitum: colloquia, diætæ, concilia in Germanici equitatus apparatum,

tum, in Martium campum, in conuentus militares, in præliorū condictiones versa sunt. Sic solet Diabolus probā aliquā intentionē in pessimū finem cōmutare.

Guisiani pro parte Catholica steterūt: Borboniorum præcipui pro Evangelica signa extulerunt. Istorum Principū nonnulli regij nominis gloriola stimulabantur: alij regij sanguinis erant furculi. En tibi dicto citius causæ Dei, in controuersiam de statu miram *μεταμωρεωσις*. Tunc imbuuntur Reges hac persuasione, furculos illos à regia familia traduces, præsertim quum noua dogmata defenderent, magis esse metuendos quàm essent ij, qui ab hac nouitate alienissimi, mallent veteribus vestigijs insistere. Verbum hoc speciosum inuenit fidē penes eos, qui verū, an falsum esset, minimè attenderent. Sed malè cautum fuit, hac specie Guisianos occasionem præsentem non neglexisse armorum retinendorum, & partium duendarum: qua quidem in re tanta fuit eorum *ἀρχιολα* & prouidentia, vt amplissima eorū gratia & auctoritas dominos in æmulationē conijceret, cuius tandem
effe-

effectorum testes fuimus oculati.

In hoc dissidio trium nostrorum ordinum manifesta ac euidens fuit inclinatio. Nobilitas quidem non obscure Lotharingicorū patrociniū aduersus Principes ceteros suscepit (vt maximè pars eorum oriundi essent à stirpe regia, pars minime:) idq; tam diu factitatu, quam diu regibus inservire & dicto audientes esse animaduertit. Clerus Religionis nomine quid sua maximè interesset, reputans, multò secretius, multoq; tutius illorum partes affectauit. Populus primo impetu ad nouum spectaculum (vt fieri assolet) flagrater accurrit, nec ita multò post quo animi ardore verum complexus erat, eodem reijcit, nullo certè alio motu impulsus, quàm quò procerum tempestas raperet. Sed posteriori tempore, tum ab insana superstitione, tum à concionatorum artificiosa calliditate seriò inflammatus, quòd iam pridem in cædibus vrbaniis, in præda, spolijs & sanguine, inueteratoq; in Euangelicos odio exercitatus esset, defunctus Dux Guisus, magnus ducendæ multitudinis artifex, pestiferos istos seditionum

tionū humores, callidè sanè & ingeniosè
spe libertatis, & subsidiorum immunita-
te nomen boni publici contempnauit;
quibus insuper adiecto pullorum Iouis
odio, mox oppressorum, & oppressionū
querela, quam partim ἀσυμβολία, partim
δυσφιλία contraxissent, dici non potest
quantam sibi apud illos tum fidem tum
gratiam compararit.

Regem illum defunctum, cuius tanta
laude Gallia virtutes cōmendauit, quan-
to sui dispendio vitia mercata est, hac in-
ter ceteras indole, quæ ad huius harpyæ
designationes impensè faceret, facilitate,
(inquam) mansuetudine, popularitate
(ambitus indiuiduis comitibus) natura
effinxerat. Quò regni proceribus impera-
re posset, infimis erat obsequiosus; per vr-
bis compita transeuntem relecto, nuda-
toque capite honoris causa conspexisses,
nutu, aut manu, aut voce omnes ad seruū
vlg; atriensem aut baiulū salutare, assur-
gere. Hæc & alia quam plurima, cum pri-
misq; Principis contemptus, & odium,
quo apud omnes flagrabant, qui totum
illum possidebant, tantum eius molitio-
nibus

nibus incrementum, tantas vires dede-
runt, vt vnus meritò dici possit plebecu-
lam nostram corrupisse, & in tertio illo
ordine partium & factionum suarū par-
tum tenellum penitus efformasse. Nolo
hic velut *ὑπερπαιδεία* quadam repræsentare,
quibus gradibus per 20. totos annos
ad illum scopum collimarit, tum paren-
tis tum patris sui præceptis informatus:
longæ ambages. Demonstrare satis fuerit,
(vt ad nostra tempora veniamus.) sancti
(quod vocant) fœderis factionē, cui Dux
Guisus in Gallia præerat, præcipua in vr-
bibus, ac fœce populi præsidia nactā esse:
quod in omni nouandarum rerum stu-
dio ac molitione ferè vsu venit, quæ certè
non nisi multitudinis viribus roboratur.
Tandem hæc Lerna tātā in molem
excreuit, vt ipse Rex prius trucidaretur,
quàm telæ suæ manum extremam adde-
re liceret. Nihilominus cædes illa, (adde
etiam Regis oscitantiam, & vmbra im-
becillitatis) ita effrænes multitudinis ani-
mos iam pridem pessimis impresionib.
vitiatos, & qui, insanarum illarum sub-
structionum (quas Barricadas vocitabāt)

exemplo, satis iam in se præsidij colloca-
rent, vt domini sui vires, opesq; negligen-
das putarent, vt non modò non hoc cau-
terio flamma restingeretur, sed etiam
pars ad viuum nimis resecta, gangrænam
in cordis vsq; penetralia deferret.

Si qua ex hominum memoria extitit
vnquam tumultuosissima & furiosissima
populorum cōmotio, hæc profectò fuit.
Nam intra sesquimessre nobilissimæ mu-
nitissimæq; regni ciuitates (nullis exce-
ptis) partim amissæ, partim in iacturæ a-
lea, & in acie (qd' aiunt) nouacule fuerūt.
Nihilq; præteritis omnibus sæculis simi-
le ynquam vel visum vel auditum censeo.
Interea temporis vis illa morbi pestiferi
sensim deferuescere, natiui caloris per re-
giam potestatem reductu: Clerus ad offi-
cium redire, vrbes nostræ resipiscere: sed
infelix illa Principis cædes à lanista Dia-
bolo postremum fuit exitiale vulnus Gal-
liæ impactum, quo Monarchiæ vinculū,
huius imperij forma, compages deniq;
illa spiritus & corporis politici, ex parte
Ecclesiastici plebeiq; ordinis, miserabili
distractiōe concidit, restante duntaxat
sceleto,

sceleto, cadauere, & materia prima, ex
 qua prius partes illæ omnes coaluerant.
 Hoc casu, dissipato tam nobili ædificio,
 iam de illo restat, nō vt de toto quodam
 integro, sed tanquam de dissipati cuiusdā
 principatus fragmētis & reliquijs differa-
 mus. Vt enim sit sanè caput integerrimū
 & valentissimum, quod huic qualicunq;
 corpori Deus restituit, ita tamen languī-
 dæ restabant partes reliqui corporis, oc-
 culto intestinorum dissidiōrū veneno,
 vt ex tribus illis imperij columnis, vix v-
 na hodie supersit, quæ vel stare dici meris-
 sè possit, nec illa quidem in concussa. Vt
 in amplissimi cuiusdā Amphitheatri so-
 lo videas hīc ordine stantes ex vario mar-
 more columellas, illic multorum Impe-
 ratorum statuas: inde arcus, fornices, pe-
 ristylia, diazomata, inde inscriptiones, a-
 pophtegmaticas tesseras, quicquid deni-
 que magnificentix & splēdori quæsitum.
 Sin autem forte fortuna annorum series,
 & ignis & ensis æternum hoc aboleuere
 decus, hæc semirutæ & cæsa vix ac ne vix
 quidem in disiectis molibus vestigiū sui
 relinquunt: non aliter, vitalem hunc Spi-

ritum adhuc spirante Rege, florentem
licebat statum huius imperij cernere, li-
cebat heroas illos & Principes viros sua
veluti quemq; tessera decoratos, vt gem-
mas in eleganti corpore, cōspicere, nunc
contrā versis & inuersis omnibus, vix um-
bra & cadauer prisca corporis, ac semise-
pultæ bellorum ciuiliū, dissidiorum
& cōfusionum molibus reliquæ, tenues
scintillas emittunt prisca splendoris.

Adhuc eo imperāte, paulò antequā
vltimum naturæ pensum solueret, Gallia
omnis in tres partes distracta fuit: eam vi-
delicet quæ Regia diceretur, (vt enim a-
liās dixi, sic disfluxerat Rex animo, vt in
partiū Regem euaderet) Nauarrenam al-
terā, ceu Euangelicorum: tertiam Gui-
sianam, ceu Ligariorum. Mutatis ducibus
harum repente partium accidit mutatio.
Defuncti Regis morte translata ad hunc
imperij successionē, periit Euangelicarū
partium nomen in vasto regni decursu:
cōfœderatorū factio bono illo suo du-
ce desiderato, varios in casus incidit, quos
iam commemorabo. ac de hoc quidem
postremo loqui meditor.

Dux

Dux Mænius & partium harum præfe-
 cti paululùm ingenti plaga illa Blæſiana
 expergefacti, cùm ex tam violenta inſpe-
 rataq; rerum conuerſione perſpexiſſent
 ſemorte Guiſij non ſolùm non debilita-
 tos, ſed etiam miraculo quodam factos
 eſſe robuſtiores, ita diſſuſe & inſolenter
 hunc fortunæ riſum acceperunt (quem
 ne per ſomnium quidem ſperaviſſent) vt
 nihil aliud in animo ſibi fingerent præter
 vnâ imperij vſurpationē: nec certè mi-
 noris gladij præcinctiōem illi emerint.
 Quid aliud facerent? Tot vrbium defe-
 ctiōes videre, tam multorum obſequia,
 gratulationes, ſalutationes audire, tot o-
 pes tanquam fortunæ filijs in ſinu & ma-
 nu poſitas cernere: omnia ad nutum illis
 & voluntatem affluere, arridere: ne laten-
 tium quidem theſaurorum patefactiōē
 bonæ ipſorum fortunæ denegatam, tan-
 quam ſi fatum in Gallia prædones aluiſ-
 ſet, qui præclara parſimonia montes au-
 reos iſtorum hominum ſæculo reſeruaf-
 ſent: Quis ex tanto caſu ſubito conſurgēs,
 & in tanta fortunarum omnium opulen-
 tia conſtitutus, integrum ſenſum ſeruare
 potuiſ-

potuisset: Itaq; iam apud eos cōsilio nullus locus: iam acta transacta omnia: tantum Turonibus Rex erat reuocādus; ubi compromissum habebant, illū manibus pedibusq; victū nanciscendi. Nihil præterea locorum expugnandum restabat: deuicta iam, debellata omnia: tantū fuit, (vt videbatur) de modo belli manubijs, & victoria vtendi, fruendi, laborandum. Nec id sanè prætextu caruit. Primus hic error. Si enim in tanto secundarum omnium rerū applausu iudicij sanitatem conseruassent, & firmioris alicuius propositi capaces fuissent, quantum humanitus licet iudicare, nulla controuersia, regnō iam potirentur: monarchiam nullam haberemus: sed neq; tunc in ipso limine, neq; postquā secundiores etiam extincto rege belli successus obtinuerūt, quidquam in illis firmi & solidi consilij perspicere, neq; quem ad scopum collimarent, animaduerti satis potuit. Istuc neminem latebat, quōd dominos & iustos heredes expellere molirentur: constabat illos de propugnanda fide Catholica verba in auras spargere, factionem conscribere,

bere, in quam cunctas Galliarum ciuitates
pertrahere conarentur, immensas opes
in illorum manibus paratas ad regnum
euertendum, nulli erat obscurum. Quis
tamen exitus, quis administrandæ mo-
dus reipublicæ illis propositus ac desti-
natus esset, quis finis armorum, quis bel-
li, nesciebatur. Nulla autem humana (ma-
gna licet) quæ certam designationem &
scopum non habeant, longè à casu & in-
teritu feruntur, non secus atq; nauis remi-
gio & gubernaculo destituta, periculo
est proxima.

In hac tamen rerum perturbatione cō-
siliū ceperunt non quidem quod recta
ratio dictaret, sed quod insanus furor sub-
ministraret. Si enim molitionem illā iu-
dicio rexissent, multò sanè felicius rē ad-
ministrassent. Postquā igitur satis ma-
gnos tumultus in Gallia viderunt, & pre-
sens aliquod remedium esse opportunū,
ac vina (ut ita dicam) ebullitione iam fa-
cta in cella paulisper deponenda, nulla
compendiosior occurrit ratio, quā ut
in Regis personam procellam omnem &
Orionem popularem conuerterent, rati
(quod

(quod etiam erat probabile) ad euertendam monarchiam Gallicam, sceptrum de manibus Iouis *αὐτοκράτορος* primum excutiendum esse. Ita esset sane, si modò sese idoneos ad illud deturbandum, mox etiā ad collapsum erigendū præbuisent: sed tumultum, & furorem popularem quū ad extorquendum adhibuerint, paralogismus fuit in conclusione.

Sic aresto factum in regni metropoli, tū passim alijs in vrbibus, ne pro principe agnosceretur, contestata lite, sententiam ferunt, incapacem pronuntiant: exauetoratur, tandemq; trucidatur. Hæc autem conscelerata prorsus agendi ratio cum ad octauum aut nonum vsq; circiter mensem esset producta, quo temporis interuallo populis illito semel *αὐτοκράτορος* gustu, vrbes nostræ, *τῆς μοναρχίας* excussio iugo, & recuperata peccandi licentia factæ insolentiores, iam feruntur equis, neq; audit currus noui sessoris habenas.

Hic hinc demum deceptus est D. Marius, immemor, sedato & tranquillo mari, ne procellulæ quidē vestigium extare, nec vndam vnda superiorem excurrere: semel

semel autem concitato, furentiq; decumanus ecce fluctus sexcetos alios trudit, & in nubes vsq; sustollit: idem tamen fluctus ab alijs subuectus ab ijsdem deprimatur, & in æquor complanatur. Hei vaxcordem! primo furiosæ popularis auræ impetu aperte videbatur in regni gubernacula desulturus: sed frons oppalluit cōspiciēti quousq; scandendum esset ad coronam deturbandam. Vbi reditum retētat suspēso, & obliquo gressu, ecce nusquam apparet scala. Actutum obtruditur in os concilium ex plebe: limitatur eius potentia: habet custodes, *ὡπαι καὶ ὀφθαλμοί*. Infani, toti dissidijs & tumultuacionibus quam scateant, in suis tamē illis furoribus ordinem auidē auent videre, non ordinis quidem studio, & amore, sed eius frænandæ gratiâ potentia, qui pro eo loco, quē illi dignitas & natura tribuunt, & quod caput istuc esset controuersia, primas in illorum grege cœperat obtinere. Turbulenta autem & tumultuosa ingenia, quæ tot annos speciosam aliquam & probabilem occasionem germani sui domini regno expoliandi venarentur, non
carent

carent aduersus nouum hunc vsurpato-
rem suspicione.

Sed hoc peius fuit (vti fieri solet, absen-
te domino, serui herile imperiū omnes
vt sumant sibi) quod ipsi sibi inuicē ob-
fuerunt, & aucta magis magisq; suspicio-
ne, mutuis æmulationibus facultatē be-
ne vtendæ, & cum aliquo successu regen-
de popularis amentię sibi pręripuerunt.
Vt enim verū fateamur, si statim ab extin-
cto Rege, cōuenisset illis omnibus de Du-
ce Menio, in vado res erat, meo quidem
iudicio. Non primus hic certē natus fuisset
inter mortales vsurpator, qui minoribus
opibus principatū inuaderet. Sed
ecce subito nascuntur inter illum & Mar-
chionem Pontinum consobrino trice-
quarum & pars fuit Dux Aumalius. Ducis
se de Nemours & Montpensier interces-
serunt, illa quidem filij sui de Nemours,
qui iam fidem & auctoritatem sibi con-
ciliare cœperat, gratiā: hęc fratris nomi-
ne, qui eandē paulatim amittebat. Qua
quidem ratione res ipsorum turbę me-
re. Postremò Dux ipse Menius ad tam au-
dax facinus minus animi pręsens, mi-
nusque

nusq; ad tam arduam molitionem generosus, fœdè nomen & spem Regis deposuit, vt legati Coronæ seruilem titulum assumeret: sic (inquā) deposuit, vt quum non obscuram eius rei significationem darent de illo grege plurimi, componerentur illicò logi, (γενεῖων καὶ λοιδοριῶν ἀμάζαι) excuderentur & libelli, contra quos nemutire quidem integrum fuit.

Itaque, mi luste (Campanam hanc vt colliquefacto metallo in principia sua resoluamus) integro quidem ac florente regno, quum ad te primùm scriberem, Dux Guisus Princeps absolutè confœderatorum fuit, quorum factio plebeij ordinis potissimùm opibus & subsidio nitabatur: nunc mutata rerum vices. Post eius etenim, regisq; fatū inuerso regni statu, & in materiam primā resoluta, in pedes (vt sic loquar) constitit corpus illud ciuitatum, quæ admittentes, adeoq; deglutientes minutula ista capita ex gente Lotharingorum reliqua, vnaq; cæteros Gallix confœderatos procères, maiores quidem, quàm vt respublicas ferre possent, viribus tamen inferiores, quàm vt regna

E

con-

constituerēt: ille (inquam) ciuitates, quæ priuatum aliquem scopum habebant, tātos istorum honores æmulari cœperunt, artificioseq; simul & pedetētim ad se ius omne deriuare, sibiq; fidem & audientiā facere, nulla amplius præsidia, custodias, iussa, imperia nisi voluntaria ferentes. Habes ὡς ἐν τύπῳ, qui sit in præsentia partium sancti fœderis status in Gallia, planè ad rerum publ. formam inclinatus, vbi nullus Nobilitati, nullus Ecclesiasticis locus relinquatur præterquàm ijs, qui omnium maximè sint ad insanos illos tumultus adiuuandos idonei: quippe cum paucæ illarum partium vrbes inueniantur, quæ suum Episcopum, aut Abbatem, aut primarium Prelatum exilio aut carcere non multauerint.

Isthæc porrò acerbissimè concoxisse gentiles Lotharingicos, dubium non est. Principes sunt nati, educati, aucti monarchiæ afflatu: summis muneribus assuefacti: adeò vt durissimum sit illis hoc tempore, nihil sperātibus, nihil arduum ambientibus, omnia iam sibi parta & in sinum delata sperantibus, cogi ad promerendos

rendos singularum urbium ciues, eosque ut plurimum fortuna infimos, scelere nobilissimos: Istud enim hominum genus, seditionis maxime tempore, pollet auctoritate. Hæc autem illis fuit acerbitas deuoranda, quantunuis per totam vitam D. Mænius tam fuerit ab his seruilibus obsequijs & subiectionibus alienus, quam ad eas factus & à natura comparatus frater videretur.

Videt modò infelix Princeps, videt (opinor) suos & defuncti fratris conatus omnes, mortem, discrimina, quæcunque subiit, id tantum promouisse, ut respublicæ in Gallia crearentur, populi armarentur, administrationis forma mutaretur, nihilq; spem ampliorem sceptri ad familiam suam transferendi exinde retulisse. Quod quidem mihi libertatem faciet in hoc axioma erumpendi, Nihil esse tam facile, quam rupto aggeris stagnanti aquæ, impetu præsertim factæ illuuiouis adiuuante, viam pandere: data autem porta torrentem arte regere, aut ubi velis, sistere, illud demum arte omnem superare, nisi principio de modo & ratione mature prospexeris.

Mi Iuste, si iam ferret animus ipsissimæ confusionis iconem videre, graphice profectò in parte illa depictam cerneres. Dux Mænius primus sibi author fuit nominis, *Generalis regni, & Corona Gallicæ Legati*. O lepidam Chimæram! est ne igitur Legatus, sine capite legationis? Quod nam verò istuc capitis fuerit, si Rex non est? Regem verò pollentissima pars eorum auersatur. Ad statum quod attinet, de statibus quidem in Gallia, de statu verò ne fando quidè auditum est: aut si dictus est status numero vnitatis, Regis & Status eius facta demùm mentio fuit. Quocasu, nomen illud obsequij fuit, non imperij. væcordes isti ponūt à capite: Adhæc pleriq; omnes Chimæræ huius Administratores Legatorum Regis & Ordinis equestris nomine proclamantur. Cuius autem Regis? Dementes illiúsne, quem scelerata manu contrucidastis, huiúsne, què abiuratis, an alterius cuiusdam in Gallia nascituri? Consimiliter ex consequenti, quicunq; illorum Regis Officiarios vicem aliquando gesserūt, vtputà, qui Regi à sigillis erant, Curie (quas Parlamenta vocant)

vocant) Camerae ratiocinij, Iudices, Tribuni ærarij, & quotquot monarchiæ fuerunt administri, ordini suo & loco renūtiare nolunt, vt posteant populi (vt sic dicam) creaturas: nec modum tamen indispisci, nec viam inuenire eius conseruandiqueunt: ac ne sciunt quidē, quid pronuntient: A Rege, non audent aperte: à populo, nolunt: a D. Menio, minimè omnium volunt. Ex regni enim constitutionibus neminem à summo magistratu tenentur agnoscere, qui quidem summo iure præsit: adeò vt non minus inter illos de conceptorum verborum formula, quàm de rei summa, laboratum sit: tantæ molis est isthæc noua Sphynx vltro accersitę cōfusionis. Iam verò quàm multiformes imperij formę? quàm multæ species contumaciæ? quantus in iudiciaria aliqua forma sibi constituenda labor? O te infelicem huius nauis gubernatorem! non tibi semper in vtramq; (quod aiunt) dormire aurē licuit. Non absimile tibi accidit ab imperito logista, cui, dispositos ordine supra mensam numeratorios calculos inuenienti, si cōtingat eosdem manu con-

fundere, vertat, inuertat, ponat, reponat
quantumlibet varijs ordinibus, eundem
certè numerum nunquam comperiet, ni
si eàdem rursus serie & ordine cõponat.

Prima quidem regalis Columna, quã
ista Democratię bipennis euertit, Iustitia
est. Continuo post enim ad euertendam
Parlamentorum auctoritatem, singulis
in vrbibus ex infimis quibusq; hominib.
Comitia componunt, ad quos omnem
iudiciorum potestatem deferunt. Lutetię,
quę sedes est imperij, ad exemplum ceterę
se componunt omnes. En tibi subito sua
singularũ vrbium respub. confurgit: sin
gule vrbes, quę tantum vectigal pendunt,
quantum libet, in sumptus publicos, nõ
nisi pro arbitrio, erogant: non præsidium,
non prefectum, nisi qua lubet conditio
ne, recipiunt: si nobiles intersint, vt maxi
mè sint Lotharingici, mutire aliquid in
ciuem, non illis profectò impune lice
rit, multoq; tunc foret illis cõsultius Ar
gentinæ, aut Bernæ domicilium habere.

Tres passus de via digredi iam liceat,
vt recta ratione fatuas istas vrbes (si mo
dò capere mea verba poterunt) doceam,

nouum

nouum istum cōstituendarum rerump. studium, non minus ordine & recta ratione, quàm in suo illo duce & antesignano ambitum regni, destitutum fuisse: vt digito tangerent, nullum vnquam, qui satis sanus esset, consultorem ipsis fuisse, nec in ijs sitū esse aut eò peruenire, aut, si peruenierint, diutius illud imperiū retinere.

Maiores nostras ciuitates, vnā cum incolis, necessario ita compaginas esse oportet, vt satis in se præsidiij habeant, nō modò ad delenda penitus monarchiæ vestigia, sed etiam in suam ditionem, imperiumq; redigendam circumiacentem omnem campestre regionem. In his campestribus præter Nobilitatem, quæ summi domini imperio assuefacienda est, vrbes sitæ sunt minores, oppida, vici maiores mœnibus cincti, in quibus (vt latè patet Gallia) maxima est hominum multitudo. Hi omnes populi, nisi vi cogantur, licet vrbiū metropolitanarum exemplo, & earum auspicijs Principem suum eiecerint, non idcirco celerius neq; libentius illarum magistraturā recipiēt, quàm D. Mænum pro Rege se gerētem admit-

tent, quicum tamen illis in excutiendo monarchiæ dominatu pulcrè conuenit. Sin autem regiam viam ire sinatur, idem illud magnarum vrbiū exemplum oppidula in eandem reip. rationem & formam reducturū est. Ita gradibus quibusdam eò deueniemus, vt ne viculus quidē in Gallia reperiatur, qui summos sibi falces non vsurpet. Sitne hoc *ci rōis dūa- rōis*, cuius iudicandum relinquo. Exemplum tamen etiamnum hodie in Germania, in Heluetia, in Belgio habemus, vbi nullam non liberam vrbeculā inuenias, quæ suos vrbis prefectos, suos Officiarios, suos deniq; supremos iudices separatim non habeat.

Non satis. Demus enim metropoles Prouinciarum Regem expulisse, Nobiles omnes & Patritios ad internecionem deleuisse: vnicuiq; suam dynastiam & satrapiam recuperatam esse: adhuc hoc restat, vt administrationis formam aliquam sibi sumant, & vinculo quodam Iustitię inter se contineantur. Singulis Prouincijs suum Parlamentum fuit hæc nunc ratio obsoleuit. Aurelia Lutetiam
non

non agnoscit. Quo enim iure, quæ proprium Regem pro legitimo suo magistratu recusauit, Sedecim-virum cōsilio, aut Præfecto mercatorum sese subijciat? Annon etiam summum sibi ius & imperiū ex æquo vindicare potest? Quid Rhotomagus? quid Lugdunum? quid Bituriges, quid Tolosa, quid Troia Campaniæ Gallicæ, quid Diuiodunum, quid aliæ innumerabiles? Quid? Dicamus etiā, Prouincias Prouincijs, Præfectos Præfectis ex dimetiente oppositos, quæ spes concordia? Si de iure vtrinque lis est, quis futurus arbiter? quis superior magistratus? Hic sese offerunt longi anfractus, longæ ambages, magna in medio cursu discrimina, tanta impedimenta, vt non nisi, qualis inter fures nundinarum tempore, consensus seu potius ad omne scelus coniuratio, speranda sit. Bene enim facere aut probū esse, vix ac ne vix quidem in tanta *anxia* locum habet.

Luculentum sanè prauī non recti hominum genij argumentum: quantò fit maior boni ad bonum accessio, tãto meliùs, quantò plura malis mala adiunguntur.

E s tur,

tur, tãtò deterius se res habet: Nã hîc mille homines non æquipollent vni: non q̃ in vno capite plus insit tũ bonitatis, tũ sapiētīæ, quàm in mille, sed quòd saltem scelerum & stultitiæ minus.

Audite populi: Si quis vestrũ hoc axioma legerit, calumniam esse vociferabitur, quæ ad sanctum illud fœdus vestrũ frangendum dirigatur: vos non ire inficias, Regi necem à vobis illatam: huic obedientiam denegauisse, singulis in vrbus supremas Curias erexisse, Parlamentorum auctoritatem irritam fecisse, regni administratos & municipes immutasse, inter vos, quicquid ad popularẽ dominatũ requiritur, constituisse: non autem idcirco vel per somnium vobis vnquam illud in mentem venisse, vt Republicanì essetis, aut vt Regẽ, Nobilitatẽq; repudiaretis.

Si secus est, quàm dico, quid igitur nũc facere cogitetis, amabò, dicite. Si speciosissimus etiã finis designationis consilijq; vestri specie rationis destituitur, quã aliter conceptum vestrum diuinaremus? Si enim vestrum in Catholicam religionem summum zelũ obijcitis, κατὰ γλῶσσαν
est.

est. Si quando vobis lectus est de Iudæorum furijs Iosephus, quos tam præclare imitamini, tumultuarios illos Hierosolymitanos hoc nomine gloriatos fuisse, comperietis. Atqui excusationem haberet iste zelus, si nunc demum sub Rege Hugonotto cœpisset. Quod nā illius vobis argumentum fuit, sub defuncto Rege superstitionisissimo (penè dixerim cum bona venia tanti Regis) Archimonacho & Catholicissimo: (non potest nō malum aliquod verbū effutire, qui sceleri vestro irascitur) immò hoste omnium, remota omni simulatione, in Evangelicos acerbissimo: Negari non potest. Concedite ergo, si in fanatica illa vestra phrenesi nullam habetis Reip. designationē, nullam certē omninō vos habere: quòd si nullā habetis, dicā ego vestro furore vos in precipitium abreptos (ita factū vestrum nominare liceat) vnde remigrandi emergendive non sit facultas, nisi in pedes (vt sic dicā) vosmetipsi surrigatis. Eo enim diutius statu esse, quo estis, ἀδυνατῶν: pergere ulterius, negatur: necessariò igitur aut perire, aut parendum. Ordo re-

gni

gni in Gallia ita vetustus est: tam indiuiduo inter se nexu partes eius omnes continentur, vt dilacerari, distrahi, vsurpari: vt prouinciam hanc ab Hispaniarum rege, illam à Duce Sabaudico, tertiâ à Lotharingico diripi posse: vt deniq; dominum quidem vestrum à vobis in latronem, Regem vestrum in tyrannum mutari posse, facile largiar: at tanta rerum in perturbatione sine fide, sine lege, sine rege, sine domino, vestro deniq; arbitrato, & ad libidinem seditiosorum, ad nutum furiosorum, vt stetis, vt viuatis, vt diu sic viuatis, fieri non potest. Non erit Status iste diuturnus.

Nequid confingam, vobis perinde accidit vt querulis vxoribus, aut quibus non bene cum viris conuenit: quàm citò distractos à Rege vestro, qui in vicinia sunt, æmuli nostri imperij, vos viderunt, quod non longissimè absq; nutatione vos pedem moturos esse spes esset, statim procari cœperunt, suas in miserum & calamitosum vestrum statû lugubres nœnias mittere, consolationes, officia, obsequentiam deferre, donis & largitionibus de-
mereri:

mereri: multis etiā locis vos inuifere-
 pierūt, per Britāniam Gallicam, per Oc-
 citaniam, per Picardiam, tentaturi si quo
 pacto amantium amorē ira redintegrare
 possit. Ab hoc primo insultu satis vos
 (Deo gratia) feliciter expediuiſtis. Nullis
 vestris onustos spolijs, nulla re à vobis ex-
 torta, nisi gratiola quadam apud Brito-
 nes, nisi basiolo in Picardia. Lucri ducūt,
 adulteri, non se prima fronte repulsam à
 vobis passos: immò ad colloquium ad-
 missos. Sed ne dubitate, veterator ille Ca-
 stilius callidior est, quàm vt se tam facile
 patiaturs repelli. Iampridem callet illud,

Obsequio facili tandem sibi seruus herile

Imperium, & fido comparat officio.

Quo autem loco, quo numero vos post
 hac habiturus sit, si semel ambitiosam il-
 lam suam *Parthosiam* dispendio vestrae li-
 bertatis explerit, intelligetis. Suspiciator
 fidis vestris coniugibus, semel vt conclu-
 sos, Hispanico more, sub clauī & sera te-
 nebit, prohibebit certē à nouarum rerū
 molitione. Si mihi non creditis, percon-
 tamini saltem Parisienses, quā praeclare,
 recepto Hispanico praesidio, secū agatur.

Atque

Atq; hæc est pars illa, in genere tamen
 καὶ ὡς εἰ τύπω cōsiderata, foederatæ vnio-
 nis, conflato progressu tēporis istoc mō-
 strigenere plurimorū ex confluxu mem-
 brorum, quæ, quòd ab initio δυσμύαλογα
 temerè concurrerint, ita horrible illud
 nobis pepererunt. Non mirum, si multi-
 ceps fuerit, vt nouus serpens καὶ γηγενὴς ὕ-
 δρα: contraq; ὀλιγόπικρος, καὶ ὀλιγόβραχίων,
 adeoq; cætera omnia debilis apparuerit
 ingentis istius molis habita ratione.

De Duce Mænio satis iam multa. Post
 defunctum fratrem cūm loci & generis,
 tūm dignitatis & fortitudinis respectu,
 gentis illius facillè princeps fuit. Sed quid
 iuuat in eo loco primas tenere, vbi ordi-
 nem desideres?

Princeps hic ex tribus fratribus vnus
 fuit animi moderatissimi, candidissimi,
 minimè omnium ad simulationem, ad
 ambitionem cōpositi. Huic rei argumen-
 to fuit, quòd in aula, superstite adhuc Re-
 ge defuncto, nunquam sibi illud impera-
 re potuerit, vt cum ad actiones, & obse-
 quia, tam ad seruilem propè orationem
 defuncti fratris sui sese componeret. Fue-
 rant

rant eius designationes magis intra certos fines circumscriptæ, & quæ magis respererēt ingenium, quod suas omnes actiones sapienter nosset moderari. In re familiari nec effusè fuit prodigus, nec impensè auarus: nunquam obærat: cæteroquin omnium hominum homo immoderatè cupidissimus. Cuius rei frater testis locuples. Ex quo efficitur, vt multorū iudicium de huius genio, si quis postulasset, nunquam illi credituri fuerint, in tanta re suscipiēda tam pertinacem, tā peruicacē fore. Audiui (sed vt certum non auisim affirmare) mortuo Guisio, penes Regē fuisse illum ab incepto retrahere, nec grauātè illud in se recepisse Mænum: sed arbitratus Lugduni in vitam suam nonnihil tentatum, perspecto insuper ardentissimo multitudinis erga se studio, ac foelici successu, quem Deus primo illius furori annuisset, hac specie delusus in contrarium studium abreptus est. Paucorum sanè fuit ille conatus. Quem verò ad modum initio occasionem regnandi sibi de manibus elabi siuerit, iam à me declaratum est: iam dicere, sibi nunquam tale

tale quid vel in studium, vel in cogitationem venisse, arbitror ab eius generositate alienum. Non minoris certe constabat illa molitio depellēdi Regis ē sede, quā ut ipse in locum subrogaretur. Compefcuit tamen illud desiderium vulgus, impediuerunt consilium (vt dictum est antea) ipsius agnati & propinqui, qui primū honoris gradum ei pro summa mercede detulerunt, merum imperiū nequaquā: sic tot artibus victus expugnatusq; celsit.

Interea temporis passus est in excursu illo belli ciuilib plurima *δυστυχία*: vrbes amittit, concitatam de se famam & existimationem vigilantissimi, strenuissimiq; Ducis multum ex animis hominū decrefcere patitur. Ac sanē, quū sibi negotium fuerit cū isto belli fulmine Henrico VIII. qui victus iuxta & victor quiescere non potest, maiore certē nifu & molimine fuit opus. Ingentem exercitum amittit: solet autem vulgus ex euētū iudicare, culpæq; vni adscribere, quod illi, vt sola fœlicitas, admirationi fuit. Tandem eō deductus, vt vnā cum existimatione spem quoq; regni amitteret: quod etiam vide-

ret

ret populare iam imperium suum esse,
 (nisi dimidia ex parte,) desijisse, populum
 vectigalibus exhaustum, quæ aut in rem
 suâ ipse verterit, aut clientes partim pro-
 fusione, partim rapinis dilapidarint, quæ
 etiam cerneret, nihil ab illis, nisi pervim,
 & priuati in se odij declarationem extor-
 queri posse, mutare consilium, vt mox di-
 cam, coactus est. Factum (credo) nollet,
 displicet. Multorum est hæc sententia, si
 cum Rege hodie imperante fuisset illi ne-
 gotium, futurum, vt in tantam rerum sua-
 rum desperationem non caderet, mol-
 lioremq; aliquam viam fuisse initurum
 explendarum libidinum suarum absque
 tam multi Gallici sanguinis profusione.
 Nunc verò, tam altè pelago huic immer-
 sus, suam contumacia defendit sententiã:
 non iam hic incessus est, sed præcipitatio
 mera hominis, cum suam, tum suorum,
 tum matris, tum vxoris, liberorum, ami-
 corum, quos eodem casu implicat, sortè
 & conditione negligentis: frustra id qui-
 dem, quippe quum ipse sibi spem ampli-
 tudinis dignitatisq; suæ præciderit.

Si princeps familiæ istius, si confœde-

F rato-

ratorum validissimū illud antemurale,
 si illorum nominatissimus, si qui cæteris
 auctoritate præpollebat, in præsidio &
 tutela sua regnum integrum conseruare
 nō potuit, de cæteris in hoc negotio quid
 speremus: quantò min⁹ spei restat illis,
 ex cineribus suis & Manibus Regem ali-
 quādo Galliæ quempiam excitatum iri.
 Ducem de Nemours, & fratres, natu mi-
 nimos D. Guisij filios intueor: conuerto
 me deinceps ad D. D. Aumalium, & Men-
 curium: contemplor D. Ioyssium, D. de la
 Chastre, & alios: (atq; hos habet solos do-
 mus isthæc Heroas,) eorum neminē be-
 nē natum regem animaduerto. Hei rem
 miserabilem! omnes enim cupiunt, pro
 se quisq; viri. Quisq; sibi satis habet viriū
 & præsidij ad discindendum, distrahen-
 dum, in contumacia obfirmandum re-
 gni aliquem angulum, quum tamen ne
 omnes quidem coniunctis viribus regni
 administratorem, seu Interregem creare
 possint: nullus eorum satis ad imperan-
 dum habeat auctoritatis: omnes tamen
 nimis audaciæ, nimis peruersi ad paren-
 dum studij: adeo vt necesse habeant, nisi

sen-

sententiā in melius mutabūt, aut cuncti simul maiori domino (cui ius resignent) regnum diuendere, aut mutata in temp. regia maiestate, singuli in singulis vrbi- bus, quas incolent, Urbis Præfecti (quem Maiorem vocant) imperio, quod per vi- ces obeant, esse contenti, aut certè, regno membratim discerpto, singuli frustulum suum, vt olim Rom. imperij, Italiæ Prin- cipes, secum asportare.

En tibi miserabilis illius distractionis in Gallia nostra nominatissimos duces. Iam apud externos quatuor sunt maiora capita, quæ nobis quidem non cupiunt benè, quibus etiā oneri est Regis nostri felicitas. Hi sunt Rom. Pontifex, Hispaniæ rex, D. D. Sabaudus, & Lotharingus. Hæc legens, Iuste, meminisse poteris eorū, quæ tibi aliās in hanc sententiam scripsi, vt no- strum hoc sæculum cum proximo, quod sub defuncto Rege decurrit, coniungas.

Ac Pōtiffices quidem Romani ab hinc sex septēnive annis, præter morem & in- genium studio in Hispaniā, quā in Gal- liam cœperunt esse propensiores. Causa sub defuncto Rege fuit, metus, ne hic no-

ster, quem sibi hostem ducebant, succederet. Colorem certè non habuerunt nullum, memores, præsertim iniuriæ pavor factæ, quem optima regni sui parte spoliarent, & iniquissimè regi Hispaniæ adiudicarent. Metuebant simul, ne regni semel factus compos, in rationem aliquando vocaret, cogeretq; cum in personis, tum in dogmatis suis reformationem accipere. Non habebat etiam nullum hic metus *περὸς ἡμᾶς*, quum adhuc incertum esset, quomodo regnaret. Posteaquam autem Sixtus v. qui primo suo ad sedem aduentu tam horribiliter fulminarat, partim Regis Hispaniæ dominandi studium, semper Italiæ metuendum, & exitiale futurum, detexit: partim huius molliorè vidit administrationem, quod crabronem irritare & nulla oblata occasione exacerbare, iudicaret rem esse periculi & alexæ plenam, sub vitæ occasum, mitior fieri, & rationi audiens esse cœpit. Neq; sanè post id temporis macrobius fuit. Istène discat exemplum sapere, nescio. Si mihi pronuntiare licet, putò equidem sic illorum corda Deo opt. max. iudicio in eum finem indurari.

vtiple

vt ipse cum toto Clero, tam multis indi-
cijs implacabile in hanc Coronam odiū
testatus Regi iustam offensionis ansam
relinquat, qua demum suum hunc statū
ab intolerabili illorū dominatione vin-
dicet. Quæ (meo quidē iudicio) non con-
temnenda, nec postrema pars foret refor-
mationis, in quam etiam possem (si vel-
lem) ex veteribus codicibus docere sub
nostrorum regum nō paucorum domi-
natu Gallicanam Ecclesiam consensisse.
De hoc ipse viderit: plura enim fortasse
dicere paranti mihi prompta excusatio-
tione occurreret. Optarim tamen, & fa-
xit hoc Deus, vt nobis ille vnus hostis
opponatur.

Ad Regem Hīspaniæ quod attinet, iā-
pridem eius inter nos machinamēta lu-
cent, & insidiæ. Primū scientia est non
vnius status propria, sed omnium com-
munis, alere, si fieri potest, inter vicinos
dissidia ac dissensiones. Axioma est Ma-
thematicum, *Quod alteri causa est motus,*
necessariò ipsum non moueri, perpetuòq;
quiescere. Eo modo distractus, ac proin-
de debilitatus, minus metuendus est: de-

nique, inter duos altercantes, maxime, quum ad plagas & vulnera res rediit, tertio spectatori facile est spolio gaudere. Consultus Hispaniæ Rex, non ægrè incendium domi nostræ excitatum vidit. Dum enim ad Lympham currimus, non licuit tædam in illum ardentem torquere. Id metuebat scilicet, nec obstante fraternitate, minimè certò statuebat, istine iuniores Reges, fortissimi omnes, in iuuenili illo ardore, nec oblata alia præda, missum se facerèt. Quam ob rem ex omni tempore incendiarijs & irrequietis hominibus nostris semper mentum (vt sic dicam) & mentem erexit, eò quoq; partè auri Indici destinans, multò nobis certè ferro illo suo Iberico perniciosioris.

Sed alijs quoq; temporibus in Belgica illa sua ditione à D. Alenconio, & à Gallis infestatus, acturbatus bellum in Gallia ciuile in sui magis conseruatione, quàm in nostri perniciè exoptabat. Tandem tamen, vt vidit Franciæ omnes hæredes alios ab alijs extinctos, nostrumq; hunc posthumum Regem ad proximum Coronæ gradum hæreditario iure dedu-

ctum:

atum: tunc (sine dubio) suum formidans
Genium, multis veteribus querelis cum
illo intricatus, suos omnes conatus, suū
omne ferrum & aurum in illum iam ver-
tere decreuit: duplici tamē cōsilio: priori
quidem, regni occupandi: altero autem,
Regem hodie imperantem opprimendi
saltem, & delendi, itaq; dilacerandi mē-
bratim imperij, aut in aliam certē ma-
num transferendi.

Hic magnum latet mysteriū: vt enim
perpetuus est diuisionis spiritus Satanas,
Monarcha ille, cum principali suo in fœ-
dere institore, tam nactus est multas in
primo illo suo desiderio pugnas & con-
tradictiones, vt nihil supra. Istuc verò eo,
quo nunc dicam, modo. Post functū Re-
gem Henricum vltimum, suum iam Gal-
licum regnum Lotharingici consaluta-
bant. Si describenda sunt, quæ ad eam rē
illis adminicula succurrebant, nacti sunt
primū Lutetiæ ad belli gerendi oppor-
tunitatem montes aureos. Fidem supe-
rat, quod expensorum in annum vnum
decies septies centenū millium aureo-
rum subducta ad calculū ratio est. Quod

verò popularem ad gratiam attinet, altera prope sub noui regis exortum facta secessio est, qui à primo die solus ferme remansit: adeò vt, si quis tunc temporis, non dico de Hispano in Regē nominando, sed ne de viculo quidem in illius manus tradendo, sermonem iniecisset, stomachati fuissent. Ac facile adducor vt credam, si ex voto cessisset Arquensis illa pugna, Ducem Mænum tunc solum coronam reportaturū fuisse, nisi quòd in partē quoq; prædæ venationis socij veniebāt.

Vidit hoc Senecio ille. Vidit feroculos istos cōpetitores (qua sunt *αἰθῶρες*) nō facile in partem illum admissuros: esse igitur necessitate & inedia (qua solent accipitres suos periti aucupes) perdomandos, alioqui ad escam non venturos. Ita Mendozā vnus ministerio primò quidē contentus fuit, cuius opera illorum animos & consensum in sacra societate confirmaret, non commissuros ratus tam prouidos Prometheos vt diutius *αἰὲς ἔσονται*, (quod dicitur) essent: tunc demum esse loquuturos. Exinde alij, secundis rebus & feruente (quod aiunt) olla, de Hispano

sp̄ano ambiendo non magnopere laborarūt: sed mutata velificatione facti sunt remissiores: ille Regis nōstri quī cum priuatas inimicitias gereret, fœlices successus reformidare cœpit, adeò vt arctiorem inire cœperint societatem, consentientibus Guisianis, qui iam regni in familia sua conseruandi spe excidissent, vt Sixtus tūc Pontifex Romanus, Legatum factionis Hispanicæ mitteret in Galliam, cuius intercessione Gallorum animos ad nouum regem suscipiendū prępararet. Dicam *en* *περὸ δ' αὖ*, quū isti omnes proci pro suo quisque compendio, varia quoq; designata haberent, varios etiam suis actionibus vultus pro partium, quibus singuli fauerent, diuersitate, coactos fuisse asingere. Constat enim non alium in finē designatam Legati Pontificij in Galliam profectionem fuisse, quàm vt Hispanicæ res promouerentur: (nihilò secius insanis vrbibus boni publici, persuadendi causa, *περὸ ὅτι* obtrudebatur) vt sua item auctoritate Catholicos omnes à Regis latere distraheret.

Hinc necessitas, inde contraria felicitas

tas apparet. Gaudet Hispanus istos lente
ad emendicandam stipem supplices ve-
nire: opes Asiæ pollicetur, pauca tamen,
& lente quidem, ne latrantem stomachū
expleat, præstat, vt cupidum irritandæ po-
tius, quam restinguendæ illorum sitis,
lenta aqualiculi sui destillatione, possis
agnoscere. Ipsi ex aduerso, eius subsidio
inescati, suam inopiā millies faciunt ma-
iorem, clam de reconciliatione minan-
tur: si se deserat, in discrimen tamen sese
non coniecturos. Succedit artificiū. Ti-
met veterator ille Senio, ne Rex inaugu-
retur: quo perspecto isti rumusculos de
industria spargunt, fasciculos literarum
intercipiūt, Mendozæ, & Mandatori Mo-
razo classicum canunt. Quid plura? festi-
uum est vtrunque gestus, & simulationes
videre, illi quidem, vt pecuniam, subsidia
& opes gratis eliciant Protheos agūt, iste,
ne det ingratijs Scopus illorum erat, Hi-
spanicum auxilium: nihilominus aliam
accepti beneficij, & impensarum gratiam
referre non fuit propositum, præter Gal-
licum tumultum & discidium, quod qui-
dem Hispano pro ampla mercede ducē-
dum

dum esse diceret, q̄ hac ratione robur & incrementū hostis capitalissimi minueret. Huius scopus vltierius sanè protenditur: Non contentus enim Regis nostri exitio, ad regni inuasionem etiam aspirat, quò quidem ipsi non facile est antè peruenire, quàm Principes omnes Lotharingicos suos antagonistas, eorumq; fautores, deiecerit, atq; extirparit: quibus sanè vehementer dolet, quòd arationem & factionem tam diuturnā, tā laboriosam fecerint, vt messis ipsi integra relinquatur.

Interim Regi in Normania prosperè omnia fluunt. Vociferandi, debacchandi Ligarijs argumētum: numerare pecuniā adhæc bonus senex compellitur: Egue-
montium Comitem ad illos legatū mittit, cū rei suæ inter eos gerendæ, tū illorum debilitandæ, & aduersus Regē tamen adiuuandæ gratia, cuius (vt antea dixi) munificè fortunam pertimescit. Nec ad gratiam tamen adhuc loqui videbantur. Omnes illorum orationes meræ gratulationes fuerunt, meræ hortationes ad zelū erga Catholicā Ecclesiam exhibendū, & ad gratis in causam publicam erogandum,

dum, quòd Catholicissimi Regis officij illud esse dicerent. Atqui sibi, non illi Aspendij isti cytharædi canebant: bonum verbum non erant loquuti.

Succedit autem Yurésis pugna, in qua cum auxilijs Hispanicis cæsus Ligariorū exercitus. Qui casus duces Gallos cum opibus exhaustis, tum ad desperationem sui in posterum solo suo præsidio defendendi adduxit: adeò vt ad vltimum Asylum fauoris & beneuolentiæ Philippi, iis que quas vellet, & quibus possent, ipsi conditionibus, victi necessitate confugerent.

Nec verò hac accepta clade tanta tamè Hispanici regis læctura, quantum certè compendium fuit, videre competitores suos Gallos, eò necessitatis adaçtos, vt ei tabulam (quod aiunt) rasam, albumq; calculum offerret. Mihiq; nullum dubium est, quin, si Bruxellis tū potius, quā Escoriali fuisset, vbi & certior fieri quā celerimè de illorum statu, & rescribere posset, amplas cū illis, sibiq; vtilis cōuentiones initurus fuisset. Sed antequā per tabellariorū reditū quicquā certi (propter locorū intervalla) acciperet, accidit in vrbib.

non-

nonnihil mutationis, quæ ab illo primo metu recreata, molliorem quandam esse conseruandi sui viam iudicarunt, quam vt inueterato hosti vñum exponeretur.

Crescit periculũ. Ecce Rex ima & summa Sequanæ fluminis occupat, ante Lutetiã famã celerius cũ exercitu cõspicitur. Tunc cogitur D. Mænius in Belgiũ proficisci, vbi nihil in conuentionibus & patetis omittit: postulata omnia defert: sed in fundo (quod aiunt) parsimonia. Ibi verò satis (vt dixi) declarauit tam malè rem à se gestam, vt suæ factionis omnem potestatem in plebeios, & in ciuitates delabi fineret, quòd in illas non satis iuris & imperij haberet. Erant illæ, dũ isthæc geruntur, in specula, prestolantes tantæ obfidionis exitum, malebant patienter expectare, vt ex Parisiensium euentu sibi cõfulerent, quàm spe incerti, sibi exitium accersere, & in Hispanorum manus præcipitanter se tradere. Quæ causa fuit, cur Mænius Bruxellis ad pedes Parmensis supplex factus, non solum ea, quam sustinebat, persona & loco, verum etiam regni maiestate indignissima fuerit expertus: denique Generalem totius Status &

Coronæ legatū oportuit illi turpissimè supplicem fieri, qui præter prouinciæ Prætura nihil præterea nominis haberet.

Ex libero fit seruus, qui aulā ingreditur:
ait Pompeius magnus, familiares suos alloquens, quū bellō Pharsalico victus auxilium à Ptolemæo petitiuū iret. Victi, qui vacuis (vt aiunt) manibus, vicinis Principibus supplicāt, tales vulgò Cretismos experiūtur. Quā te illo die σεμνὰς, δειὰς deuouēre, Princeps, debuisti, quo tibi contigit, sub Regibus dominis tuis, tam multis præclaris ornato muneribus, tam remissè tam flagitiosè agere, vt huic regno, maiorum tuorum monumentis, tuoque nomini, tam insignem hanc labem aspergeres. Supplicationes tamē, deprecationes, obsecrationes, pollicitationes omnes sine fructu erant, nisi res & causa veteris Castiliæ tyranni simul ageretur. Inter hæc enim litigia, Rex μηδ' ἐν αἰσῶ βαλόμενος. Lutetiam sic premit, & vrget, vt iam iam expugnanda videretur, quæ expugnatio secum in eandem calamitatem Ligarios omnes trahebat. Euigilat: Assiduus ille metus fortunæ & successuum istius

istius belli fulminis magis discruciat v-
nus, quàm omnes aliòqui seu imaginarij
Religionis respectus, seu veræ, periculi,
quod suæ parti imminebat, coniecturæ
commouissent. Videbat hancynam de-
bellatam urbem secum omne imperium
trahere: & apud nos si incendium restin-
guatur, iam pridem non nescit in ipsum
tædam retortum iri. Attamè, vt prudens
œconomus, cum emolumento suo non
negligit terriculamentum Parisiensium
suos in vsus conuertere, suoq; Vicegeren-
ti nominatim mādāt, ne pedem moueat,
nisi re Parisiensi (quod dicitur) ad triarios
deducta, & extortis antè ab illis quæcun-
que posset obsequiis & subsidijs. Et en-
tibilizelum illum. Nec sanè dubium est in
tanta animorum consternatione quid-
vis ab ijs impetrasse, aliòqui nunquam
alter ille pedem mouisset.

Quod quū hodie illis in os exprobra-
tur, pernegant audacter: negare autè non
possunt, tunc temporis fasciculos litera-
rum interceptos fuisse, quibus Hispaniæ
Rex Mendozæ scriberet in hæc verba:

Dedi in mādatis Duci Parmensi, vt i urbi
mca

mea Lutetia succurrat. Hæc iam tum erat illius phrasis. Quin ita sit, soluta obsidione, tanquam traiecto ponte (quod trito fertur prouerbio) Diuum ludificari occipiunt: audiui, qui asseuerarent à Mendoza productum fuisse scriptum, & articulos ab ijs obsignatos, vbi miræ quædā essent conuentionum clausulæ: veluti, de Hispano rege salutando, de Præfecto regio intra mœnia recipiendo, de dandis ad Citadellam construendam locis idoneis, vt alias infinitas plusquam mancipiarias cōditiones omittam, quas ne Rex quidem ipse natiuus, cuius patrem interfecerant, victor, triumphans, adhuc ensen ipsorum iugulo admotum tenens, ab ipsis flagitasset. Hoc quidem pro certo non affirmo, quanuis à quodam illorum sectario, & quidem (hac vna labe excepta) honestissimo homine acceperim: nec mihi persuaserim certè in publicū illud dedecus totam urbem consensisse. Vt sit, hæc inter alias Ducis Parmensis querelas vna fuit, vna etiā causa cur Lutetiam ingredi recusaret: quam tamen publicari noluit, ne cunctis urbibus nostris ille do-
mini

mini sui gratus & liberalis scilicet animus innotesceret, & quibus tandem moliminibus, quibusq; conditionibus Gallia in posterum auxilia pararet.

Parmensis igitur non minùs spe sua ingenti fretus, quàm heri sui metu adductus, vrbi propinquat ad suppetias ferendas, adeoq; fœliciter ei negligētia nostra conatus succedit, vt in os inuictissimi omnium orbis Christiani Imperatoris, florentissimeq; Nobilitatis, ne vno quidē ex suis desiderato, ex angustijs urbē liberet, de manib. eripiat, & cogat nos obsidione abstinere. Quod tā certē turpiter fecissemus, quàm ille gloriosè vrgebat, nisi tum ille, cuius maximè intererat, in hoc fortunæ tentamine plus animi & fortitudinis solus (liberè affirmo) quàm vniuersus exercitus, exhibuisset. Quæ quidem res receptus nostri dedecus absterlit, qui sapiusculè tamen exerto capite factus est à nobis, quum hostem interdū per biduū certo loco operiremur, immò etiam in os alias ab alijs vrbes & oppida oppugnaveremus: quod solum nobis in hoc nostro infortunio, reliqui fuit solatij, quod acerbius

bis vindicta diuina profectò fecisset, si
pœnæ atque supplicij grauitate pecca-
torum nostrorum merita, quibus se tan-
tus noster exercitus durante obsidione
contaminarat, compensare voluisset.

Temperare mihi non possum: stylum
vrgerè frustra molior: vnum mihi verum
verbum necesse est *ἵνα φύγη ἕρως ὁ δόρυ τω.*
Negare non possum, Nobilitatem Gal-
licam de nullo Principe præclarius vn-
quam, quàm de hoc nostro, meritâ esse,
quod suis sumptibus, per tot discrimina,
tot iacturâs, tot labores & incommoda,
est illi à lateribus, & regno suo recuperan-
do opem & consilium omne confert: q̃
in cæterorum ordinum media corrupte-
la manet incorrupta, fidem ipsi inuiola-
biliter seruans. Hoc tamen fatendum est,
impatientiam nostram, molliitiem, Gal-
licum denique nescio quod temperamē-
tum leuis ingenij, nobis ante Lutetiam
insigne dedecus inuississe: quod autem
desperatas hominum quisquillas, baiu-
los, sedentarios artifices, mulierculas, ca-
lones, in extrema omnium angustia, ad
famem cuiusdam horribilis exemplum re-
dactos,

dactos, ne motis quidem ad querelam la-
 bijs, nulla lamentabili edita vocula, nul-
 lo etiam formidinis, aut deditiois indi-
 cio vel leuissimo dato, sex mensium obsi-
 dionem sustinere potuisse: tot interim
 Nobiles insignioris notæ, tot clarissimos
 viros vel quarto post die famis metu ad
 Chelles ante Hispani ora conspectumq;
 castra mouisse. O Galli, Galli, annum cer-
 te solidum maiores illi vestri, brachium
 in fasciis religatum ex vulnere sustinuis-
 sent: longum ieiunium, ad tam præ-
 claram diei vsuram perfruendam, liben-
 tissimè vouissent: vos verò pro inediola
 (vt mollissimè dicam) non pūduit penè
 famam vestrā Spartaco illi recutito pro-
 stituere: pugna vtriusq; ad Grauelinum
 & Sanquintinum commissæ vindicandæ,
 tot proditionum, tot bellorū ciuiliū,
 tot insidiarū, tot malorum, quorū huic
 imperio vnus ille author fuit, semel i-
 psius sanguine expiandorum opportuni-
 tatem amittere: O Galli, Galli, vestri nūc
 Regis diadema, ornamentum, pacem &
 quietem cum illo vobis communē, quæ
 omnia vnus diei labore recuperabatis,

de manibus elabi vobis tā fœdè tulistis, quum, tanti boni reparandi cāsa, vobis fortasse toto vitæ vestræ curriculo frustra sudandum & elaborandum sit: Sed destinamus plura: dabitur (fauente Deo) dabitur breui huius resarciendi probri opportunitas: aliās fortiūs agendum.

Liberata Lutetia, sistit gradū Parmensis, negat se aliud in mandatis habere: Parisiēsis multò maiore libertatis spem, quàm cōcedatur, facit: clam in aurem suffurat, si ampliorem requirant, illani ut pretio redimant: tunc iniecti sermones de pollicitationibus conditionibusque Mendozæ, quo tempore in discrimine versarentur, oblati: sed quasi aliud agentes facete se excusant ex tit. Quòd metus causa, & L. Amoto periculo. Ex eo bonus Princeps facile intellexit, nisi mulierculas & plebeculam verbo capias, diem ad deliberandum accipere. Vrget, sed incassum: bellissima enim verba verbis repouunt: negant magnum aliquid esse ab vrbe sua exercitum amouisse, nisi ea loca munita vi expugnet, quæ urbem suam in angustias redigunt: eo discedente, nō minus,

nus, quàm antea, grauius, nouis cum laboribus & malis conflictaturos: istuc operis aggrediatur: posthæc de pollicitis verba se facturos. Hæc est communis Vrbium vox. Hic verò cū Mænio, ijsq; quibuscum pactus esset, grauius expostulat: obsecrat, orat, vti pollicitorum fidem effecto aliquo liberent, & tanti laboris, tantæ impensæ, fructum aliquem domino suo reponant: alioqui discessurum se re infecta profitetur: sed ipsi suam non vltius imbecillitatem dissimulare valentes, palam ei exponunt, simul monent, si discedat, si populus vrbesq; Gallig tam parum præsidij & momenti ab auxilio illo Hispanico reportent, aliàs istac spelactari se non passuros: nec prima quaq; necessitate oblata, quominus sese dedant, impeditum iri. Hunc scilicet neruū mouebant, quoties aliquid ab Hispano emungere animus esset: sed illi scilicet clarius hæc cantilena sonabat, quàm Parmensi Legato, cuius nō idem est scopus, non eadem designationes. Aqua tamen (vt dicitur) hæret. Videt se ab isthac multitudine duci: multoq; minus officiū facturam, quò

pluribus periculis liberabitur. Metuit tamen, si subducatur sese, ne despondeant animus, bellōve fatigati cū domino suo componant: qui summus & vltimus metus alterum illum herum suum incessat: adeo vt semiconuersus, moueat ad Corbellium exercitum, obsidendi causa, spe illa fretus, quam omnes ipsi facerent, futurum vt vel ad eius conspectum ima & summa fluminis oppida statim deditio- nem facerent, tanquam visurus, istisne locis captis Lutetia staret conuentionibus: sed euentu doctus vtrobiq; dari sibi verba, cōstituit prorsus illinc mouere: qđ & sine mora exeqtur: nec prius claudit oculos securē, quā Bruxellas deuenit: suis interim author est nobiscū de pace aut de inducijs agendi, quō conatus omnes exercitus nostri tota sequenti hyeme inanes & irritos redderet. Qua quidem in remi- nimē amplam certē laudem retulerunt, quotquot huic negotio sese immiscuerat, qui in actione toti Gallia tam necessaria, tam parū & candoris & studij attulissent. Sed aliena ab hoc loco ista tractatio.

Meum

Meum fuit institutum disertè pluribus explanare, quem progressum & ordinem tenuerit Philippus Hispaniæ Rex in rebus Gallicis, vt qui in eius manus venturi sunt aliquando, maturè possint de scopo ipsi proposito iudicare. Hoc axioma finiam, quātumuis cum nostro hoc Rege tricas habeat, quantumuis eius incrementa reformidet, nunquam tamen apertè negotium de summa imperij huius in se recepturum: nunquam ad eam rem suos illos sumptūs & designata omnia conuersurum, nisi præsentem videat utilitatē, nisi Ligarios omnes velut mācipia hastæ subijciat, nisi regni metropoles omnes sub iugum mittat. Econtrariò non concludo, si vincere & perdomare non potest, esse missos illos facturū, quin semper illis, qualem cunq; propulsandæ iniuriæ facultatulā suppeditet, cū quò rebus suis minus consulant, tū etiam ne ad mentem saniozem reuertantur: sed vt, posthabitis omnibus, thesauros suos Indicos impendat conferatq; ad regnum Duci Maxio, aut alteri cuius conquirendum, aut certè ad Gallicas *Διπονατίας*

auctoritate sua stabiliendas, non suadebit hoc ipsi Senatus. Atq; illorum defectuum, quos ij omnes, qui cum isto monarcha habent aliquid commercij, in eius auxilij ratione obseruant, vnus hic est. Sed & adeò decrepitus est, adeò effœtus, adeò pedem alterum in cymba habet, vt qui illi connituntur, tanquam caduco parieti hærentes minimè omnium tuto in loco versentur: qui si è viuis excesserit, Ordines eius tam multas habêt diuisionis notas, & documenta, vt domi sat habeant quod agant, nedum vt in nostros fines bellum inferre satagant.

Superfunt iam D.D. Lotharingicus, & Sabaudus. Illi, vt rem in pauca cõferam, similes sunt Turcicorum catellorum, expectantium donec satur sit saburrato ventre immanis ille Molossus, vt frustula carniũ ei possint clàm suffurari. Vt enim non pauciores Hispano rege prædicare possint in Galliæ vsucapione titulos, ne hiscerè quidem tamen viuo illo ausint: sed eius obitus non mediocrè inter illos tum transmontanã tum cismontanam tumultuationem esset pariturus:

diffi

difficileq; foret, vt Infantes (quas vocant) Hispanicas, aut natum puellum ea obseruantia colerēt, qua nunc erga Seniores sunt affecti. Seminaria hæc omnia dissidi-
diorum, quæ pullulabunt aliquando, & plura (si Deus volet) ἔρμυ μῆλα, proseminabunt: ac dabit ille forsan, vt nostras etiam spectantium vices geramus, aut certe si actores sumus tragædiæ, in ipsorum, non in nostra scena actum illum agere contingat.

Et ecce καὶ ὅλγῃ κατὰ μέρ, cū Regnicolas, tūm alienigenas omnes à nobis enumeratos, quotquot aliquantam Regni nostri particulam controuertūt, nobisq; pestiferam hanc hydram execrandi fœderis, genuerunt, fouerunt, pepererūt, aluerunt. O si saltem eorum aliquis existeret, qui non dico regere imperio populos hoc nostro fœlicius & laudabilius posset, sed qui vel regnādi capax esset, cui sceptrum socij non inuiderēt, cui omnes parerent, qui vrbibus adimeret nouādarum rerum facultatem, qui afflictum populum subleuare, qui Ecclesiæ Nobilitatiq; satisfacere, qui suam quemq; in stationem

tionem & ordinem restituere, qui regni
vniuersitatem defendere, qui partium di-
stractionem impedire, qui iustitiam in-
staurare, qui violentiam & latrocinium
exterminare, eliminare, profligare posset,
qui denique tantillam regiae virtutis par-
ticulâ haberet, dæmonomaniâ hanc cer-
tè quodammodo excusarem, furijs istis
errorem suum condonarem, quòd inui-
ctissimum suum Principem, pietate, pro-
bitate morum, iustitia, rerum usu floren-
tissimum, ad regnum administrandum
sapientissimum, ad tutandû, propugnandûq;
fortissimum permutare vellent
cû nescio quo exotico silicernio, decrepi-
to, morbis & senio iam confecto, aut cer-
tè cum pueris corpore & animo malè fe-
riatis, aut cum Regulis nescio quibus nul-
la auctoritate, nullis viribus instructis, sa-
tis etiam contra colluctatores suos, con-
tra amicos & socios inualidis, nedum vt
hostis impediendis illis impediatur. Sed
ferre non possum in tanta sapientum, aut
tales haberi cupientium, corona, neminè
tamen illorum omnium existere, cuius
consilia aliò ferantur, quàm ad destruendû,
dum,

dum, ad perdendum, ad dissipandum, ad
 distrahendum hoc corpus imperij, quasi
 in eo summum suum bonum situm esse
 credant, vt pessundēt, vt funditus deleat,
 quando hæredem ipsum regni de posses-
 sione deturbare aliā viā negatur. Hei mi-
 ser! itāne igitur constabunt vobis inter
 distortores istos & carnifices (si voti com-
 potes fiant) reliqua vlla Nobilitatis, Eccle-
 siæ, populi, vrbium vestigia? Peribit certē
 in vobis Gallia: quā Hispanus, quā Lotha-
 ringicarum hic partium, ille Sabaudica-
 rū, ille Ducis loysij præfecturæ colonus
 in Tolosanā Dynastiam erectæ, ille Au-
 relianensis Democratix ciuis, ille Ducatus
 Biturigēsis, ille Picardicorum canton-
 um. In summa, belli homines eritis. Se-
 data tempestate, sit ne liberis vestris inte-
 grum futurum, ex confractis huius nau-
 fragij tabulis vel vilissimam scaphulā re-
 fingere, ignoro: hoc tamen vobis asseue-
 ranter dicam, vos, qui naufragij illius ta-
 bulæ per vndas natabitis, magnam esse
 fortunæ aleam subituros.

Reliquæ duæ partes, quæ sæculo illo
 florebant in Gallia, Regis (inquam) de-
 functi,

functi, hoc est *γνησίωυ* Francorum (sic enim nominare liceat) seruorum ac ciuiū Principi suo fidissimorum, & vnicam Francicam Coronā, atq; Lilia respectantium, & Euangelicorum pars, quam oppressio certè & vis illata iustam faciebat, hæ (inquam) geminæ partes in vnā, in-
augurato hoc nostro Rege, coaluerūt: potestrema adeò penitus fuit exstincta, vt vlli iam idoneæ vel legitimæ distinctioni nō sit locus, sicut posteaquā defæuijt persecutionis tempestas, iniquum foret vt in eo quod forum politicę respicit, corpus in regno sciunctum & separatum illi constituerent. Si pro eo quod ad forum conscientię attinet, nondum impræsentiarū queunt, ordinem suum immutare, alterius hæ res subsellij. Vt igitur à me obseruatum est, populum & Ecclesiam, quæ duæ tamen partes minimū oneris in monarchia sustinent, perduelles Ligarios in tutelam suam & fidem recepisse, eorūque partes tueri: pariter etiam Nobilitas nostra, quæ absq; monarchia hanc vitale auram trahere nō potest, penitus in partem Regis se coniecit: adeò vt (redeamus enim

enim ad propositum) pro eo quòd olim tripertita erat Gallia, donec integra fuit imperij nostri forma & constitutio, nunc eadem ex animis plerorumq; ciuiũ nostrorum deleta & oblitterata, duæ, propriè loquendo, nobis vnica restent, Nobilitatis præcipuorumq; Ecclesiæ membrorum vnà conspirantium ad Regiam dignitatem stabiliendam, fulciendamq;, & Tertij ordinis (qui plebeius est) cū reliquis, & tota illa Cleri colluue hunc ordinem inuertere studente.

In hoc autem, contrà quàm in altero illo, non modò plus est ordinis (regni enim ordinem complectitur) plus iustitiæ ad conscientie tranquillitatem & nutum eorum, qui ad illum pertinent: sed maior etiã securitas. Saltem enim Rex (si hostes exceperis, quibuscū de iure manu & ferro conferit) de suis neminem habet, qui cū eo de gradu, de ordine, de iure, de merito imperio contendat. Nemo nouationẽ imperij meditatur: adeò vt (quod ad personam Regis attinet) res sit in vado: ac dū modò victoriã ex hostibus reportet, nihil sit amplius quod facessat negotium:

quum

quum viceuerſa, vt demus alios Pancratio victores, naſcitur tamen inter illos bella ex bellis de hac funeſta victoria, certo ſit certius.

Locus hic iam eſſet Regis, qui nūc nobis imperat, deſcribēdi, eorumq; quibus nunc vtitur, inſtrumentorum. In magna tempeſtate, maximum eſt illud fiducia argumentum, gubernatoris perſpecta & explorata artis ſuæ ſcientia. Ac quemadmodum ordine de pyratulis iſtis omnibus verba feci, ita ratio poſtularet, vt qualiſnam ſit noſter hic legitimus Princeps, demonſtrarem: Sed, quæcunq; vera dicerem, non longè tamen ab adulatione, ſi omnia adſerre propoſitum eſſet, abſorēt: mihiq; vt iſta ſcribere, ſic tibi (mi luſte) legere indecorū eſſet. Dicam ſaltē, quod aliàs à me dictum memini, & quod huic loco putaui eſſe opportunum.

Illum igitur vt vnico penicilli ductu tibi, luſte, depingā, dico, Regem eſſe bellicoſiſimū: ac ſuadeo cuiunq; animus fuerit vicino colluctatori eum in arenā prouocare, domi nihil ad *παινοπαλία* reliqui faciat. Ad indolem quod attinet, vegeta

geta est adeò, atque practica, vt cuicunq;
 tandem studio incumbat, totus sit in ea
 re positus, nō nisi vnum agens, vni vt plu-
 rimum rei intētus: diciq; propterea vnus
 meritò potest, cui in præsenti negotio mi-
 nimè omnium (opinor) labi, errare, falli,
 decipi contingat. Prolixam deliberatio-
 nem ad vrgens negotiū adhibere, ei pro-
 fectò difficile est: Quo fit, vt in bellicis ex-
 peditionibus, & facinoribus omniū pro-
 pè admirationem superet, quòd agere &
 deliberare in idem tempus concurrant,
 ac ad vtrunq; omnem iudicij sui præsenti-
 am adferat. Sed in consilijs ijs, quæ tem-
 pus postulant, sanè opus habet monito-
 ribus: quod eos, qui sunt ipsi à consilijs,
 latère non debet, suum vt animum ex in-
 stanti aliqua designatione (ad quam to-
 tum iudicium conferre solet, non antè fi-
 nita priori, quàm indefesso labore poste-
 riorem arripiat) ad sedem suam reuocet,
 illum vt impertiat maioris cuiusdam ha-
 litus, & lōgioris subsellij tractationi. Hoc
 tamen vnum, quod eius Cōsiliariis me-
 ritò satisfaciāt, habet non illaudabile, nē-
 pe, quamuis rem aliquā animo nec præ-
 ceperit,

ceperit, nec ad eam se cōparauerit, si tamē à Consultoribus ipsi post maturam deliberationem, nudē & disertē repræsentetur, ita rem acutè tangere solers, ita perspicax est veri in eo consilio aut falsi, ita sagaciter odoratur, quid nimium sit quid parum in proposita sententia, ut præmeditatum accessisse iurares. Vidi qui rem aliquam magni momenti, ipsi antè nefando quidem auditam, communicans cum ea opinione ab illius conspectu digrederetur, quòd præmonitorem habuisset. Sed manat hoc ex incredibili quadā animi celeritate, Deo ita aliud alio in hoc Principe benignissimè compensante. Princeps est vnus præterea omnium facilimus ad credendum omnibus, quorum opera vtitur: (laus certè magnorum omnium, a morum perpetua) vnusque minimè omnium illis (ne ad infimum quidem vsq;) in suis cuiusq; functionibus & muneribus importunus: quòd ipsi videatur aliquo semel ad quodpiā munus adscito, integrum opus eius fidei & integritati sine villo impedimento & remora committendum esse: adeò ut, hoc affirmem,

mem, si, qui eius latera stipāt, maximè qui honores apud illum obtinent amplissimos, bene & feliciter rem aggrediuntur, tantum per illos statutum esse, nisi quem velint ordinem & dispositionem negotijs curæ suæ demandatis, adhibeant. Ad hoc enim præbet se minimè morosum, minimè difficilem, nihilq; est, in quo tantopere solidam gloriam sibi quasi suo iure revendicet, quàm in præcipuis bellicorū facinorum laudibus, tum quum in equo est. Hic enim, quamvis duces suos alios, ex alijs palpet, gestit tamen suam probari, laudariq; sententiam. Ac sanè nemo illi non iniuria bellicas illas laudes detraxerit: sed in reliquis, vtpote in rebus iudiciarijs, in iure fisci, in externis negotiationibus, in diplomatū & libellorū expeditionibus, in Statu politico, quòd agnoscat & fateatur non eò se totum hoc tempore omnes animi nervos posse contendere, dat ijs assensum, quibus illa curæ fuisset videt, maximè cùm magnam ijs fiduciam habet. Vnde hîc ausim liberè pronuntiare, nullo pacto excusabiles esse, nisi res politicas ea prorsus methodo, quæ

H optima

optima videbitur, administrent, nulla ex re maiorem voluptatem percipiente domino, quàm ex optimè instituta, seruata, omnibus probata & laudata rerum omnium *δυναμία*, cui manus dare & summittere sese nostro huic Principi multò facilius est, quàm de integro instituere, & præscribere. Nec certè non est rationi consentaneum, ab hoc vt onere (quantum fieri potest) leuetur.

Si præterea dicendum aliquid de moribus est, ab ineunte adolescentia, natus fuit insimulatus, à quo tam certè alienus est, quàm à quacunq; labe, quæ in eius indole possit esse notabilis. Genus ipsum physiognomia, sermones, acta bellica magis & militaria, quàm alterius cuiusdam generis, leuitatis nomine faciunt suspectum: nihilominus siue arte, quæ naturam emendarit, seu vera & naturali propensione, nihil illo constantius, nihil propositi tenacius, à quo non antè diuellitur, quàm ad exitum perducatur, idq; ad veram usq; vituperationem pertinaciæ. Magnus quispiam Galliarum Princeps semel occasione quadam illi in probrum obiciebat vitium

vitium leuitatis: A quo se vt purgaret, domesticos omnes ministros, seruos atrienses, cupediarios, panarios, cellarios, equifones, ac propè dixerim omne seruitium accersi curauit: nemo ex tanto numero inuentus est, qui nō aut seruiuisset olim, aut ex vernaculis aui, proau, suiq; ipsius adhuc in cunis vagientis, prognatus esset: ille alter hic hæsit, obmutuit, quum sole ret ipse tertio quoq; mense famulitium mutare. Contrà nullum in hoc Principe notatur exemplum serui aut ministri alicuius atriensis domo expulsi, aut amoti, licet apud illum nōnulli (quod aliter vix in bello ciuili contingat) non omni suspicione vacarent.

Auaritiæ quoq; fuit insimulatus: ac facillimè difficilimum erat secus se rem habere, præsertim cum Principi impensius magnifico & liberali succederet. Ac fortassis illæ fortunæ, illi casus quos in ætate illa dapnifici & ad liberalitatē profusa pertulit, hanc multorum animis suspensionem iniecerunt, necessitatē illi parsimonix magistram fuisse. Hanc labeculam non negarem, si de eius veritate magis cōstaret.

Siue domo in priuata, seu in regni œconomia, argumētum est mutati in melius status, quando profusis dominis succedit paucior hæres. Nullū tamē Principē meminī, qui lautius ac splendidius rem suā familiarem administrarit, qui seruis suis melius aut liberalius prospexerit, aut qui pauciora recusauerit. Nihilq; inter defunctum & hunc interest, nisi quòd ille magnificis largitionibus potius quàm vñibus & necessitatibus suis inseruiret; hic non faciet: ille paucis multa simul ac semel erogabat; hic pauca multis. Tandem enim reperias plura largitum esse ex quo regum culmen est adeptus, quàm illum antecessorem suum sexennio toto: Sed illius magnificentia cum Nobilitas in genere, tum nemo nō fuit particeps, cuiuscunq; tandem operam adhibuerit. Quæ porro in illo sunt præclara & laudabilia, notatis eius vitij, nolo prætermittere. Est inter alias dotes hæc paucis Principibus, quos æquus amauit Iuppiter, cū hoc nostro communis. Non est monitoribus asper: aurículas teneras mordaci roditero patitur: Magnum certè verbum, & vix apud

apud multos fide dignum. Sic tamen sc
res habet. Neminem vnquam veri, quan-
tumuis audaculi & liberioris sermonis
poenituit, præsertim si ex amore & bene-
uolentia profectum agnouerit. Indigna-
bitur, respōsabit, amariusculum aliquod
verbum, quod dictauerit splendida bilis,
regeret: Sed hoc hætenus: non serpit ma-
lum latius: nemini idcirco deterius est.
De ijs loquor, quos dignitas & officij ra-
tio in familiaris colloquium admittit.
Non cuius hanc libertatem facit regis
alicuius magni tum reuerentia tum ma-
iestas: sed, qui in eo, quem dixi, apud hunc
nostrum loco sunt constituti, nullam ex-
cusationem habent, si malum quod vi-
dēt, ipsi tacent. Patitur se moneri: vtq; vi-
deatur ipso instati factus offensior, & mo-
nitionē aspernatus, cogitat tamen, & de-
mū prospicit. Vt sit, bonis liberē, quod
velint, sentire, & eādē libertate, quod sen-
serint, pronuntiare hoc nostro imperan-
te semper licebit. Cuius rei hanc vnā pa-
ginam testem laudo, quam sub alio Prin-
cipe scribere fortasse tutò non licuisset.
Quæ quidem indoles non nisi in bonam

conscientiam cadit, quæ integrarū actio-
num sibi conscia, verborum libertatem
non reformidat: quū contrā, vitiosi Prin-
cipes veram sententiam nunquam aut a-
mori aut studio, quo sis erga illos affe-
ctus, tribuere, aut in bonam partē inter-
pretari soleant, sed crimen illis aliquod
hac ratione exprobrari, aut vitium suum
publicari putent.

Vita porro, & actiones sic illustrent, vt
vel hoc vno nomine, quāuis in ceteris to-
tus vitij (vt sic dicam) ater esset, nihilomi-
nus laudandus meritō censeatur. Liben-
tius enim inimici, nos verò non sponte
confitemur, neminem vnquam clemen-
tia, mansuetudine, ad veniam, ad *ἀμνηστια*
κακία propensione fuisse superiorē. Nam
vt leo non nisi dente & vngue, leo est, eo-
quus pede, cornu taurus, cauda scorpior:
sic Princeps sola crudelitate formidabi-
lis est. Si meticulosus est, duces habebit
fortes & magnanimos: si voluptuarius,
dum saltabit & tripudiabit, sapiens ali-
quis eius negotia gerēda suscipiet: si aua-
rus, tandem tamen sibi (velit nolit) coge-
tur esse liberalis: sibi autem hoc est rei-
publicæ.

publicæ. Si prodigus, sua paupertate subditos ditabit. his omnibus præsens est remedium. Sed si semel immanis, vindictæ cupidus, ferox, appetens sanguinis euaserit nemo resistet: nimij res est periculi. atque hæc est postrema Tyrani nota: quod lice nomen malis omnibus Principibus vulgo tribuatur, eum tamen qui sit crudeli & sanguinarius, peculiariter designat quasi dicas, hyperbolicum vitium in Rege, & quod in eo maximè omnium sit pertimescendum. Ab hoc nostro nihil istiusmodi metuendum: atq; haud scio de hac eloquenti nihil ne mihi ultra dicendum sit. Nisi mea me prohiberet erga ipsum reuerentia, quæq; mihi dignitatis ipsius habenda ratio est, impediret, & si insisteret mihi libertati expatiandi longiusque eugandi locum darem, maiorem mihi vituperandi, quam laudandi clementioris iuius animi materiem suppeditari possè existimarem.

Hæc in bellis civilibus notam felicitatis & indiuiduam comitem habitam semel fuisse clementiam: sed cuius maximè semper post partam victoriam, post

finitum bellum, nec verò antè, opera & effecta proferatur. Tum demum vera et clemētia, non autem in ipso discriminè, in quo mansuetudo timiditatis aut metus talionis, calumniæ potest esse obnoxius. Erigēdi sunt victi, sed penes quos nocendi facultas est, deprimendi: aliò quærit omnis magni & excelsi animi splendor, cuius proprium est tanta in resistentem & rebellantem vti violentia, quanta in eum qui arma posuerit, facilitate. Satis tibi tamen pro merito, Iuste, Principis huius singularem quandam clementiam delineare non possim, quam nec educatio inter cædes, pugnas, bella, cruores immutare vnquam valuit. Clementiam appellabis: sed sanctè profiteor, si tantum daretur clementiæ & audaciæ, nomen ei aliud esse tributurum: rationem enim & modum superat. Vidi horæ momento post partem victoriam, tantam fuisse hostium coluuiem, vt vix à nostris discernerentur. Ad horam somni, expergefactionis, prandij, in abiculo, in conclavi aderant: deniq; omnium horam merant: non magnates aliquos, aut duces primarios dico, quibus iacob-

sq̃uij

sequij genus, quo duces ducibus gratificari solent, tātum potuit permittere: decorum illud fuisset, & è Principis dignitate, si Mænium aut Parmensem in vinculis habuisset. Illa plerunq; officia, & obsequia præstabantur centurionibus, præfectis cohortium, & ducibus bellorum ciuiliū, qui per totā vitam Regem adire, congressum aut præsentiam eius ferre nunquam potuissent, nisi arma contratulissent: quo etiam nomine benignè ab eo, & vultu hilariori accipiebantur. Vitio vertant istuc moris: (idq; nō omninò falsis absq; ratione) cum illis libenter in gratiam ipsorum facerem: sed verissimū tamen est, hoc illi à natura insitum esse, *ἀννησιν ἀνδρῶν*, tum quum etiam maximè licet vlciisci. In priuatis enim rebus non secus ac in bello, in cubicularium seruū, in atriensem, deniq; vbi remotis arbitris, & liberè agere licet, eandem seruat æquanimitatem, eousq; sæpe, vt negligentig limen contingat.

Hæc quæ de nostro Principe pauca dicere, habui. de reliquis enim moribus, quæcunq; speciatim enumerauero, ma-

gis priuatum hominem, quàm virū principem attingant. Huic tamē imagini meo postremum hoc addam penicillum, adscititium magis colorem, quàm viuū vultus lineamentum superinducturus: & constanter dicam, neminē fortasse Principem hoc nostro felicitàte fuisse superiorem. Nusquā præsens conspectus fuit, nisi sicubi animus tulit, vbi terga non verterint hostes ipso statim conspecto: ipsiq; in vita fortunæ successus, si ita nominare licet, tam insperati, tam opportuni, tam salutares in sinum delati sunt, vt à teneris (quod aiunt) vnguiculis Angelum à lateribus stipantem, comitantem, ducentem habuerit, & aduersus totius propè orbis machinationes, huius omnia consilia ad miraculum vsq; tam bene vertentem, vt spem & vota eius longissimis intervallis superarent. Testatur id satis antea actæ vitæ curriculum: sed veteres ipsius ministri norunt, innumerabiles propè nec ante præuisas, nec præmeditatas deliberationes, quas sapientissimi eius consiliarij damnauissent, tam felicitàte Deum vertisse, vt eadem ipsi quoq; ad nutum facti & exercitati,

citati, Principem non interpellare, sed
missum facere, de illius ductu & ductore
certissimi, cogeretur. Inter cetera autem
magnorum virorum indicia, hoc in no-
stro Rege semper eluxit: perpetuaq; fuit
in hoc Principe inter fortunam & virtu-
tē pugna. Bono Genio & felicitati istuc
ignari homines dabant: nos autem, qui-
bus res ipsa est perspectissima, diuinam
gratiam, Dei Deorum, Dei exercituum
opus nominemus, hinc necessario con-
cludentes, cū in hoc opilione tam fœ-
liciter opus suum inchoauerit, ad gloriā
nominis sui minimè imperfectum esse
relicturum.

Illic certè sita est omnium, qui partes
eius sequuntur, minimè fallax fiducia. Sed
& illū Deus tot humanis præsidijs muni-
uit, vt hæc cum hostium viribus si compa-
res, aduersarijs. illicò cadendum, & occu-
bendum esse iudices. Omitto nostrū or-
dinem, qui probabiliter hostium *in* *g* *a* *p*
superaturus est. nunquam enim secus ac-
cidit. Omitto causæ iustitiā, omitto dua-
rum aut trium victoriarum præiudicia:
externa hæc omnia. Saltem hac ex parte
magna-

magnates omnes, Principes sanguinis, officij Coronæ, nominatissimi quique regni procures, Nobilitas omnis in Regis castra transeunt: ac proinde omnes pro se quisque auctoritate, & præfectura militaris commeatus ac annonæ instructi. Hi congenitam habent *ὑπερεξοσίαν*, & à natura hauustum expressumq; in plebem dominatum, ad eò vt exemplo belli illius seruilis, quo Pompeiani milites tantum restibus pugnaverunt, si hodie ignobile hoc & sine nomine vulgus Nobilitatem antecedit, nunquam expectatura sit: metuit nimis. Ad hæc, quicquid in Gallia est optimorum Ducum, illic est: nominare, sed nosti probe: quum cōtrà, ex hostibus vix duos eximios facias, qui equitum centuriam per totam vitam duxerint. Deme Duce Mæmium & de la Chastre, ab his tertius haud scio an reperiatur. Tam ex usu tamen rei militaris hæc sunt organa, vt belli Imperator frustra sit aut Cæsar aliquis, aut Alexander, nisi his adminiculis utitur, perijt: ne cuius rei testem alium laudo, præter vnum Mæmium, quicum melius profectò apud Arques & Yriatum

Etum foret, si sui similes omnes nactus esset, si deniq; secundarum partium tribuni Spartam suam optime coluissent. Ex quo efficitur, si nemo tertius Palæmon intercesserit, & si nobis tantum cum Regnicolis negotium erit, non esse tati rem laboris & periculi, quominus non Rex ipse solum, sed & Nobilitas, & quicumque Monarchiam firmant ac fulciunt, de vrbibus & populis facile palmam auferant. De suppetijs verò non dubito, quin facilius & promptius Regi nostro à vicinis Principibus cum Catholicis tum Protestantibus subministrètur. Monarchæ sunt omnes, omniū interest monarchiæ conseruatio: omnibus subditorū exosa proditio est, & popularis seditio: omnes huiusmodi exemplum metuunt, totoq; pectore detestantur. Nemo omnium est, apud quem Dux aliquis Mænius nasci & creari non possit, nec alijs, quàm huiusce monarchiæ procis & cōpetitoribus, Vassalli aduersus Regem suū defensio suscipietur. Parua loquor. Qui enim perduellibus nostris sunt ab auxilijs, quum aliam mercedē ab vrbibus & plebe sperare nequeant, quàm illarum inuasionem, non-

nisi extrema cum audacia, studioq; per-
dendi, prædandi, debellandi veniūt: hinc
illud tam subito natū, flagransq; in Thra-
zōnes istos odium. Nostro autem Regi
qui opitulantur, multum in ipsius gra-
tia spei & fiducia collocantes; non nisi i-
pso in limine fidele obsequium, iuuandi-
que studium præ se ferunt. Ita nobis ab
illis nihil oneris præter operæ pretium:
quum ex aduerso hostes auxilio suo ma-
gis ferè, quàm bello nostro fatigentur.

Hic igitur Regis & regionum (ita no-
minare liceat) status. Quamquam autem,
si cum altero illo compares, multò ha-
beat omnia compositiora, & tutiora: fieri
tamen tanta rerum in perturbatione, par-
tim ex Religionis diuersitate, partim ex
Principis huius, & defuncti illius infortu-
nijs nata, non potest, quin corruptelam,
aliorum ad exemplum, & labem aliquā
contraxerit; adeò quidē vt in gangrænā,
nisi maturè occurratur, sit euasurā. Aegra
corpora semper cacochyma sunt, eorūq;
sanissima pars non est veneni expers. Vt
enim in seditione populari, habent vrbes
consilia & studia contraria, iam dissidij,
iam

iam libertatis, iam tumultuationis, iam
reip. constituendæ, vt Ligarij ordinis &
magistratuum contemptu, in se recepta
ἐπιχίρα tandem ad *βατραχοπλιτείαν*, seu
Ranarum regnum deuenerunt, vbi cla-
mosissimus quisque rex est: ita in *μοναρχία*
& Nobilitatis ordine cōfusiones ne-
scio quid *πρωῶδες*, nescio quid gibbosū
pepererunt, quod ne temporis quidem
mutare valeat vetustas, nisi Deus manum
medicam adhibuerit.

Hi sunt prouinciarum Præfecti &
præsidarij duces, quos hodiernus dies
nobis tales peperit, vt eorum sapientissi-
mus & optimus quisq; nihil magis suum
ducat, quàm Præfecturam, quàm urbem,
quàm arcem (nulla regula sic generalis
est, quæ exceptionem non patiatur) opti-
mus (inquam) quisq; & prudentissimus
toto diei triēte iniquo fortasse animo fer-
ret pacem Gallix restitutam, iustitiā pri-
mas obtinere, nec præsidij opus esse. Ista
meri imperij dulcedo sic palato sapit, tā-
tæ sunt in fisci œconomia illecebræ, tan-
tæ in oneribus sudoribusq; populi par-
tiendis & regendis, vt regnum citius sus-
deq;

deq; ferri, quàm ab hoc vitæ instituto se
 dimoueri patiantur. Tertio quoq; verbo
 audies, *Locimeis conseruatio*: sub hac larua
 violentiarum & direptionum omne ge-
 nus recipitur. Interim verò, si Rex accersit
 iubet, ad dies quindecim, vsq; ad calones
 & mancipia sua ducent: sed non tam hoc
 zelus effecit, quàm pompa, vt occini suis
 auribus illud audiant, hic homo est *ἀξιό-
 μιστος*, dignus quicum in tenebris mices,
 magnum habet satellitium. Lapsò iam
 stato tempore, frustra de manibus conse-
 rendis sermo, frustra Parmésis in finibus
 iam cōspicitur, frustra clamatur, Si disce-
 ditis, futuro cæteroquin propediem belli
 exitu, quum Lutetia iam propè sit vt ex-
 pugnetur, quum hoc finito labore, futu-
 rum sit vt in pace viuatur, nihil factū est.
 Dominus Præfectus Præfecturæ suæ de
 rebus necessarijs tantum studet vlla sine
 runctatione prospicere. Paraturne disces-
 sus: iam incumbit onus ijs qui à secretis
 sunt, scribendi, omne genus diplomata;
 Abbatias, proscriptiones Ligariorū, subsi-
 diarij & succenturiati militis commea-
 tus, hoc est, culinaria cura, pensiones in
 vetus

vetus & nouum dominiū, dona, pignora:
quid plura? regnum illis nouum cudi o-
portet: in hoc enim, quo istas hircudines
impleas, non est affatim. Hic autē si que-
rentes, si mussantes in propylæo audias,
res mira: merces illis non soluitur: nihil
datur, quadraginta aut quinquaginta vi-
ros habent suis sumptibus alendos. Rex,
quem expilarunt, cuius bona dilapidant,
cuius vectigalia & nummos detinent, ad-
huc illis est *ὁ πῶτος*. Hircudines! vnde
vobis numerari vultis? facite igitur cum
Democrito illo mundos infinitos, nouū
quoddā regnū ex atomis create. Vnde illi
nūmorū prouentus, nisi ex redditibus illis
generalibus? Nostis autem horum ma-
ximum ne alendis quidem vnīs præsidij
sufficere. Quid Regi conferunt hodie de-
cuma? toto iam fermē aduersante Clero?
quid conferunt æquiualeſtia, subsidia, im-
portationes, exportationes, salina, quum
primariarum vrbiū dominus non sit?
quid casuales particula profunt, facilius
postulat, quā allata. Vt demus esse re-
gni sui dominum ex asse (id ex rationib.
fisci vobis probabitur) attamē quinquies

centenis millibus minus esset in fundo;
quàm persolueno ari alieno sufficeret:
& ne ex quadrante quidem dominus est.
Quorsum igitur debellatiões: quorsum
adiunctæ ad imperium prouincie? Si ho-
die prouinciã aut urbem armis subegit,
ne hoc quidem facit ad dimidiã partem
subuentionis eius, quem illis locis præfe-
cturus est. Nam nihilo hinc ad fiscum am-
plius rediturum est, quàm si hostis loca
illa teneret. Erumpã oportet in hanc ver-
bi audaciam: malum hoc fieri intolera-
bile, cui nisi maturè prospiciatur, Regnũ
diu stare non potest. Interim pleriq; om-
nes publicis calamitatibus, & regie di-
gnitatis contemptu abutuntur ad ædifi-
canda sibi apud Iberos palatia. Non ne-
mo est, qui sibi aut Comitatum, aut Du-
catũ ex loco suo non erigat, & dicat, Post-
quàm loculos expleuero, si minus hinc cõ-
modè est mihi, aliorum vela faciã. Nul-
la peste (meo iudicio) magis angimur: i-
sta lues populare erga monarchiã odiũ
fouet, exemplo maximã Nobilitatis par-
tem à studio pacis auocat. Istorum enim
Præfectorum ad exemplar sese componit
infini-

infinita pabulatorum multitudo, & eorū
 qui patriæ arma inferūt, qui domos suas
 pro limitaneis vrbibus, regniq̃ue propu-
 gnaculis habent: qui, quum instruendus
 est exercitus, desiderantur omnes, vixq̃ue
 tribus ab arce sua passibus, nec nisi prædæ
 causa, pedem mouent: recedente exerci-
 tu, spolijs onusti in latibula sua reuolant.
 Hæc certè fundi & fisci regij calamitas.
 Ad cumulum illud accedit, quod Nobi-
 litatem nostram hac ratione sic ad iusti-
 tiæ & legum contemptum exercitatum,
 & comparatā habemus, vt eius exēplo in-
 finitus quisq; inliciat. hoc autem pestē
 omnium capitalissimā appello.

*Nunc Manes remeare tuos Acheronta iubeto,
 O patria Ludouice parens, fortissime quondam,
 Francorumq; decus Regum, terrasq; reuise,
 Attonitus nostras speculari farentibus vrbes
 Impulsas Dirū, viciicia lilia quondam
 Turribus exturbare tuis, pulsoq; pudore,
 Exastum sædē superinduxisse colorem.
 Cerne tuam ferro prolem genitricis in alme
 Viscera degenerem, motam nec legibus vllis.
 Adspice quæ medio in Regno tua Regia quondā
 Stabat, ceu positus limes (miserabile dictū)
 Finibus vt regni, cupido stet murus lbero,*

Arragoniq; iugum seruire assueta Tyranni.
 Non vnquam fando (ne percontare) per eam.
 Non fuit auditus, qui debellauerit armis
 Hasce potens terras Heros: potuisset adustus
 Nec tanta Hispanus, nisi prodicione tuorum.
 Nil hic nil potuit ferrum: sed fascinus auri.
 Hoc potuit, Francis hebetans cum lumine metes,
 Excusso candore, Fides quem fronte fideli
 Gallica signabat. Gens heu ciuilibus armis
 Impia facta nimis domino periura, suæq;
 Semper adhuc sitiens plebes male sana crûoris:
 Quæ tantum vltices spirans in pectore flammæ,
 Excipis externi iugulo nunc militis ensem.
 Cerne Cisalpinum Damam miseranter, & illos
 Cerne Lotbringenses Lepores ambire Leonem
 Aegrotum, quem mox properat fatalibus vmbria
 Intestina lues, & caustica flamma veneni.
 Quos tantum obtutu poterat, vultuq; minaci
 Te Ductore, suis expellere finibus olim
 Aeternoq; gelu damnatos trudere ad Alpes:
 Nunc, genus insidum, tanto victore iacente,
 Qui perterrebat pauidos, hic tempora tundit,
 Ille trahit barbam: tergum diuerberat ille:
 Dente alius caudam proscindit: vulnere creber
 Aeripedi minuens vncos exulcerat alter
 Tam formidatos cunctis animalibus vngues.
 Decumbens, mediâq; trahens in morte natantes
 Ille oculos, moribundus adhuc tamē hostis acerbi
 Perfidiam parat vlcisci: Consurgit in armos,

Horris

*Horribiliq; grauem gemitu denuntiat iram,
Nec fore periuro generi (si quando vigorem
Retulerit rediuiua salus) impune, minatur.*

Si nunc optimus aliquis extaret Aesculapius, qui malorum nostrorum symptomatis omnibus exacto vngue considerata, quæ triginta abhinc annis regnum istud florentissimum tam sæpe criticauerunt, malorumq; perpetua serie ferè ita dissolutum nobis reliquerunt, vt debilitas quæ per hoc biduū successit, pulsum, notitiam, memoriam, sermonem, vitæq; propè ipsam sustulerit, mea quidem ille sententia iudicaret, spem aliam, aut remedium aliud non superesse (si quod est) quàm pacem, fœlicem illam & almam, siue nobis armorum nostrorum vi restituendâ, si ita bene vertat Deus Regis nostri conatus & consilia, vt compos regni fiat, siue aliqua via têtetur altera, tandèq; nos miseræ, fames, pestis, bellum, diuina flagella, mortalitates, iacturæ, fatigationes, vltro citroq; nos cogât sensim armis de manu labentibus quiescere. Non auisim inter tot Machaones mea pharmaca proferre, nec iuxta Aesculapios istos, qui

agrotantem Galliam in medijs tot casibus medicati sunt, omnesq; corporis illius affectiones, mometa, albos aut atros dies, totum deniq; morbi decursum probe recognouerunt, notas meas & obseruationunculas producere. Sed duo tantum adferam, quæ his temporibus horribiliû prognostica calamitatû, & *πυρρὴ* implacabilis in Galliâ iræ diuinæ licuit obseruare. Vnum: ab hinc tribus, quatuorue annis, omnes Imperij Ordines, Status fere omnes, præcipuos de ordine Equestri, nobiles ciuitates, Ecclesiam, plebem vno ore pacem vociferari, quam tamen in consilijs omnibus, in comitijs, nemo, ex hostiû maximè numero, sit repertus, qui vel minimam de ea mentionem facere auderet. Cōtrâ verbum fuit illis *δυσφύμων*, ominosum & detestadum. Alterum, nescire me vel minimam partē nostrûm, quæ bello non sit consumpta, quæ ex pace utilitatem non capiat: iurares nihilominus nos a cæco quodam furore & dæmone impelli, ad eadē, ad sanguinem, ad lanienam præcipientes ferri. Exordiar igitur (neminem vt excipiam) ab ipso

ipso Rege. Cui (obsecro) pax magis necessaria est: Dico, etiam si Deum ipsum obligatum haberet ad hostes in eius manus ad vnum tradendos, in aciem producendos, ad victorias ipsi totidem largiendas, quot dies anniuersarij circuli numerantur: detur illud quoq; de expugnandis omnibus regni munitionibus, de gladio semel recidenda rebellionum nostrarum memoria, certissimum esse: affirmo tamen vtiliorem esse pace & clementia partam voluntariam obedientiam, licet meri imperij dignitati minus consentanea videatur, eâ, quæ ferri violentia & immanitate quærat.

Diuturna illa & ingens febris, qua tandiu vexata est Gallia, ita nos debilitauit & penitus afflixit, vt violento iam alicui remedio ferendo pares non simus. Quodque amplius est, *πεπρωσιν & ασυνα* pharmaca ita iam sunt, & vsu ipso futura sunt *καυσιν*, vt tandem morbo ipso purgato sint deteriora. Cogitet hoc enim fortasse vnum est ex artis suæ arcanis minimè postremum. Id pax habet compendij, & necessario subditivoluntatem & consen-

sum in Principis obedientiam adferunt: alioqui pax non esset. Id effecti producere nec bellum nec vis potest. Vera enim obedientia ex libera, non coacta voluntate profiscitur. Quum Rex imperat populis sponte sua parentibus, habet penes se vnum sceptri sui potestatem, nec alio indiget, quam seipso. Sin vi cogendi sunt, quot, obsecro, militibus, armis, ducibus, principibus, pceribus, ministris de Corona sua tenetur? Hic hic cardo rei vertitur.

A persona Regis haud scio an Ducem contrariarum partium secundum proferrā. Potuisse mortuo fratre, ac multo etiā magis defuncto Rege ex secundarum rerum afflatu magnum aliquid concipere, non nego: non tamen nescit magnas illum Aunilio consobrino ab eo tempore rixas intercessisse: non ignorat Vindomij cū esset, postquā ad Thurones ventum est, alterum eorum hoc problema in deliberationem vocauisse, Vicēne gereret Imperatoris in exercitu? Quo negato rediit ipse, suam quoq; vicem solus suis imperaturus. Postea quid altercationis habuerit cum Marchione Pontino cognato;

gnato, nouit probè, qui quidem non de-
 liberaret exemplo Ducis Aumalij, sed *αὐτῷ*
αὐτῷ imperandi sibi partes, vt natu maxi-
 mus, arrogaret. Nouit deniq; quid æmu-
 lationis, similitudinisq; cum illo Dux Ne-
 moracensis gesserit, quàm obsequiosum
 experiatur Mercurium, inprimisq; Ioy-
 sium, qui semel Marchionem Villaren-
 sem generum suum Tholosa expulerit,
 ab eodem antè depulsus: addiderim etiā,
 quid obsequij ex Seditiosis vrbibus, quid
 subsidij in negotijs gerendis reportarit.
 Ignosco equidem Admiralio Castillio-
 nœ defuncto, qui iustiore in causa, ex-
 pertus quid oneris partiū ductori in bel-
 lis ciuilibus incumbat, suadenti cuidam
 die Veneris ante mortem, vt saucius Lu-
 tetia exiret, dixit: O bone, facere id non
 possum, nisi mihi bellum velim accerse-
 re: hîc autem mortem oppetere malo,
 quā eò vnquā redire. Nihilominus si, quo
 fuerūt olim statu, nunc Mænij res essent,
 ex varijs successibus, magnæ alicuius for-
 tunæ sperandus esset exitus. Sed, miser, v-
 bi gentium est? Solet multitudo, impri-
 misq; Gallica, hominis famam citius,
 I 5 quàm

quàm conceperit, amittere. Opus interdum totius vitæ labore ad fidem parandam, quam contingentia sese duo infortunia in discrimen vocant. Maxime verò, ut sentit populus eum, cui se crediderat, ita debilem esse, ut ad maioris alicuius tutelam necessario sit illi confugiendū, statim relicto priore, posteriori se adiungit. Ratio hæc est: Ignara plebs ad id tantum quod præsens est sese accommodat, externa rerum specie ducitur: qua sublata, remotis à latere D. Mænij, copijs, tormentis, Helueticis & Germanicis peditibus, ubi vltimum ad Parmensem perfugium est, nulla est, disperijt. Ac sanè, si priuata licet attingere, si Ducis illius actiones culpari meum est, biennio toto, tantis cum copijs & opibus nō magna patrauit: immo miserabilem in modum se gessit. Illius exemplo nobis cum docilioribus populis, quàm essent sui, negotium fuit: erat enim debiliores, & iam diutius subiuges aratrum trahebant. Vidi autem ego nostrum hunc Regem in quadam suarum partium metropoli quintodecimo quodque die ferè coactum de vita & fortuna, præclari

præclari alicuius facinoris edendi causa,
dimicare. Alioqui sibi videbatur omni-
bus inuisus fore: quod & verum res ipsa
cōprobauit. Quod si tam male rem admi-
nistrasset, haud scio, an postea gratiam po-
pularem collecturus fuisset.

Addat iste nunc indignitates, superci-
lia, sannas, quas ab Hispanico exercitu de-
uorauit, addat contumelias, quas ab Ita-
lo regulo, spurio & mancipio Hispani re-
gis ante ora patriæ suæ, loco hosti magis
opportuno, ipse videlicet Gallorū Prin-
ceps, materno à sanguine Regum nostro-
rum vera propago, huius consobrinus,
pertulit: Quid igitur ipsi Tyranno factu-
rus, quum exul pulsusq; Gallia, fortassis
in aula sua non tam auxilium quàm sti-
pem mendicari cogetur? Addat igitur in-
super conditionis suæ aleam, quæ in eas
angustias conijcere potest, vt olim erro &
fugitiuus orbem obambulet, vel captus
in triumphum aut exemplum ducatur.
Idq; frustra hodie, nulla maxima & di-
gnissima spe in posterum sibi reliqua, cu-
ius auspicijs & ductu ita sua omnia præ-
cipitanter agere debeat. Hinc deniq; sic
colligat,

colligat, iam sibi de manibus elapsa spe Regni, nunc necessario moliendam aut eius dissipationem esse, aut certe alteri cuiuspiam regnum conquirendum. Vt dissipet, absit. Vt conquirat, quis illi quæstus huius debitor magis locuples, qui magis soluendo, quis nauatam operam melius hære de ipso cõpensare poterit? Hæc meditare, Princeps: semper tolerabilius tecum Rex tuus aget sanè, quàm alienigena. Apud alterum quidem hostis loco habitus olim fueris: apud hunc proditoris odio perpetuò flagrabis.

Nunc vrbes nostras, si roges, si miserâ plebeculam perconteris, illosne catholici sui iam satias capiat, an verò belli laboribus iam defessi omnia sua vota & studia in pacem conferant, crediderim posthac talibus verbis sibi illud arbitraturus: nec sanè illud dubium. Sed vt pudore suffundam, & omnem illis excusationem demam, duo tantum dicam: Vnum, Loculos scrutentur, & quid ab illo Iulij, 18. die anni 1585. instaurationis reip. attulerint, quid populo leuaminis, quid Religioni securitatis, quid Regno *Omnia*, quid otij *priua-*

priuata rei familiari, videat: Alterum est,
 vt exemplo Lutetiæ Regni Basilicæ, cui
 fuit vni omnium maximè succurrèdum,
 quæ factiosis omnibus compendiosissi-
 ma fuit, fiant cautiore. Spectate, ô ciui-
 tates, spectate iudicium illud Dei horren-
 dum in florentissimam quondam ciui-
 tatem, metropolitanam vestram: enume-
 rate formidabilia illa flagellorû omniû,
 quibus sensim ac sine sensu stillantibus
 (tanquam lento igne) vstuluta est, moni-
 menta: numerate concurrentes eodem
 tempore belli, famis, pestilentia, diutur-
 norum insequetium morborum plagas,
 frigus immedicabile, extremam in om-
 nium rerum copia inopiã, crudelitates,
 diuisiones, mulierum virginumq; dede-
 cora, quibus pudorem omnem neces-
 sitas adimeret, ruinas, incendia, intra & ex-
 tra mœnia ab amicis, ab inimicis vastita-
 tes, tot superba palatia, quæ partim opu-
 lentia, partim amplitudo, partim splen-
 dor & luxus tot annorum in tertiâ huius
 Babelis; in alterius huius Romæ ambitu
 crexerat: Agnoscite Iehouæ lentè & sus-
 penso gradu procedentem vindictâ, quæ
 vno

vno supplicio non satiatur, quæ percutiēdo irritatur, docetq; non hanc iam esse paternam castigationem, sed herilem & iudiciariam animadversionē: faciant vos isthæc sapientiores: discite iustitiam moniti, & non temnere numen. Colligo me tandem, & concludo frustrà inquiri, Galilæe post tantam malorum Iliadem pacē velle, post tantos labores quietē exoptare debeat. Postremo hoc argumento tantum opus, quum illud exterorum sit desiderium, metum hunc nostrum esse oportere. Labor certē quem in ea re collocat, exitij nostri certissimū est argumētū.

Sequitur iam ingens & attēdenda disputatio, ad quam ferē vnam totam hanc telam iam pridē ordior. Pacem enim solum esse restituēdi huius imperij modū, nemo est qui dubitet. Omnes cōfitemur, schisma in Religione primum fuisse belli civilis incentiuum: Verū ab hac duplici propositione ad tertiam transitur, Regi igitur, Catholicum se faciendo, schisma hoc esse tollendum: hanc vnicam esse viam ad pacem catholicam, securam, & stabilem consequendam. Ita plausibilis est

est hæc propositio, ita popularis & speciosa, ita etiam penè dixerim, captiosa, ut ad artificium dijudicandum minimè putidis nec illotis opus sit auribus. Istuc enim in summa est obliquè in Regem inuidiam omnem reiicere, & vnum omnium malorum 30. ab hinc annis in nostro hoc regno radices agentium, ac etiam nū hodie pullulantium auctore facere. Ad hæc quæstionem ineunte eius regno admurmuratum est non nihil. Ac fuit sanè stupenda hæc subita rerum cōuersio non solum in Principis persona, verum etiam in primariorum & procerum regni voluntatibus, qui ei in genua prociderent, in quem ante sex mēses gladium strinxissent. Nostri vice versa, metuentes, ne vis conscientia aliqua fieret, præ metu vociferati sunt, monuerunt pro se quisq; supplices, uti perseveraret: nihilominus tamen ipsius tum æquanimitas, tū ad proceribus Catholicis satisfaciendum excogitata methodus & progressio: contra autem, hostium propositum, qui contrucidato Rege supra modum superstitioso non essent ad primā missam noui reducti arma positura;

fituri, rumusculū illum tum sedauerunt: nec ita pridem reuixit, volitat per ora, libelli excuduntur: signa certè grauius aliquod malum antecedere solita: nuperissime verò visi & perlecti sunt illi, quibus quauis responsum fuerit, minimè mihi tamen adhuc satisfactum est.

Quum incidero in aliquem imperitū, siue Catholicum Romanum, seu Evangelicū, qui pertinaciter exoptent, ille quidem, vt Rex institutum mutet: hic verò, vt perseueranter tueatur, zelum illum excusabo. Sed si perspexero quēpiam de Israeliticorum Doctorum grege exvtrauis parte propositionem hanc asserētem, mihi suspectus erit. Non Romæ, non Genueæ fiunt Christiani: non ars. non opus, eiusmodi est, in quo magisterium virbis valere possit. Christiani sunt, qui verbum Dei audiunt & custodiunt. Vera Religio est, quæ habet in scriptis Θεοπνευστοῦ purū fundamentum: adeo vt, si quid Regi optādum est, non illud sit, Romæ aut Genueæ pedarium esse. Quemadmodum loca illa doctrinæ præiudicare, ita neq; auctoritatem conciliare debent. Sed hoc optandum,

ptādum potius, populum omnem suum
 vt ad diuini cultus, vti nobis à Deo præ-
 scriptus est, obseruantiam recolligat, dis-
 sidium & schisma non Christianismo,
 (in quem cadere nō potest) sed Christia-
 norum animis amoueat. Ad hunc finem
 vias omnes in ea re obseruari solitas, &
 ab Antecessoribus regibus ac Imperato-
 ribus obseruatas, peruestiget: Hoc vnum
 in votis habeat suos subditos non minus
 ad Dei cultum, quàm ad sui obediētiam
 reuocare: ad hæc, in animo studiū, in ma-
 nibus effectum habeat: cogitet senō mi-
 nus diademate hoc præcinctum ad schis-
 ma tollendum quàm ad puritatem in re-
 ligione restituendam. Hoc illi certè nos
 optare decet.

Qui in ea sunt sententia, Regem Ca-
 tholicum fieri oportere, (vtendum his vo-
 cabulis mihi est necessario) sin minus, in
 eum (vt dicitur) summo iure agendū cen-
 sent, si persuadere cupiunt, duplici id ar-
 gumentorum genere tētabunt: alijs qui-
 dē, ijsq; optimis ex Theologiæ fontibus
 depromptis, alijs verò leuioris momenti
 ex iudicio politico certè desumptis. De

Theologicis, mei certè nō est instituti dif-
fusi tractare. Nec verò id leui (quod aiūt)
manu fieri debet: adde quòd in his rebus
parum sum exercitatus, comparata mihi
duntaxat earum rerum notitia, quanta sa-
tis est ad vsus priuatos. Atq; illi ipsi com-
mentatiuncularum istarū auctores, quan-
tumlibet in Theologia versati, non tamē
ea vsi sunt. Hoc dicam ἐν παρὸς δ' αὖ, istis in o-
pusculis cuiq; liberum fuisse quod bonū
quod malū videretur, annotare: ego spe-
ciatim obseruaui omnia eò destinari &
collimare, vt populi concitentur ad voci-
ferandum, *Magna est Diana Ephesiorum*,
ne ratiūcula quidē ibi expressa quę vulga-
ris nō sit & duntaxat φαινομένη. Vt verbi
gratia, quum petunt à Rege, vellētne Ca-
tholici nomen recusare. Quis vnquam
fando insolentius postulatū audiuit?
An verò existimant, Regem, aut quos do-
ctores adhibuit, vim & significationē no-
minis ignorasse? Quando dicunt, *Eccle-
sie veram successionem à Dino Petro esse,*
prout Corona Regis vrentis ab antecessore
Dino Ludonico petenda est successio. Lepi-
dum verò argumentum ad stabiliēdam
Eccle-

Ecclesiæ auctoritatem! Quando dicunt, non magis antiquam doctrinam noua commutandam esse, quàm veterem Principem nouo permutare liceat. Quando rogāt, Ministri sint ne Αγγελικοι, quàm Episcopi? Quando dicunt, Regem in Ecclesiam sacro baptismo tinctam, in eadem immori debere, Reges ante illum omnes Catholicos fuisse: Diuum Ludouicum non Geneuæ, sed Romæ in canonem relatum: nisi Rex sit Catholicus, primum inter Reges Christianos gradum non retenturum: absurdū esse, ut Rex alio modo, alio Ministri sui, Principes & proceres ad Deum preces concipiant. Miro cur etiam non addant, ille quidem in foro vanalium sub indigesto quodam pluteo, ipsi verò in amplissimo quodam delubro. Quū deinceps contendunt, Regem non posse consecrari, aut certè, obscuri cuiusdā ministri manibus inauguratum iri. Deniq; cum minitantur, aliò qui Sandionysij inhumatum non iri, si mori cōtingat. Hoc verò non est tam grauem, tam sanctam, & tanti momēti quæstionem pro dignitate tractare: nec in disputando satis candidum esse. Quis enim tandem erit illarū

scripturitionum fructus? Has omnes rationes Regi nominatim pposuisse, probè factum: sed in vulgus disseminare, cui bono? Hæc tantum habui quæ dicerem pingui Minerua de istis opusculis, quum mei nō sit instituti alienas elucubrationes vltra damnare.

Tam multis elaboratum est in duob. hisce nominibus Catholici & Hæretici explicandis, vt mirer quâ iam aliquis merito possit abuti. Tam multi doctissimi homines tum rationibus, tum testimonijs, tum exemplis demonstrarunt, toleratos ab Ecclesia fuisse Reges non hereticos solum, sed Atheos & paganos, vt qui illud argumentum iam retractet, actum agere videatur. Attamē isti prædicatores, & rabulæ si audiantur, dicas Regem nunquam intellexisse, quid sit, Catholicū esse: tunc perinde calumniantur, ac si, id nominis recusans, Turcam se aliquem aut Calicutistam proderet. Non est certè à ratione alienū, dicere, Catholici & Christiani vnā eandemq; esse significationē: nomen Catholicū recusantem perinde facere ac si Christiani appellationi renuntiet:

tiet: sed secus tamen quàm istarum Rap-
sodiarum auctores interpretetur, aut in-
terpretandū esse censeant. Qui enim tan-
tū (quod etiam obseruauī) ad populare
gratiam & captum stylum suum attem-
perant, non habuerunt in promptu axio-
ma popularius, *Non est Catholicus Rex no-
ster*, ait magister Petrus in opificina sua,
non igitur Christianus, sed hereticus. Tum
verò ad consequens ordinarium, ad cram-
bem recoctam. Bonum enim Christia-
num esse hoc tempore, parum: bonū esse
Catholicum, multum est.

Ad differentiam veteris Iudaicæ syna-
gogæ (quæ certi populi, & peculiaris cuius-
dam ac priuæ gentis familijs contine-
batur, nec alijs erat communicanda) Ec-
clesia nostra hodie Catholicæ, h. e. Vni-
uersalis nomen iuuenit, quæ iam certo
populo minimè est alligata, sed in quam
omnes sine discrimine homines admis-
sibiles sunt. Ecclesia quidē Catholica vo-
citur: doctrina priorib. illis sæculis non
fuit huius nominis. Non est vniuersalis il-
la, conflata ex vniuersalib. capitibus, qui-
bus addere aut detrahere, amplificare,

aut decurtare liceat: Contrà doctrina est specialissima, certis quibusdam in scripturis fundata, certis etiam Theorematis & Axiomatis fidei innixa. Tantumq; abest, ut æquè sit Catholica, ut tam latè pateat, quàm Iudæorum, ut contrà millies sit *eadem* ~~notia~~, angustior, restrictior. Legatur 5. cap. Euangelij secundum Matthæum, ubi Dominus de utraq; differens, manifestum discrimen ostendit. Adcò quidem ut si hominem Christianum voces, suo proprio epitheto describas. Sed concretum illud, Catholicæ, alteri quàm Ecclesiæ tribuere, ut perinde interpreteris, atq; Christianum, aut doctrina Domini nostri Iesu Christi imbutum, hoc verò est improprie loqui. Quin ita sit (imperitis loquor, quibus dicti mei ratio explicanda est) Epistolæ Apostolicæ Petri, Iacobi, Iohannis, Iudæ, Catholicæ inscribuntur: an doctrinæ ratione? nihil minus: immò, quia non sunt peculiaris alicuius Ecclesiæ, ut puta Corinthiorum, Colossensium, Ephesiorum, sicut reliquæ illæ Paulinæ, propriæ & particulares: sed generales, & omnibus Ecclesijs scriptæ. Nec sanè dicimus,

mus, Credo doctrinam Catholicam: dicimus, Credo Ecclesiā Catholicā. Quod nominatim addiderunt Apostoli, aut certe primi illi Christiani, qui paulò post Apostolorum memoriam hos fidei articulos sanxerunt, quòd nonnulli essent post mortem Domini, qui ambigerēt adhuc, verbum diuinum, & mysteria salutis essent ne Gentilibus communicanda: quē admodum sanè ad Diui Pauli ætatem vsque, Apostolorū nemo hoc priuatim in mandatis habuerat. Vnde sancitum est, nequa in posterum fieret populorum discretio in Christianismo: iudæos nullam supra gentiles prærogatiuā habere: omnes vnum fore, Ecclesiam esse Catholicā & Vniuersalem.

Hæc prima fuit ratio. Lapsu temporis, atque adeò momento post Domini mortem, nata est in Ecclesia sententiarum discrepantia. Quod quidem satis indicat, perfectionem, canonem veritatis, Lydiū lapidem Ecclesiæ militati ex hominibus peccatoribus & ad errorem procliuiibus constatæ, minimè quadrare. Quod verū, vnum est & inuariabile. Quod cum acci-

deret, tota Ecclesia, hoc est, Episcopi, omnes & Pastores quotquot congregari poterant, de noua hac opinione ex Dei verbo iudicabant. Qua damnata, qui illam defenderet, hæreticus dicebatur: cui opponerentur Catholici, hoc est, ij, qui maximæ partis Episcoporum in vnam sententiam conuenientium consensum sequebantur. Sed de hoc mox plura.

Vox ergo illa, Catholici, variâ habet interpretationem, estq; ὁμῶνυμος, id est, multiuoca: contrâ, Christiani, est συνῶνυμος, & vniuoca. Quum dicitur, Ecclesia Catholica, ei respondet quod dicitur, Ecclesia Christiana. Nulla enim, præter Christianâ, vniuersalis est Ecclesia. Quum autem agitur de doctrina Catholica, non semper sic res habet, si verbi propria significatio attendatur, quum plures existant vniuersales doctrinæ, minimè tamē idcirco Christianæ & orthodoxæ. Artes omnes nōne eiusdē sunt naturæ & nōne vniuersaliter traduntur eādē ratione? Perperam igitur argumentari est, sub Catholicæ ambitu Ecclesiam & doctrinā simul complecti: plurimumq; differt dicere,

cere, Doctrina catholicè, hoc est, vniuersaliter vno modo est tradenda: aut dicere, doctrina est vniuersalis. Verum prius. Posterius, si vt hodierni Catholici faciūt, interpreteris, Credendū est qđ mundus credit vniuersus, falsū erit: & ad hāc distinctionem emunctæ naris purgatæq; auris esse oportet. Insolens planè hæc *μετασποφ*, defendere, Vniuersalem, totoq; orbe diffusam esse Ecclesiam: credendum igitur quod vniuersus orbis Christianus, aut eius potissima pars credit. Aliud etiā insigne sophisma est, dicere, Ecclesia est Catholica & vniuersalis; Vos tantū pusillus hominum numerus estis: Non estis igitur Ecclesia. Sæpenumerò enim orthodoxi hæreticorū numero superati sunt. Atq; ex hoc ipso syllogismo tā de vobis, quā de nobis negaretur Ecclesia. Plures ad proportionem vestram sumus, quā vos ad totius Paganismi, aut Mahumetismi. Vix Europam continet Christianismus: quid igitur Asia, quid Africa, quid America fieret? Adhuc peius cōcluditur, sub hoc vocabulo, Catholicæ, orthodoxæ Religio, eaq; quæ orbis vniuersi consensu

sensu approbatur. Contrarium enim docet experientia: non solum dictum Domini ouile suum ad exiguum numerum restringit, sed tota etiam id confirmat vetus historia.

Veruntamen à Catholicis nostris non solum in nomine suo, quum se Catholicos Romanos vocitant, quasi dicas, Christianos vniuersales particulares, peccatur: sed etiam in nominis interpretatione. Dum enim se dicunt vniuersales, aut ad Ecclesiam pertinere, quæ vniuersalem doctrinam sequatur, sibi contradicunt, doctrinam hanc vniuersalem restringentes ad eâ quæ in priuata vrbe Roma prædicata fuit, prædicatur, aut prædicabitur. Iuxta hoc Axioma, Ecclesiam oporteret Catholicam esse, doctrinam non item: quod negant: doctrinâ enim vocant Catholicam. Præterea doctrinæ huic concilianda esset auctoritas ex loco, vbi primum fuisset tradita & annuntiata: quod etiam nutat.

Quid igitur dicendum, vt coronidem addamus? Ecclesia ex orbis totius corpore conflat, & ad verbi diuini vocē, quæ
in

in omnes orbis partes peruagata est, congregatur. Hæc porrò Ecclesia quum vna sit, sicut vnus est orbis, vnā etiā formam, quam dat Dei verbum, recipit, formam (inquam) quæ per totum orbem, & in singulis Ecclesiæ visibilis partibus, vna & eadem debet esse, quòd vnum idemq; sit verbum diuinum. Hæc est vera Catholici nominis interpretatio.

Hæretici vox haud magnam admittit interpretationem. Vocarunt igitur hæreticum veteres eum, qui priuæ alicuius opinionis delectum fecisset, quam mordicus teneret & sustineret aduersus reliquorum omnium Ecclesiæ Pastorum consensum. Dixissem propriè magis, contra Scripturæ auctoritatem. Hæc enim regula de Episcoporum consensu in Ariminensi Concilio falsa fuisset, vbi sexcenti & supra Arianæ Episcopi aduersus 25. Orthodoxos conuenerunt. Deceptus fuisset, qui tum affirmare voluisset, verā verbi diuini intelligentiam in sexcentorum illorum opinione, contraq; in 25. horum sententia hæresin esse. An non legimus, in ore quadringentorum Regis Israelitici Prophetarum

tarum mendacium, penes vnum Michæā
veritatem extitisse? Quin ita sit, non aiūt
simpliciter veterum Conciliorum deter-
minationes, Hæc & illa hæresis tot Epi-
scoporum iudicio damnata est: sed hoc
aiunt, Huius vel illius explosa & damna-
ta sententia est ex eo quod ita vel ita scri-
ptum extat. Quod quidem probat, Eccle-
siam visibilem scribæ duntaxat aut tabel-
lionis instar esse, publica diplomata ex-
scribentis, & testificantis, nulla tamē fir-
mandorum illorum auctoritate præditi.
Quod si locupletius aliquod exemplum
requirimus, Dominus ipse, caput Eccle-
siæ, aduersus Hæreticorum patriarcham
disputans, aliudne quidquam præter pu-
rum putum scripturæ verbum ei oppo-
suit? Legatur Matth. 4. cap. Quia tamen
primus omnium hæreticus, solus aduer-
sus alios omnes pugnavit, primò illi con-
tinuò fuit oppositus reliquorum omniū
consensus, qui concordabant omnes, &
recentē adhuc habebant *ἡ χριστιανική* *θεσφάσις*
ἡ traditionem: quod semper eo modo
postea factitatum fuit. Sed, verè vt loqua-
mur, nihil nisi veritas cum mendacio &
cum

cū hæresi pugnat, nullaq; veritas est præterquam quæ in scriptura sacra continetur. Itaq; non (proprie vt loquamur) Episcoporum consensus hæresin damnat, sed verbum Dei scriptum, cui ille consensus innititur, quemadmodum non aurificis manus aurum explorat, probumq; efficit, sed Lydius lapis, quem præ manibus habet, id exequitur. Eò tamen adhiberi manum, iudiciumq; aurifabri necesse est: si enim lapis à latomo, aut à textore mouetur, frustra id fiet: nihilominus tamen proprie lapidis, non manus probatio est, quum hanc eandem manum adulterino minusq; pbo lapide vti cōtingat.

Prætereà non faciebat hæreticū quælibet opinio, vt hoc vocabulum hæretici in natiua significatione vsurpemus, sed eademum, quæ ad fidei capita pertineret: quum enim de ritibus & cæremonijs tantum agebatur, non item: & hac de re constat ex plurimis veteris historiæ Ecclesiasticæ locis. Sed qui volet illud disertè cognoscere, legat epistolam Firmiliani ad Cyprianum martyrem. Deniq; hæreticos oportebat auditos ex Dei verbo dānari,

prout

prout dixi, à Domino patientissimè auditum Satanam ex ipsa scriptura damnatū fuisse. Vt id probetur, tantū requiratur ordo ille antiquitus institutus in veterū hæreticorum, Valētinianorum, Marcionitarum, Nouatianorum, Donatistarum, Arrianorum, Nestorianorū, &c. condemnatione: licebit videre quā dissimili ab huius nostri sæculi methodo & via progressa sit vetus Ecclesia.

Hac definitione restaret illud sciendū, sint'ne verè Catholici qui tales hodie nominantur: simūsne nos quoq; hæretici. Magna opus esset & Theologica συζητήσις, rationibusq; doctorum hominum lima probatissimis, si cui hoc problema pertractare & decidere propositum esset: cuius rei non est hīc differēdi locus. Tam solennis actio non debet tam tenui cum pompa & ritu agitari.

Dato opportuniore & loco & tempore, si nemo non etiam apud se constituisset veritatis & mansuetudinis spiritū adferre, opinor, ita me Deus amet, breui solutum iri. Sed mihi in præsētia propositum est ijs duntaxat respondere, qui vt illi con-

li cōtrouersia extremam manum adde-
rent, nonnisi probabilibus vsi sunt argu-
mētis, quibuscū nō aliter quā suis ipso-
rum argumentis agere decreui, non ne-
scius vtrāq; commentationē aut ab indo-
ctis tantū lectum iri, aut saltem imperi-
torum duntaxat animis vel profuturam
vel obfuturam esse. Non tam exilibus ha-
mistanti Delphines capiuntur.

Primum caput, quod vnā nobis con-
cludendum est (adhuc enim de eo non-
nihil dicendum) extremum est, quod to-
ti quæstioni præiudicat. Inquirimus vtri-
que pariter, nostræ salutis tituli vbi sint
inuestigandi. Nos defendimus, sola scri-
pta cū Prophetica tum Apostolica spi-
ritum spirare veritatis: quicquid insecutū
est, etiam ἐν δεσφῶν χρόνῳ, authenticum nō
esse: doctrinā quamlibet, à quolibet pro-
fectā, quæ tamen in hagiographis & Ca-
nonicis codicibus minime sit comprehē-
sa, adulterinam esse. Qui sint autem, scire
desideranti, præter veteris totius Ecclesiæ
quæ semel in canonē illos suffragio suo
retulit, consensum, legatur eorum quoq;
catalogus apud Hieronymum & Cypria-
num. Hos testes nominatim laudo, quia

magistros nostros hodie in illorū potius
quā aut D. Petri aut D. Pauli verba iu-
rasse credas, ita illis se addixerunt. Addi-
mus præterea, Pastoribus huius visibilis
Ecclesiæ, in qua versamur, inde ab Apo-
stolorum tēporibus nihil nouum & in-
solens, ne minimum quidem apiculum,
aut articulum introducere licuisse, ijs ex-
ceptis quæ ad disciplinam, ad politiā, ad
ordinem pertinerent: in quibus certē o-
mni auctoritate pollent, sed hætenus ta-
men vt factorum omnium suorum de-
beant (quoad eius fieri potest) aut exem-
plum aut testimonium siue ex sacra pagi-
na, siue ex primoris Ecclesię vñ deprom-
ptum habere. Hoc nostrū est fundamen-
tum. Alij longē fines illos ampliant. Ase-
runt enim sanctam hanc & visibilem Ec-
clesiam, non vsquequaq; esse perfectam:
quod etiam citatur ab illis versiculus Ioan-
nis, his versibus, *Multa insuper miracula*
edidit Iesus, quæ scripta non sunt in hoc li-
bro: item illud: Multa fecit Iesus, quæ si di-
sertè scriberentur, haud puto mundū libros
scriptos contenturum esse: ex eo colligētes,
quæcūq; Dominus fecit aut dixit, ijs li-
bris;

bris, quos in manibus habemus, minimè
 contineri: sed alios extare posse, in quos
 acta ipsius cætera sint relata: simul acta
 proferūt, quæ D. Petri nuncupāt, Episto-
 las, aliosq; complures emētitos codices
 affingunt. Paralogismum tamen cōmit-
 tunt. Clarius enim luce lucet meridiana,
 versiculū hunc Ioannis ad historiam,
 non ad doctrinam esse referēdum. Quod
 sequentia indicant, quum addit: *Sed hæc
 scripta sunt, ut credatis, Iesum esse Filium
 Dei, & credentes in nomen eius vitam ha-
 beatis*: quasi dicat, Cætera Domini acta
 minimè sunt hoc libro cōprehensa: quic-
 quid illud tamen est, quod scriptis conti-
 netur, sufficiens & idoneum est cū ad
 fidei vestræ *οἰκὸς οὐλὴν*, tūm ad veram salu-
 tis viam vobis ostēdendam. Aequè vellē,
 ut sic argutarētur: Quicquid à mundi pri-
 mordio Deus fecit, libris Moysi non con-
 tineretur: doctrina ergo veteris Testamenti
 manca est & mutila. Adhuc asserunt non
 solum esse verbum scriptū, *ἔγγραφοι*, sed
 non scriptum *ἄγγραφοι*, quod Traditio-
 nem vocant, hoc est, quod priores poste-
 rioribus velut per manus tradiderunt,

L quod-

quodq; perpetua serie ad hunc vsq; diem
constanter obseruatum est. Vt probent,
quædam loca veteris fœderis citat, in qui-
bus illud sæpè repetitur: *Quando signum
hoc vel illud videris, hoc vel illud filios tuos
docebis.* Item multa ex Tertulliano, Cy-
priano, Hieronymo, alijsq; priscis Docto-
ribus testimonia ad Traditionem suam
statuina dam accumulunt. Verū illud:
admittimus: dūmodò ne traditio istius-
modi capita salutis nostræ fundamenta-
lia & *σκιώδη* attingat: in ijs enim nihil no-
ui, nihil contrarij potest inuhere: in ex-
ternis & adiaphoris, largimur.

Vbi autem nos vident eousq; proue-
ctos, vltra procedunt, & affirmant: Eccle-
siam esse supra Scripturam: huius codices
non nisi illius sanctione locupletes & au-
thenticos esse: vnde secūdum hoc enthy-
mema nectunt, nempe, quū tantum pri-
uilegij & prærogatiuæ habuerit, vt illam
ab apocryphis & prophanis discerneret,
deniq; (vt sic dicam) sensum illi & motū
indendi potestate sit prædita: potiore iu-
reius quoq; interpretandi sibi vindicare:
pro in aliam nullam interpretationē re-
cipien-

cipiendam esse, præter eam, quæ constat
in Ecclesia. Nos è contra, Sacros codices,
in quibus verbum Dei scriptum sit, & sa-
lutis nostræ fundamenta, & fontes esse
profitemur, ex quibus suam hauriat Ec-
clesia instructionem in sese & per sese, vi
Spiritus sancti, qui illa spirauit & dicta-
uit, suam auctoritatem obtinere, immò
in seipsis veram, solam, & solidam inter-
pretationem habere, quam aliunde men-
dicari sit nefas. Verissimum esse nostrum
hoc Theorema: illorum autem è contra,
falsissimum, captiosissimumq; demon-
strabo cum testimonijs & historiæ aucto-
ritate, tum ipsa duce & indice ratione: tunc
cedam illis concludendi locum.

Auctoritate: (vt brevis sim) Dominū
ipsum primū audiamus loquentem in
hæc verba libro Deut. *Sermoni, quē præci-
pio vobis, nihil addetis: nihil etiam ex eo de-
trahetis. Quicquid præcipio vobis, seruaturi
estis, vt illud faciatis: nihil adjicietis, nihil
etiam diminuetis.* Erubescite tandem, ô
præfractæ & perfrectæ frontis Pseudoli,
qui audetis, non apicem dico, sed tertias
quasdam tabulas Legi diuinæ adjicere:

qui quinta quædam Euangelia cōstruitis: qui, vt locum vnum mordicus defendatis, libros Apocryphos contra S. sanctum in canonem refertis: quid ad hæc dicturi estis? Illum ipsum quoque attendamus apud Ioannē: *Quem Deus misit, verba Dei annuntiat: non enim illi dat Deus Spiritum ad mensuram.* Ibidem: *Testimonium ab hominibus non accipio.* Apud Matthæū, Scribas & Pharisæos alloquens, & in eos Esaie vaticinium regerens: *Hic populus* (inquit) *ore suo mihi propinquat, labijsq; suis me honorat: cor autem eius longè est à me: sed frustra me colunt, doctrina loco mandata hominum docentes.* Perlegite hoc caput, hypocritæ, qui populum seducitis, qui Rabbi nomen tam superbè vobis arrogatis, qui magistri nostri in sacra facultate videri & esse præsumitis: tūc videbitis, vos necne Deus hac oratione compellet.

Post Prophetica illa oracula, Sapientē quoq; Agurem in Prouerbijs audiamus: quid ille? *Omnis Dei sermo purga us. clypeus est sperantibus in ipsum. His verbis ne quidquam adieceris, ne fortè increpet te, & mendax inueniaris.*

D. Pau.

D. Paulus ad Timotheum, *Omnis scriptura est diuinitus inspirata*: diuinitus quid? aut sint igitur homunciones diuinitati dicā dicere? absit. Ad Galatas, *Si nos aut alius quispiam vobis aliud euangelium euangelizauerit praterquā quod euangelizauimus vobis, anathema esto.*

Amplius ergo iuris habuerit Pauli successor, quā ipse sibi Paulus vsurparit? Non dicit, Contrarium Euangelium, sed, Aliud, diuersum Euangelium.

D. Petrus hæc pro coronide: *Prophetia non fuit olim humanitus allata, sed sancti Dei homines, acti Spiritu sancto, loquuti sunt.* Annon hoc expressum, disertum, & quod quiuis intelligat? quod verò semel pronuntiauerit sanctus ille Dei Spiritus, an ab hominibus iterū sancietur? Absit.

Ad hæc omnia Scripturæ testimonia, si etiam Doctores Ecclesiastici requirantur, vnum citabo locum ex Tertulliano: (proximus certè fuit ille Apostolorū temporibus, & sæculi sui Θεολογικὸς πῦρ, cuius etiamnum auctoritatem, qui humanas traditiones tuentur, omniū maximè pro clypeo obtendunt) In Tractatu enim de

Corona Militis, duabus integris schedis illam propugnat: sed traditionem ceremonialem. In omnibus enim exemplis illic citatis nullum est *ἐπίσημον*. Dicit in lib de præscrip. aduers. hæc. *Nobis verò nihil ex nostro arbitrio inducere licet, sed nec eligere, quod aliquis de arbitrio suo induxerit: Apostolos Domini habemus auctores, qui nec ipsi quicquam ex suo arbitrio, quod inducerent, elegerunt, sed acceptam à Christo disciplinam fideliter nationibus assignauerunt.* Si autem Apostoli, bases illę, fundamenta, & columnę Ecclesię de suo nihil inducere potuerunt, quis illorũ successoribus, multo minus priuilegiatis, facti veniam cõdonabit? Non visibile hoc solum, etiam palpabile est. O facinus audax! Nemo nostrũ est in familiola sua, qui sibi ad eam administrandam suffocinus nõ videatur, nemo qui seruulos suos ferat vel tantillum imperatis addere, aut detrahere: nos audebimus Deum in rationem vocare, quasi non omnia ad salutem nostram necessaria præuiderit, quasi in Lege caput aliquod obliuione prætermiserit, cuius bonã hominum intentio-

nem

nem iudicem arbitrariam substituerit? Hocine tolerabile? Quapropter dicit hominis sapientiam in conspectu eius merā esse insaniam: Hanc ob rem D. Paulus Athenis illos Græciæ sapientes ludos fecit, ostendens cū tota illa sua physica & metaphysica philosophia, cum numeris, cū atomis, cum Aegyptiaca scientia, cū metempsychosi Pythagorica, cum arcanis & mysterijs illis publicis, occultisq; inscitiam tamen suam ostentasse, qui diuinare nō. dum potuissent, quisnā esset ille ΘΕΟΣ ΑΓΝΩΣΤΟΣ, cui tamen naturali quodā diuinitatis instinctu aram erexissent. Hāc ob rem, Dominus suos ex tot hominum millibus, tam diuersi studij, instituti ac professionis Apostolos selecturus, non nisi in misellum, simplicem & infirmum peccatorem lumina sua conuertit.

Nec reuera diuini consilij cū humano vllum est commercium, vlla communicatio: quumq; salus agitur æterna, media illius ab intellectus nostri sæce & corruptela tam sunt aliena, vt quodcunq; nostrum conferamus, noxæ potius quam v. sui sit futurum. In nostra tantum humi-

litate, & ignorantiae nostrae confessione
Deus acquiescit. Nihil scio (inquit Pau-
lus) praeter Iesum Christum, eumq; cru-
cifixum. Quis mihi (quaeso) dicturus est,
cur in instituenda Iudaica religione Deus
agnum rem sacra, porcum vero intesta-
bilem & abominanda esse voluerit? Cur
hircum in victimam peccati: cur par tur-
tuum in sacrificium *ὁ χαρὶς μου* eximiū
fecerit? Quī fieri potest, vt nos, qui ne mi-
nutissimarum quidem rerum rationem
reddere valemus, ita nobis suffocni si-
mus, vt de maximis quibusq; discernere
prae nobis feramus? Hodie velut ex tripo-
de statuitur de animarum, postquam fun-
ctae fuerint, domicilio: auctiori exponun-
tur earum supplicia: salus est venalis: Para-
disus licitatur: id totū, hoc ipso optimū,
quia nobis allubescit, quia nostrae sunt fa-
bricae & opificinae. Scripturas id volumus
quantumuis inuitas & reclamantes secū-
dum nos pronuntiare: Deum in ratioci-
nium & calculum bonorum operum no-
strorum vocamus. Si redundat numerus,
ea nobis supra debitum erogari, imputa-
riq; flagitamus, quod reliquū est in bullu-
lam

lam Indulgētiariam referri. Huic fundamento thesaurum supererogatorū operū astruximus. Longius etiā procedit audacia: creaturā loco creatoris, opificium opificis loco colimus, veneramur: ijs supplices fimus mortuis, qui viui indignissimē ferrēt diuinos honores ad se trāsferri: eorum imagunculis adgeniculamur, supplicia, deprecationes offerimus, magno illo & vero Mediatore post terga relicto, qui tamen adeò sui operis æmulus est, vt in humana salute ferat indignissimē corrualem. Certē animorum nostrorum libertate peruersē abutimur.

Antequām tanti momēti dogmata in Ecclesiam reciperentur, mādato opus esset disertissimo: non autē detorquēdi essent loci impunē, ad leges conscientijs pronutu figēdas ac refigendas. Exemplū commemorabile citabo, quod vnicū sufficiat captiuādis animis nostris, quotiescunq; vel cogitare tantū succurrit, Deum esse: tantum abest, illius vt essentiā, illius arcana inquirendi, aut eius voluntates & decreta censuræ nostrę subijciendi ius nobis arrogare debeamus. Iobus hāc semel

prærogatiuâ diuinitûs retulit, vt Domi-
num suum familiari colloquio compel-
laret: sed, quod amplius est, quâ animad-
uerteret Deus musstantem, ac dicentem, Si
meus sodalis esses, si Deus non esses, si ho-
mo esses, meus æqualis, mei similis, tecû
altercarer, tibi dicam scriberem: quærere
libenter, cur me crucies, quum per omnē
vitam integer fuerim. Demisit Deus aurē
ipsius fermocinijs. Id sacra testatur histo-
ria. Iobus debile & exile ingenioli sui acu-
men acuit, vt Deum arguat, exprobet in-
iustitiam, mendacium, quippe quod con-
tra pacta, iustum, integrum, pium homi-
nem affligi pateretur. Iehoua vocula vna
hūc vermiculum elusit: auditoq; , regerit
tantum. Agedum, igitur, ô Iobe, si mearū
actionum à me rationem exposcis, dic, a-
ge, qua ratione mundum istum condide-
rim, vbi terrarum tunc esses, quid ageres?
Terræ mihi fundamenta ostende. Ocea-
ni mihi matricem producat: tunc me in ius
voces licet. Silet, affectis adstat auribus,
genua flectit, in faciem procidit, suaq; cō-
sternatione cōdocefactos nos admonet,
nihil intra nos esse aut extra, vel reculæ
capax,

capax, non modò diuinæ, sed ne humane quidem, & nobis familiaris.

Nunc agè, historiā indagemus: quūq; in veritatem sacrorum codicum vnanimis consentiamus omnes, iure igitur mācipi, & vindiciarum exinde agamus. Constat priores duas Scripturæ partes sub duobus diuersis tēporibus, Decalogi diploidē dico sub Lege rigoris, & Oratorem Dominicā sex articulis comprehensam sub Lege gratiæ, illam quidem diuinæ iustitiæ ostentatricem, alteram gratiæ exhibitricem, clarè & visibiliter sacrosancto Dei ore fuisse pronuntiatas. An' non id satis? Quis autè eò audaciæ prorupisset, non dico ex vniuersa hominum multitudine, sed ne inter sanctos quidem Dei viros, vt illas auctoritate sua vellet sancire? Etiam si taceret hoc historia, ipsius Legis, & precationis substantia talis est, vt nemo à Deo secundus illarum auctor esse potuerit.

Vt enim conueniant omnes omnium hominum mētes, aut prohibitionibus Legis addituræ, aut in articulis precationis defectū aliquē notaturæ, hoc illis *ad uia-*

est. Decem verborū complexu omnia mundi peccata continentur: sex verborū ambitu, vota omnia, (apud se se expendat vnusquisq;) *τεκμήριον* certē diuini, non humani operis. Maius autem à minore auctoritatem nō sumit: estq; partis ac totius ratio analogā: ex solo huius aulæ volumine totius contextus iudiciū est. Quod autem præter ea quæ dicta sunt, recepta in Ecclesiā interpretatio vera nō semper existat, patet ex Matth. 15. Marc. 7. vbi Dominus euidenter Scribis & Pharisæis falsam eorum interpretationē & traditionem ostendit.

Omniñō, recta ratio si quæritur, quæ species hæc ratiunculæ homines, qui seipsos infirmiores agnoscunt, quā vt suæ sint salutis auctores, satis virium habere ad eos libros auctorandos, in quibus salutis media continētur. Ergōne imperitorum de scientia summū fuerit arbitriū: ergōne cæci lucis principia peruestigauerint: Nihil istuc coloris habet. Obiicitur, non homines iudicare, sed Spiritum sanctum, qui prout amanuensiu & præconū illorum diuinissimorū manus, linguasq; tetigit,

tetigit: sic etiam Doctorum Ecclesiæ iudicia ad sua ipsius scripta interpretanda dirigat. Secus est: historia rursus cōsulatur: Deus semel loquutus est Legem suā pronuntiando, nec amplius: quicquid sequutum est, huius Legis commentatio fuit & interpretatio. Quid Legem interpretari dico; per ipsissimā Legem. Manebat semper codex authenticus, cui nihil addi poterat, nihil detrahi. Quanquam verò nōdum impleto salutari mysterio, necesse foret inter Legem & Euangelium, inter Mosē & Christum, à Deo frequētes internuntios subinde mitti, compluresque Prophetas suscitari, qui infidā hanc gentem in promissorum veritate confirmarent, nemo tamen à Mose inuētus est, qui aliquid ordinaret: qui populum, hoc vel illud facere iuberet, sed omnes vnanimiter tantum illud dixerunt: Legem & præscripta vobis à Deo per Mosē custodite. Idem in Euāgelio: Semel Deus per internuntios suos loquutus est, voluntatē suā patefecit, Spiritum dedit imperij & mandati, quē illicò remouit, posterisq; vnum obedientiæ Spiritum reliquit: nouerat scilicet

scilicet improbissimum hominis geniū
p̄bissumē. Quid? si quotidie fuisset inue-
niendi, decurtandi, laxandi cōcessa liber-
tas, proh! hominum fidem! quāta, quā
multa hāreseon mōstra peperisset illa li-
centia, quum etiamnum hodie circumscri-
ptis nobis verbo scripto cancellis, non ta-
men ab eius deprauatione mentes illo-
tas abstinuerimus, & glossemata recla-
māte cōtextu inducere p̄sumpserimus?

Quando nō obscure hodie vetera pro-
bra in nos contorta retractamus, quæri-
tur à nobis, quæ fuerit igitur Ecclesie, prio-
ris illius p̄sertim & purioris auctori-
tas, quasi verò illam pessundatam & pe-
nitus extinctam tunc fuisse velimus. Dixi-
iam pro cōcessa mihi temporis angustia,
quatenus protendatur Pastorum Aposto-
lis succedentium potestas: dignus vindi-
ce nodus: maiore certè designato ad tam
arduam quæstionem opus esset. En tibi
tamen, ad salutare codices quod attinet,
quid fecerit Ecclesia.

Eleazarus, Phineas, & eorum ἀρχιερωται,
testes fuerant oculati miraculorum per
Mosen editorum, quæ homo, nisi ἐν θεοις,
edere

edere non potuisset. Ipsi *αὐτοὶ* testifica-
 ti sunt, quorū recepto testimonio simul
 etiam recepit Ecclesia diuini illius amasij
 scripta, Spiritus interiore afflatu & vi oc-
 culta veritatis cōdocefacta, certa q; de il-
 lorū salutifera veritate: maximè verò fre-
 ta miraculosis tanti illius Herois facino-
 ribus, qui quum ea patrasset, quę humanā
 fidem superarent, nihil nisi *θεόμνησιν* in
 codices referre potuit. Ab eo tēpore Do-
 minus suos mittens prophetās, in eorum
 sermonibus & scriptis eosdem, similesq;
 entusiasmos continuauit. Eandem do-
 cētrinam docēt: pleni sunt eādē verissi-
 morum vaticiniorum serie, notā certissi-
 mā eiusdem Spiritus manum & linguam
 impellentis: ornat adhuc sanctos illos ho-
 mines excellentissimis dotibus, grandi-
 bus & miraculosis effectis facit Illustres:
 Testis est illius temporis Ecclesia: testis
 posthuma, ijsdem exterioribus & intrin-
 secis instructa *σημείοις*, eorum Prophetias
 & scripta pro authenticis amplectitur.
 Deniq; Dominus ipse incarnatus loqui-
 tur, docet, fidei suis amanuēsis suos de
 Euangelio libros dictat: quod viderunt
 magni

magni isti viri, quod audierūt à magistro, testatur, & in historia sua Prophetiarum in libro Moſis inchoatarum, & in libris omnibus prophetis continuatarū cōplementum pertexunt: lucet in ijs euidentissima veritatis series: quod nonniſi ab ab vno eodēq; Spiritu proficiſci potuit: ſancti illi homines ſingularibus Domini ſui chariſmatis, ſcientijs extraordinarijs, inauditis miraculis clareſcunt: Eccleſia cōſua, vt vidit, ſic teſtata eſt: ſcripta q; illa, tanquā veritatis & auctōritatis pleniffima recepit.

Illā igitur Eccleſia verum potuit à falſo dignoſcere: dicere potuit, Hęc epiſtola eſt Pauli, illa nequaquam: non tamen eiufdē illius Eccleſiæ auctōritate verum eſt verum, hęc vel illa Pauli epiſtola verā doctrinam continet: huius rei vnicū *κρίσιον* eſt ſanctus Spiritus. Regis Adminiſtri, Curiæ, Prætores prouinciales, eius quidem diplomata recipiunt, ſigillum & annulum recognoſcunt, rata habēt, promulgant: non autem ordinant, non componunt, non obſignāt, non ſigillant: interpretari licet, non autem noui aut contrarij

trarij quicquam adijcere. Norunt aurifices aurum à cupro distinguere: non autem aurum idcirco conficiūt, nec possunt argentum aut plumbum admixtum vel adiectum in aurum vi mixturæ aut additamenti conuertere.

Attamen, quum priuatus tantum homo spectatur, nō debeo ego librum eius aut dogma recipere, nisi prius in Ecclesia receptum videro: non debet enim priuatus anteire: sed stare illū Ecclesiæ cōsensu par est. Quoties autem in ipso Ecclesiæ sinu inter ipsos Pastores aliquid ortum est controuersiæ, tunc ad codicem recurrendum, ad codicis iudicium prouocandum est. Atq; hæc nuda, veraq; est huius argumenti intelligentia.

Hoc posito fundamento, dum considero quid nostræ sit fidei, dico amplius, causam non esse, cur nomen hæreticorū nobis tribuatur. Hæreticus propriè loquendo is est, qui selectam aliquam opinionem mordicū tenet & asseueranter proficitur, non autē ille, qui alterius sententiam aut negat, aut in controuersiam vocat. Quod si ita est, nobis iam sit in iur

ria, dū hæc dedecoris nota inūritur, quū
nihil verū affirmemus, quod vnā nobis-
cum totus Christianismus verum nō af-
firmet. Appello eorum ipsorū conscien-
tiam, à quibus sic denominamur. Cuius
notæ nulla certè vnquā hæretici doctri-
na fuit inuenta. Pro parte igitur affirmā-
te, vacamus errore. Pro negante, nobis e-
tiam illud exprobrari non potest, vllum
vnquam à nobis diuinæ legis mādatum,
vllum Scripturæ contextum, vllum fidei
articulum abnegatum. Quod enim ad o-
rationem pro mortuis, ad Diuorum in-
uocationem, ad meritorum & Purgato-
rij opinionem attinet, si negamus, nullū
tamen expressum contextum negamus,
nullum expressum mandatum repudia-
mus: notum est, istis opinionibus nullū
positum esse præceptum, nullum con-
textum suffragari: & illarū assertores ar-
gumenta sua inde per scripturæ quasdam
inductiones, aut antiquitatis exēpla, aut
traditionis regulas, detorquere. Quare
iam nobis hac in parte fit iniuria.

Expecto in promptu respōsum, negari
igitur à nobis contextum, & ipsissima
verba,

verba, καὶ τὸ πρὸς τὸν in sacro Eucharistiæ mysterio. Maior hæc quæstio, quàm vt tam breuib. spatiis circumscribi possit. hoc tantum dicam: Verba non negamus, interpretationē, quæ verbis astruitur, pnegamus: Hæ sunt duæ ex aduerso sententiæ: accedat purum ab omni affectu iudiciū. Dicit Dominus: *Hoc est corpus meum: Hic est sanguis meus.* Adhæc mandatū adiungitur: *Quotiescunq. conueneritis, hoc facite in mei commemorationem.* Hanc igitur vtrique actionem in Domini memoriam celebramus: celebrantes cōfitemur vim, efficaciam & sanctitatem alij quidem, sacramenti, alij verò, Sacrificij. Sed ecce discrimen. Dicunt Catholici Romani post sacrorum verborum prolationem, panē in carnem, vinum in sanguinem transformari: In speciebus panis & vini sic commutatis, sacrum Domini Corpus quantum è cruce pependit, inueniri, quod cœlo delapsum oraliter manducant & corporaliter dentibus corporeis frangant, sed in spirituale alimētum. Nos dicimus, sumentes panem & vinum signa visibilia, quæ signa non forent, nisi aliquid signifi-

ficarent, signa sacramentum non compositura, nisi signa essent, signa, quæ simul signa, & res signatæ esse non possunt, ea (inquam) manibus sumendo, dentibusq; corporalibus manducando, nos fide & spiritualiter verum & viuum panem qui de cælo descendit, manducare, verum corpus, & verum sanguinem Domini in spiritualem alimoniam participare.

Si hæc hæresis est, hæreticus est certe Tertullianus, quum dicit, Hoc est corpus meum, id est, figura corporis mei: est & Augustinus dicens, Crede, & manducaſti. Si autem hæc maxima est controuersarum quæſtionum, illam liberè profitebor: mihi que ausim confidenter polliceri, si datur vnquam sancti & liberi Concilij facultas, Spiritum Dei sine dubio, quid credi velit, esse pronuntiaturum: eò nos æquum est vota omnia nostra cõuertere. Vtunque sit, assero, iuxta hanc regulam, nobis illud liquidò demonstrari oportere, aut, quicquid hodie in Ecclesiam introducitur, verbo Dei cõcordare, aut, ab Apostolorum sæculo, Ecclesiã ijs tẽporis progressu addere, vel detrahre potuisse. Quod si
ita

ita est, fateor nos hæreticos, nisi nosmetipsi vltro submittamus. Sin autem, huius axiomatis constantissima est veritas, Spiritus sancti, & hagiographorum à diuinis amanuësis exceptorum auctoritatem Ecclesiæ visibili adhuc in terris militanti præponderare: non licere hominibus salutiferos codices emendare, imò ne ijs quidem addere: quòd si & digito & *an-*
psiæ monstrauerimus, multa quæ hodie plausibiliter recepta sunt, non solum additamenta esse, verum etiã contraria verbo diuino dogmata, odiosum illud nomen nobis immerëtibus imponitur hoc solo nomine, q̃ Reformationē petamus.

Hæc sunt, quæ ex Theologicis canonibus colligere potui, vt ijs responderē, qui nos inauditos illicò, vt hæreticos dānant, nisi Religionem mutemus: & qui volunt, Regem, ni faciat, iram diuinam regno suo accersere. De his quæ dico sincere & candidè iudicent, quemadmodum sincere, candidèq; scribo: & vnū saltem experientur, plus posse in hoc negotio rationem, quàm vim: amicè conferendo & audiendo, non autem altercādo & ad manus veniēdo

niendo veritatem inuiciri, Regemq; regia hac via ductum, millies facilius possit eò, vnde egressus dicitur, regredi, quam si in perniciem eius totum regnum ad rebellionem, perduellionemq; sollicitetur, aut si Romani Pontifices totam Europam in arma concitent, eum vt districto mucrone conuertant.

Quòd autem ad politicas rationes attinget, ob quas culpatur, quòd Catholicà Apostolicà, Romanam Religionem nondum sit professus, de ijs quid dicturus sim, nescio. Si hominibus forsitan Atheis, licuit in consilio Principi dando de rebus ad salutem pertinentibus humana & profana sacris miscere, non mihi videor salua conscientia, illis vt respondeam, idem facere debere. Est præterea in eorù discursibus tanta debilitas & vanitas, vt aduersus apud aculeos clypeum septemplex aptare vellet sit indecorum. Iam antehac explicui, quæ sint maxime, firmissimæq; causæ, propter quas belli isti commentatores Regi nostro aut casum aut conseruationem vaticinantur, si non tam solennem actionem maturet aut retardet: omnes certè speciosæ
ratiun-

ratiunculæ omnes ad Huguonottū con-
 clamandum appositissimæ, omnes baiu-
 lis & calonibus, omnes maxime furiosis-
 simæ, vilissimæq; principatus parti plau-
 sibles, omnes deniq; ad status subuersio-
 nē flagrante præsertim cōtrouersia com-
 probandam aptissimæ: sed omnes tandē
 cō, tanquam ad scopum vnicū colliman-
 tes, vt Rex apud hostes pessimē audiat: a-
 pud nos omnium Galliæ calamitatum
 reus peragatur. Ad pueros igitur relego, à
 quibus responsū ferant. Neq; enim di-
 gna, mi luste, tua seueritate mea foret re-
 futatio. Nimiū certē nosti, Reges, donec
 spirant, ad ea quæ vitæ & saluti conferunt,
 adspirare: sed mortuos securos esse, an
 Sandionysium an Clerym eorum funus
 efferatur: isti tamē inter præcipua firma-
 menta gerras illas suas numerant, quæ ad
 nostri huius conuersionē viam muniant.
 Ad vnū exurgam, putā, si modò mihi im-
 perare id possum, vt patientiæ meæ fræna
 iniiciam: atq; ad id quidem verbo tātum
 respondebo. Regi fidem obstringunt, si
 fiat Catholicus, hostibus ansam bellige-
 randi prærepturum esse, simulq; cunctas

Galliæ ciuitates sese illi dedituras. Hic triplici catena victus haud scio an saniorē mentem, iudicium, rationem, patientiā sim retenturus, si patiētem velim aurem non rationi, sed rancidæ fabulæ commodare, quæ non solum falsitatis plenissima est (vah! quā prætēxtu non caret, qui regnandi causa armatur!) sed etiā sōphismatis, sceleris, proditiōis. Quid cogitantes hunc hostium prætēxtū admittimus? quibūsnam (quæso) fit grauior iniuria, istisne hominibus, quibus perplacet suas hoc pacto actiones esse comprobatas, an Regi, in quē, simulatis blanditijs, crimen omne belli ciuilis conijcitur? Perinde est mihi, ac si etiā dicas, ô Antichristiane scriba, Quod recusas, ô Rex, fieri Catholicus, in causa es, cur iustē arma capiant hostes, & cur iustē in Regnum tuum vindicet Deus. Est ne adhuc igitur quispiam credulus, qui sibi persuadeat causam Religionis eandem quoq; belli huius nostri ciuilis esse? Ah! obsecro, id si hactenus credidistis, ô boni, cōtra tot nostras verissimas obtestationes ab ineunte bello, & postea factas, cædes illa saltē nefaria Regis monachi

nachi (det veniam verbo serenissima (ô Rex) tua maiestas) Regis superstitiosi, Regis hæreticorum, vt tunc vocitabantur, cruore rubentis adhuc & commaculati, exēplo sit vobis, quàm minimæ futurus esset apud plebē fidei & auctoritatis Catholicus neophytus, Catholicus quadragenarius, gladio & pugione conuersus, professus ad has cōminationes, nunquā antē Regem fore, quàm habitum, quem vocāt, sumpserit, Religiosus, qui iam obaudiat de abiectō (vt gallico prouerbio dicitur) in vrticas cucullo, qui relapsus, qui impœnitens, qui excōmunicatus, qui aposynagogus nominetur. O' insaniam! admittantur hæ rationes! sed quibus locis, bone Deus, dicuntur? adhuc ne recipiuntur? Quisquis ille es Commentationis istius auctor, res nostras non ita penitus ignoras, quin libros Lutetiæ & alibi ante annū excufos, iam perlegeris, in quibus fuse ostēditur, vt maxime tunc temporis Rex Catholicus fieri in animū induxisset, serius id futurum, iam admissibilem non esse: oportuisse primò omnium diuturno & acerbo bello ijs qui reforma-

tiorem Religionem tueri se dicūt, illato, zelotas Catholicos de conuersionis suæ synceritate confirmasse, certioreiq; reddidisse. Quemadmodū sanè non dubito, quā hęc prima sit petitio, vt professionē suam mutet: altera, vt bellū Huguonotis inferat. Neq; huius maior aliqua habenda ratio, quā præcessoris habita sit, videtur, qui anno 1585. super hac controuersia ad loricam induendam compulsus est. Inter eos Rex nequit esse Catholicus, qui totum suum Regnum ad hæreticum occidendū, & extirpandū, non periclitetur. Hęc illa fuit in defunctū querela, quòd verus & zelatus non esset Catholicus: hoc pacto consciētiam istius æternū suspectam habebūt: hęc enim vnica est inter eos boni zeli nota.

Vestris illis affeclis reliquos vestros, ô Capnopolæ famusculos asseruate. Cum viris, non cum pueris, qui ostragalibus decipiantur, vobis negotiū est. Quæ sint Galliæ factiones, & quisnam ex hostibus zeli tantū cestro moueantur, notius nobis est, quā vobis: cunctæ vrbes nobis notæ sunt, exploratissimus earū genius, studiū, facul-

facultas: & si esset res adiaphora atq; vulgaris Religionis immutatio, alijs certè pignoribus opus esset, quàm futilibus vestris sermunculis, ad Regem in irreparabilem lapsum impellendum.

Obsecro te, Iuste, omnesq; qui ista legent, vt bona cum venia liceat, hîc compendium quærere, omnesq; illas humani calculi ratiunculas silentio præterire, in re præsertim tam necessaria, vbi agitur vita & salus sempiterna. Testor de industria sexcentas stylo meo hæere validissimas quidem illas & consideratione dignissimas rationes, & quæ potuerint nō nisi iustissimè Regem ab innouatione Religionis inducēda, maximè quidem ea forma quæ hodie desideratur à plerisq;, prohibere. Equidē minimè vnus illas pernouit: videt tota Gallia: videt etiam tristissimos casus tumultuariam istam & violentam immutationem indubitātè sequuturos. Ideò prætermitto, indignabundus etiam, couisq; me erupisse, vt vel os soluerim. Enimuerò iudicabis eò tantum pertinere meam istam digressiunculā, vt historiographos istos ciuiles ludos faciā, qui au-

reum

reum verbū dixisse, & *μυσήριον μυσήριον* dicitur se respexisse putant, si exclamauerint, Per te stat vnum, ô Rex, quin pacatē impes: si enim vel semel missificare animum induceres, omnes inimici tibi ad genua prociderent. Is non sum, nec adsum, illi vt dicā, bene an secus faciat, si fecerit: doctorum est: sed si hoc regnandi causa consilium datis, agite ergo, id ne frustra fiet, vt hoc etiam verbum effutiam. O vos, nō veri sed verisimilis cōsultores! Quid ergo? an excidit vobis memoriā Rex defunctus: an vobis toties idē erit inculcandū?

Vela, iuste, contrahamus: nunquam enim finis esset: sed concede primū aduersarijs nostris scrupulum vt eximam, quem maximè obtendūt, & in cuius vmbra, nostrū non pauci volunt delitescere. Hæc enim videtur insanix illorum sacra (vt dicitur) Anchora. Dum igitur animaduertunt tam veris argumentis falsissimum hunc illis prætextum eripi, exemploq; functi Regis demonstrari, huius nostri conscientix respectum & considerationem perparum illos tangere, ad aliud extremum prorumpunt, & bellum se gerere

rere causantur tuendæ tantum causa Religionis: non quod adhuc in eos persecutio instruatur, non quod illorum animis vis inferatur: sed in posterum sibi illud metuunt, ne Rex hæreticus fidem suam in Regno constabiliat extirpata vera Religione: & ecce tunc Catholicus Anglus ab heræ suæ exemplo ad raucim usque argutando debacchatur.

Hæc certè optima pars illarum *maximas* pessimè tamen clauata. Dicunt Dialectici, similitudines omnes claudicare: hæc ne tibi iam quidem sanam habet.

Henricus VIII. Angliæ rex decem iam annos in honore & pace regnauerat, regnumque suum habebat totum ad obedientiam compositum. Illius memoriæ toto orbe Christiano maiore, quam 1200. ante annis (ut nemo nescit) erant in pretio & dignitate literarum & scientiarum studia. Illius memoriæ, Lutheri & aliorum expostulationes de corruptelis in Ecclesiâ introductis, maximeque de immoderata Pontificum auctoritate, hominum aures ita perculserunt, ut in ipsius regno æquæ ac alibi, complures inuenirentur, qui
Refor.

Reformationē & peterent & expeterent.
Tunc ingens casus accidit. Hic Rex, ma-
gnus alioqui Princeps, vt fuit id xui ma-
gnorum Heroum ferè omnibus in orbis
terræ partibus ferax, impensè mulierofus
fuit. Adueniens ad Coronā suadetur Ar-
ragoniam filiam in matrimonium du-
cere, quam frater natus maximus vxorem
habuisset, sed integram (vt ferebatur) re-
liquisset, à morbo repētino ipsissima nu-
ptiarum nocte correptus. Cōsultò fecit,
vt regnū fœdere firmaret. Sed paulò post
vxoris satias illum cepit. Quum tamen in
impetrāda matrimonij illius permissio-
ne satis laborasset, illi planè interdicta est
repudij relaxatio: nec eo contentus Pon-
tifex, ipsiusque Legatus, quòd priuata id
auctoritate fecisset, damnat. Nouo quo-
dā amore iam tenebatur: nec non popu-
lus ipse Hispanicam istam affinitatē, quæ
præsertim incestuosa ferebatur, abhorre-
re cœperat: eratq; iam Pontifici, qui hoc
subiectū arriperet illius pessimè tractan-
di, factus offensior. Hoc malum quum in
id tempus incideret, quo Pontificum ty-
rannis conclamabatur, facile fuit Regi
persua-

persuadere iugum illorum excutere, doctrināq; vniuersali, & Catholica contentum esse: in ditione autem sua politiam Ecclesiasticam, & peculiarem ordinem, qui ab illo tantum penderet, instituere. Theorema certè, cui probādo haud magna inest difficultas: & à cuius veritate priuilegia & immunitates Ecclesiæ Gallicanæ haud multum recedūt. Rex igitur, populū (vt dixi) sui obseruantissimū quum haberet, simulq; offensum videret corruptelis in Ecclesiā receptis, Episcopis suis Reformationem proponendam curauit: à quibus recepta est, Clerusq; toto cum Regno, Romanensium Episcoporum spiritali iuxta & temporali iugo liberatus. Cogitent id seriò Pontifices nostri, si volunt: fortassè in excubijs sumus simillimæ apud nos liberationis, nisi aliter nos tractauerint. Qui autem Anglicani status notitiam habent, sciunt popularem ordinem viribus superare: primariosq; ordinis Equestris & Cleri minimi errati supplicium carnificis manibus, quum ita res postulat, subire. Qui rerum humanarum idonei sunt iudices, sciūt omnium ordinum,

num, popularem esse rerum nouarum
capacissimum. Facile fuit ergo dicto Re-
gi iampridem populum ad obsequium
comparatum habenti, populo id persua-
dere, in quod ante Regem sponte iam in-
clinaret: & credo equidē, si anno 60. Gal-
lia Regem ita animatum nacta esset, non
futurū illi difficile fuisse in eam partem
populum suū conuertere. Quoties enim
maximus numerus in rem aliquam con-
sensit, facilis est reliquorum in eundem
consensum pertractio. Hodie verò, alte-
ram comparationis partem inducentes,
expendamus parumper, idēne nostra
in Gallia locū posset inuenire. Dico neq;
hīc nec vbiuis terrarum, non primū as-
sentiente, cupiente, desiderante plebe, fie-
ri posse vt Princeps aliquam in cultu di-
uino mutationem inuehat. Si quid noui
cupit Rex in Regnum suum inducere, aut
voluntate id obtineat, aut vi, necesse est.
Voluntate quidē, aut exemplo, aut per-
suasione. De exemplo, quid? annon olim
in Ecclesia Principes extiterunt Arriani,
Nouatiani, Relapsi, Pagani, Apostataz,
quorum exempla eius puritatē minimē
tamen

tamen labefactauerunt: Sacrum hoc corpus, donec Spiritus sancti veritatem ducem & Cynosuram habebit, nullius prauis exempli, nullius falsæ persuasionis capax est. Ostētet mundana omnia Regna (quantum volet) Satanās: nō idcirco Dei filius ex pinnaculo tēpli sedeorsum precipitaturus est. Ne nos iste metus perturbet. Meminerimus autē dicti Gamalielis: Si hæc nouitas (non enim est huius tēporis isthæc odiosa veritatis cognominatio) à Deo est, non dissipabitis vos, qui homines estis: si aliunde, à semetipsa dissoluetur.

De vi autem videamus, quam possit Rex optimam methodum sequi. Oportet primū omnium vt nobilissimas omnes Gallix vrbes in potestatem suā reducat, suarq; professionis Euangelicæ hominibus compleat. Bene, posset illud durante adhuc bello cōsequi. Vi enim si expugnauerit, quos volet, intrudet: nihilo tamen minus exterarum gentium auxilijs opus erit: nō enim Hugo nottorum satis in Gallia, qui Lutetiam solam impleant. Adhæc à Catholicis non minus

N quàm

quàm ab alijs stipatur & adiuvatur. Num
ex singulis vrbibus, quas expugnauerit,
Præsidem & præsidium Huguonoticum
deliget? Quid adhæc Catholici dicerent?
Fieri non potest. quomodo autem se ge-
rat hac in parte, minimè est obscurum. E-
contrà, ponamus pacem esse, quì posset
in omnibus illis maioribus præsidium lo-
care? num illarum aliqua reciperet? Co-
gantur verò: quid? an minus priuilegij
habeant quàm Rupella? Ἀδυνάτου, ab-
furdū: ac sanè vrbibus, quæ ciuibz abun-
dent obsequiosis, alio præsidio non est o-
pus, nisi cerdonum, qui portæ superiorē
partem conduxerint. Hæc de populo.

Dicamus de Nobilitate: quæ ratio ini-
ri poterit ad cogendas tres Nobilium my-
riadas, omnes Principes, omnes Regni
proceres, omnes præsertim insignioris
notæ magnates? quibus auxilijs? vbi co-
mitia habebuntur? quis in hanc rem Re-
gi adfuturus est? De Clero autem: donec
stabit integer & incorruptus cū Equestribz,
tū Popularis ordo, dum munitissima
illa loca erunt ἀνάλωστα, Ecclesiā quis vr-
gebit? Clerum quis vi coget? Ministri (si
Deo

Deo placet) Rupellani & Bergeracenses,
q Cardinales, Episcopos, Archiepiscopos
Geneuam citaturi sunt. Luditis hypocri-
ta, quum illis hunc metum vultis incute-
re: cogitate serio vos illud credere, & im-
pense metuere.

Iudicauerint etiam Macci & Buccones,
si datur ad horæ quadrantem cogitandi
spatium, id quod dico verissimū esse: sed
purgatæ auris esse oportet, qui velit ima-
ginarij huius terriculamēti artificium di-
gnoscere. Verum est vetus illud Gallicū,
Nihil compendiosius est, quàm aqua tur-
bida piscari. Vidi homines nunquā quie-
tos, nisi quum inquieti sunt maximè, qui
atros & infaustos de industria tabella-
rios conducunt: qui faces admovent, vt
ad Lymphā concurratur. Quid faceret tu-
multuosus sublata tumultuatiōe? Quid
iuris habuisset Clericus in Bastilla, sine
sua illa seditione? Vnde trecenta aureo-
rum millia, nisi ex hoc fonte, corrasisset?
Quum abest malum, adesse, aut reducturū
esse confingendum est: nisi occiditur, in-
cenditur, cædes, incendia minitari saltem
oportet. Breuiter caueatur illud, ne pacis

& ordinis gustus vllus ingenijs hominū
præbeatur: caueatur summè incendi re-
stinctio. Multò enim instaurare, quàm fo-
uere incendium difficilius est. Et ecce no-
stra vta acta Deus absoluerit (Deo sit laus:)
quum contrà post busta, post tormenta,
post lanienas, vix nobis gladij præcinctio
persuaderi posset: isti iam ante commi-
nationem destrinxerunt.

Attamē his positis (facere nō possum,
quin & hāc quoq; *παρρησία* mihi permit-
tam: sermo enim sermonem trahit) Etiā-
si Rex inuisus, innominatus, inauditus
hereticus, apostata, aposynagogus decla-
ratus esset: etiam si peior adhuc esset: etiā si
persecutor: dicite mihi vos, Hierophanta
Cleri primarij, num tametsi illa omnia
concurrant (nihil autem istorum hīc ani-
maduertitis) liceat vobis Regni incapacē
declarare: proferte auctoritatem, præscri-
ptum, exemplum: dicite mihi, sit ne sub-
ditis integrū hodie ordinem illū à Deo,
patrum & auorum nostrorum consensu,
tot annorum serie in hoc Regno sancitū
& roboratum inuertere? Dicite mihi, nū
Petrus & Paulus conferendi seu auferēdi
regna

regna & principatus ius sibi aliquando v-
 furparint: num disciplina Christiana, nū
 censuræ Ecclesiasticæ potestatem suā vl-
 tra communionis corporis Dominici fi-
 nes extenderint? Num priuato excōmu-
 nicationes bona sua vnquam proscripse-
 rint, quomodo igitur Regi suum regnū?
 Dicite adhuc mihi, Quorsum abibit pro-
 nūtiatum illud filij Dei: Meum Regnum
 non est hinc? Quorsum dixerit, Reddite
 Cæsari quæ sunt Cæsaris: quorsum disci-
 pulo succensuerit, qui aduersus politicū
 magistratum gladium strinxisset, expro-
 brans ei, non illum animaduertere, si vo-
 luisset, etiam nictu oculi Angelicas legio-
 nes ad pedes præsto affore? quorsum ille
 ipse *Ἰσακωρως*, maximorum Maximus,
 Caput Ecclesiæ suæ, potentia, gloria, ro-
 bore instructissimus Ethnici iudicium, si-
 ne prouocatione, sine defensione, subie-
 rit: vos autem, culices, vos vermiculi ter-
 rigenæ, contra exemplum & prohibitio-
 nem Filij Iehouæ Regna inuertere moli-
 mini, coronas & diademata decernitis,
 Reges vestros occiditis, trucidatis: in eo-
 rum memoriam maledicta & Diras euo-

mitis: hæredes eorum & successores expellitis? Vestrum est hæreticorum nomen: nihil ad nos. Neq; enim scripturarum auctoritas, neq; purioris illius, neq; nostrorum temporum Ecclesiæ exemplum, vobis illud suggerit.

Vobis tamen ignoscendum, qui propter hæresin Regem hunc regno indignū pronūtiatis. Iniquiores in Antecessorem Regem, etiam leuiori de causa fuistis, in quem tamen nulla subesset suspicio. Qui extremam aleam semel iacere volunt, non vnam *περίφασιν* arripiunt.

Dicam tamen, si Regnum hoc nostrū Electiuum foret, meaq; partes essent, in media concione populis Regem suadendi, non certē Atheum, non vitiosum, non hæreticum, non Turcam, non Iudcū suaderem. Sed quum diuina dispensatione nascitur qualiscūq; anathema esto, qui quis Dei ordinationem inuertit. Quis scis, infelix, qua fini Deus immittat? vis igitur diuinum iudicium anteuertere? Inter tot Iudæ & Israelis Reges vix duos pios populo suo largiri visum est. Quis scis utrū *δίστασιν* aliquē Deus immittat ad fidem, ad

con-

constantiam Ecclesię explorandam, ad eandem Martyrũ cineribus & sanguine propagandam, prosperandam: Non contineo me: Non istud ne timeatis, ô Ecclesiastici. Non æquum vos adhuc persecutionis honorem, infallibilẽ veritatis notam, nobis præripere. Dammati semper, nunquam persecutionem passi sunt hæretici. Nullius res exempli. Causa verò licet martyrem faciat, non pœna, nũquam tamen tulit Deus hanc sacrã victorię lauream, hoc honoris insigne hæretico capiti esse ornamento: sin verò supplicia & pœnas hæreticis aliquãdo permisit, nunquã tamen in ijs enituit hilaris illa cõstantia, gloriosum illud gaudium, cruciatuũ ille contẽptus, quo Martyres de aquarũ gurgitibus, de carceribus, de aëre, de flãmibus, singulis elementis in reos testesq; suę innocentię citatis, triumpharunt.

Deo visum aliter: non secundis rebus, non Principum gratia propagatur Ecclesia: splendet sub tyrannis: tormentorum vomer, vertitur: Regum huius sæculi face & stercore impinguatur: cineribus prosemnatur, sanguine & lachrymis irrigatur.

tur: vt Sole, flammis, vt rore, carnificina
vtitur. floret Autumno calamitatum: nec
nisi tribulationū hyeme fructus profert
suauissimos. Has notas cū vestro illo tot
annorum statu (quæso) conferte: tunc cō-
perietis, luxum vestrū, opulentiam, otiiū,
speciem mundanam, pompam, coronas,
thiaras, splendorem, auri vestri fulgorem,
lapillorum nitorem, tot diuitias tam o-
tiosè tanta copia vobis possessas, nihil cū
istò crucis stemmate commune habere:
vt certè, nisi alias notas habueritis, ferè di-
ci possit, Vos Dei Ecclesiam non esse.

Claudamus nunc tandem sermo-
nem: quumque morbi non sint rege-
ndi, nisi promātur remedia: agedum, salu-
tari consilio finiam. Hostes alloqui cesso:
scio enim alia designata mente agitare,
malorumq; nostrorum securos esse: allo-
quor eos ex numero nostro, qui bono ze-
lo ducti (fateor) Pacis & Religionis, optāt
quotidie Regem Catholicum fieri, hanc
vnam esse restituendo Gallia otio paci-
q; viam arbitantes.

Vultis tamen vos, qui in hac estis sen-
tia, qui in hoc saxum impingitis, opti-
ma

ma via insistere, licet sit certè optabilior Ecclesiæ totius reconciliatio, quàm vnus hominis conuersio, hanc quàm vobis modò rationem proponam, sequimini.

Tumultuantis populi nostri prætextū admittitis, qui suam inobedientiam Religionis larua induit: orationem eorum recipitis: verum esse putatis quod dicunt Regi, si missam vnā audierit, se ad pedes statim arma posituros. Esto sanè: reapse quid sit futurum, videamus. Certè enim commiseratione illud dignissimum, inter nos esse tam supina ingenia, quæ mutationem hanc postridie putent pacē esse allaturā, & per Regem stare credāt, quominus aureum sæculum postliminio reuertatur, & diuinus fauor ac benedictio Regnum hoc denuò respiciat: qui etiam mussitēt, muginentur, Chimæras & Tragelaphos tertiæ cuiusdam partis sibi fingant, quibus per phantasma Galliam totam implicent. Si ita est, ne tam multa dicite, plura præstate: nō hîc verborum, sed rerum & effectorum copia opus: firmissimis propositis, non deliberationibus: scriptis articulis, non postcænicis confa-

bulationibus: factis, non pactis inanibus. Ut politicus loquor: sic enim cogor facere, siue ut meum stylum captui vestro attemperem, & ostendam ex operis difficultate, vestram euanidam esse propositionem, siue quòd (quemadmodum antea sum testatus) non profiteor me quenquã Theologiam docere velle: discere, meum est.

Auctor igitur sum, à subditis ut primū initium faciatis (quod æquitas ipsa postulat) tum demum in Regem desinetis. Pulsum Catholicorum hostium nostrorum paulisper (quæso) tentate: animum explore, vos qui in eadē diuini cultus forma conuenitis, quibusq; tantum *περὶ μὲν* *ἡμετέρας* cōtrouersia est, quam defenditis vos, illi student conuellere. Date operam, ut D. Mænius, omnes partiariz vrbes, primarij de Clero, Equestriq; ordine qui illius signa sequuntur, spondeāt iam nunc per Legatos, communi publicoq; omniū consilio, synceram, veram, illibatam Regi obedientiam, quali antecessores suos venerati sunt, ea lege, ut Catholicā Apostolicā Romanā Religionem profiteatur: Dum se eò necessaria institutione
compa-

comparabit (iudicatis enim (opinor) nō
 eò posse primò impetu desilire, priusque
 ei, vbi errauerit, intelligendum esse: aliò-
 qui nulla humana consideratio, nullum
 satis amplum & diues Regnū esse potest,
 quod caput illud de salute aut exitio sem-
 piterno adiaphorum reddat:) dum (in-
 quam) à vobis instituetur (& fortè illum
 instituendo vosmetipsos instituetis) faci-
 te vt arma vnco pendeāt totā, quā late
 patet, Galliā: exteræ gentes abscedant, no-
 stris negotijs neutra ex parte se immi-
 sceant: nobis illa decidenda relinquunt.
 Dabitis, (opinor) primum hunc appa-
 ratum esse necessarium. Restinguendū est
 culinarium incendium camino, dum ap-
 paratur epulum, accensum, antequā con-
 uiuarum fiat accubitus. Ableganda prius
 à corpore febricula est, à vulnere gangre-
 na, quā quidquam attrectes. Dicere au-
 tem, periculum fore, ne interim inermes
 essent Ligarij, absurdū. Opportuna quō-
 dam fortassis hæc ratio fuit Hugonot-
 tis, qui Sebenos tantū tenebant: sed vr-
 bium præcipuarum dominis, ijsq; qui à
 Regis lateribus tot Proceres habent, qui
 suam

suam Religionem profiteantur, quorum fidei stare possint, nulla est metuendi occasio. nihil enim hoc tandē est aliud, quā imaginaria exarmatio. Propterea non continuo viribus potior Rex omnes illorum ciuitates ingreditur, non continuo pedibus manibusq; alligatis vires adimet. Stabūt semper pedibus, ad palinodiam, quando collibitum erit, redituri.

Posthāc Regē adite præmeditati, accincti, dictorum bene consēij: primum illi, pro status parte, vniuersum Gallix ad eius obedientiam consensum, ad pacē toto Regno stabiliēdam, repræsentate. Discrimen quod sit inter regni iam parti, pacati & tranquilli possessionem, & inter eiusdem per mille casus, labores & pericula conquisitionem, facite vt iudicij lima dijudicet. Duas tabellas pingite, hanc pacis, belli alteram: in illa quidem, otio florentem urbem, bonorum omnium diuitem, ædificijs superbam, gaudio & varijs voluptatibus delibutā, Regi magnificum & gloriosum aditum præparantem: in altera, ponite ob oculos obsidionem, ruinas, saxorum & corporum cadauera,

muros

muros arietum percussione hiantes:
 portas disiectis lapidū molibus amicis,
 inimicis imperuias: æquata solo palatia:
 incensa domorum fastigia, ferrum & san-
 guinem, violentiam infra & deprædationem:
 nolite adhæc insignia verborū schemata,
 quibus hoc subiectum est fecundissimū,
 prætermittere: nullum inutile fore
 mihi ipse persuaferim, & pro pace, pro otio,
 pro regni trāquillitate adductum iri
 in vestram sententiam nullo labore.

Secundò, vt eum priuatim optimæ
 Theologiæ capacem reddatis, de Catholicorum
 omnium Gallicorum cœtu (nō eorum tantū dico,
 qui sapientiores officium non sunt obli-
 ti, sed aduersariorū quoque, nequid omittatur)
 doctissimos quosq;, & doctrina ac moribus venerabiles
 seligite. Eum alloquantur, audiant: dicant
 saltem, quod Turcæ, quod Mahumetano dicturi
 essent: Homo allophyle, Deum ignoras, opinionem
 veritati contrariam tenes. Annon hoc est quod
 minimum sacræ regiæ maiestati debetur officium?
 Patietur, feret, sustinebit. Sed ferāt ipsi quoq;
 respōsum: ipse cum instituto-
 bus

ribus suis & *ὁμοιοδιδάκταις*, mansuetè rationem eorum quę tum docuerunt, tum didicerunt, reddere permittatur. Ipsi verò animositatem tollant, veritatem ex omnibus suis partibus integrā proponāt, vbi deceptus fuerit, quid verū celatus: qđ falsi fuerit edoctus. notum est enim non tulisse Spartam illam, quam colit, omnia vt sciat. Probè institutum per Dei nomen obtestentur, per sacra suę salutis, per tot calamitates, quarū causa in eius pertinaciam sit transferenda. facilem se, docibile præbeat, posito omni affectu aures aperiat, audiat. Nec dubitetis, eo loco, eo tempore, eo fine, tam solenni in cœtu, quā actioni illi Spiritus sanctus sit fauiturus, immò etiam, si ita opus est, ad miraculum vsque.

tentatis illis omnibus, contra diuitiatum, contra Spiritum sanctum, tatem palam est illum in certum, deieratum, pertinaxq; propositū impigisse puri cultus diuini reiiciendi, scopum eius esse, persequi Ecclesiam, nō conseruare, tunc plus licentię, plus venię si qua esse poterit, consilio subditorū habitura

habitura est: maior saltem vobis præbe-
bitur occasio illum vestræ miserię aucto-
rem appellandi. Sin contrā evidentissi-
mum erit, non alium sibi scopum pro-
posuisse, quàm Dei purè colendi, sectan-
dæ veritatis verbo præscriptæ, illi intelli-
gendæ & addiscendæ, patulas aures cum
corde semper præbuisse, adeoque ne de-
flectat, ne mundanum Regnum cœlesti
anteferat, ab incunabulis mille discrimi-
na suarum omnium dignitatum, orna-
mentorum, capitis denique subiisse: Sin
autem (quod proculdubio Deus in lucē
proferet) nigrum scelus hostium nostro-
rum, instar ferarum immanium, huius
Regni lateribus imminuentium, instar-
tium, nec antè defiturorum, quàm vitam
cum sanguine suxerint, patefcet: tunc se-
rò saltem verum à sophismate disce-
tur: tunc nostrorum temporum, & mun-

mitatū auctores, ad tribunum veni-
tur: vbi Gallia, quibus indil-
criminatè debeat. Vos autem, q
quod aliud remedium firm
situm inclinabit, despera

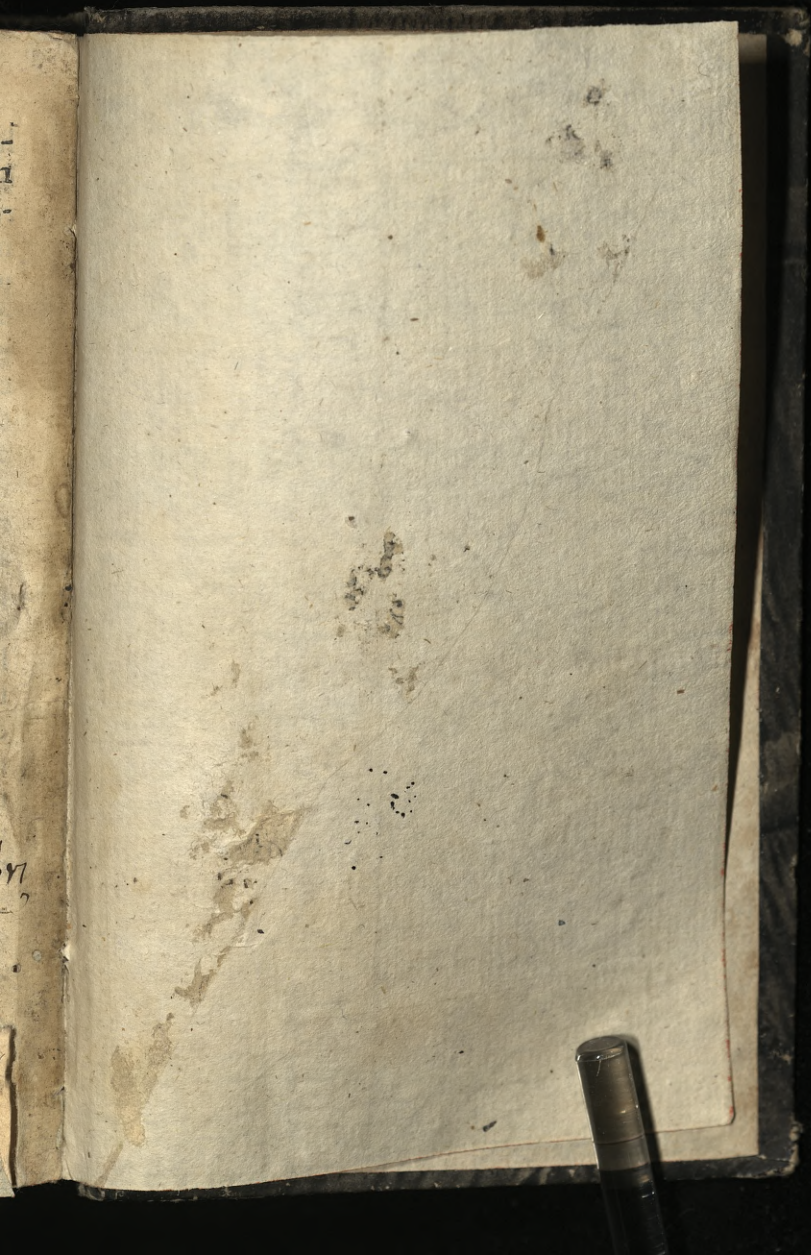
tribusq (fi

28 DISC. DE REB. GALL.
& r'ansuetudinis via, nobiscum iudica-
turi estis, huic imperio & regno exertant
Dei dextram incumbere, insignem a-
liquam (quantum prospicio) mu-
tationem iam iam in-
ducturam.

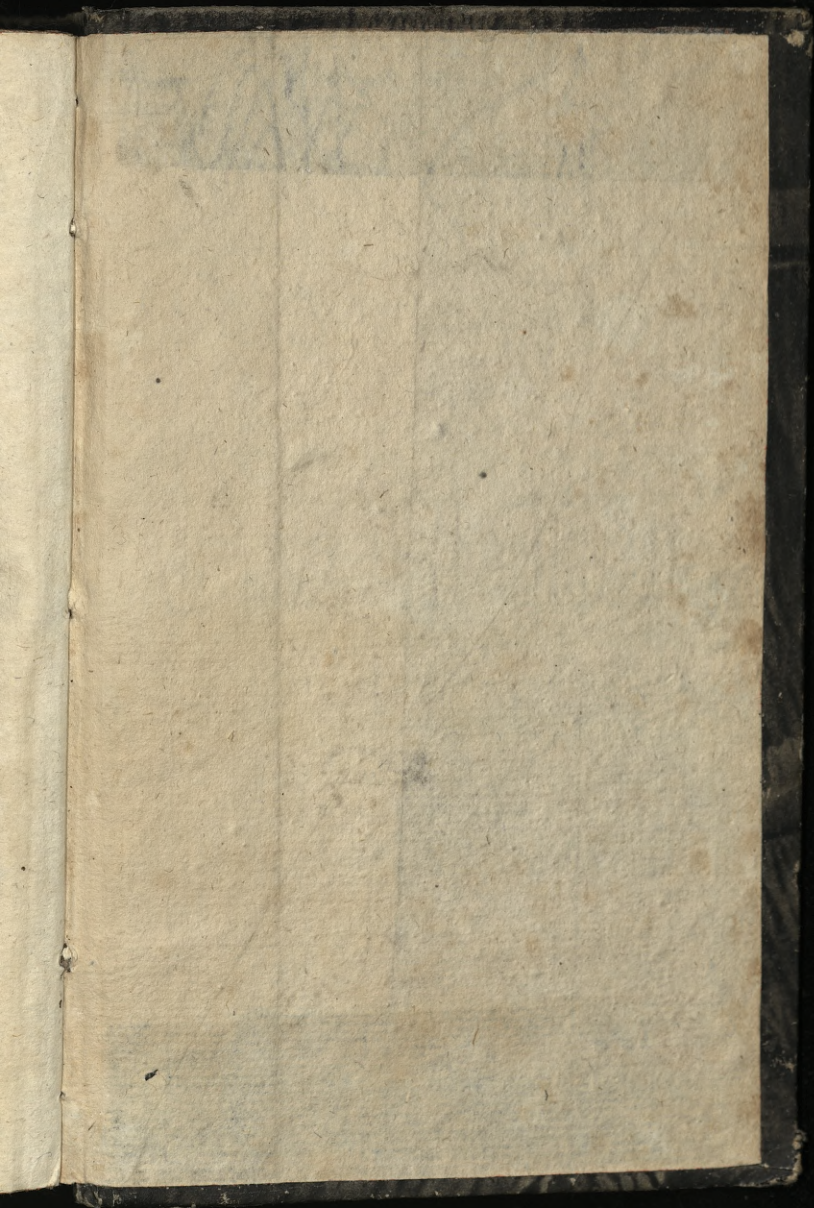
FINIS.

LIBR.
aniano
lum in
uopo
brien
en
on
ra

BIBLIOTEKA KÓRNICKA

13997
13999

ICKA

0

